

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»

«Πώς ο χρηματοοικονομικός αναλφαριθμητισμός επηρεάζει την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία;»

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΣΤΑΜΑΤΕΛΟΠΟΥΛΟΥ

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική.

Αιγάλεω, 2024

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»

«Πώς ο χρηματοοικονομικός αναλφαβητισμός επηρεάζει την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία;»

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΣΤΑΜΑΤΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, Α.Μ.: 21072

Επιβλέπουσα: Αλίνα Χυζ, Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο
Δυτικής Αττικής, Τμήμα Λογιστικής και
Χρηματοοικονομικής

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος
Ειδίκευσης στη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική.

Αιγάλεω, 2024

University of West Attica
School of Administration, Economic, and Social Sciences
Department of Accounting & Finance
M.Sc. in Public Economics and Policy

«How does financial illiteracy affect economic growth and social well-being?»

PANAGIOTA STAMATELOPOULOU, R.N.: 21072

Supervisor: Alina Hyz, Professor, University of West Attica, Department of Accounting & Finance

Master Thesis submitted to the Dept. of Accounting & Finance of the University of West Attica in partial fulfilment of the requirements for the degree of M.Sc. in Public Economics and Policy.

Aigaleo, Greece, 2024

Στους αγαπημένους μου γονείς

Τίτλος εργασίας

Πώς ο χρηματοοικονομικός αναλφαβητισμός επηρεάζει την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία;

Μέλη Εξεταστικής Επιτροπής

Εγκρίθηκε από την εξεταστική επιτροπή την 04/04/2024

A/α	ΟΝΟΜΑ ΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΙΔΑ/ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΨΗΦΙΑΚΗ ΥΠΟΓΡΑΦΗ
1	Αλίνα Χυζ	Καθηγήτρια Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής	
2	Θεόδωρος Σταματόπουλος	Καθηγητής Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής	
3	Μιλτιάδης Χαλικιάς	Καθηγητής Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής	

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Σταματελοπούλου Παναγιώτα του Διονυσίου, με αριθμό μητρώου 21072 φοιτήτρια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Δημόσια Οικονομική και Πολιτική» του Τμήματος Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής της Σχολής Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Επιθυμώ την απαγόρευση πρόσβασης στο πλήρες κείμενο της εργασίας μου μέχρι και έπειτα από αίτηση μου στη Βιβλιοθήκη και έγκριση του επιβλέποντα καθηγητή.

Η Δηλούσα

*** Όνομα Επώνυμο/Ιδιοτητα**

Ψηφιακή Υπογραφή

Σταματελοπούλου Παναγιώτα

*** Ψηφιακή υπογραφή του επιβλέποντος αν έχει ζητηθεί απαγόρευση πρόσβασης στην εργασία για κάποιο χρονικό διάστημα.**

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου κα. Αλίνα Χυζ για την επίβλεψη του συγκεκριμένου πονήματος. Ιδιαίτερα την ευχαριστώ για την πολύτιμη καθοδήγησή και υποστήριξή της καθ' όλη την διάρκεια συγγραφής της διπλωματικής εργασίας.

Τέλος ευχαριστώ πολύ τους γονείς μου, που με την στήριξη τους και την ενθάρρυνση τους, αποτέλεσαν σημαντικό παράγοντα για την ολοκλήρωση τόσο της διπλωματικής μου εργασίας όσο και του συνόλου των μεταπτυχιακών σπουδών μου.

«Πώς ο χρηματοοικονομικός αναλφαβητισμός επηρεάζει την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία;»

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελεί μια έρευνα για τον χρηματοοικονομικό αναλφαβητισμό, εστιάζοντας στον αντίκτυπό του στην οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία. Η εργασία διακρίνεται σε δύο βασικά τμήματα, την βιβλιογραφική ανασκόπηση και το ερευνητικό μέρος.

Αρχικά, η βιβλιογραφική ανασκόπηση εμβαθύνει στη σημασία του χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού, επισημαίνοντας την επίδρασή του στην οικονομική ευημερία και την ευημερία των ατόμων. Τονίζεται η ανάγκη για προσαρμοσμένες παρεμβάσεις κατά την αντιμετώπιση του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού και υπογραμμίζεται η σημασία των προγραμμάτων χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης για την προώθηση της ορθής λήψης αποφάσεων και της οικονομικής σταθερότητας. Επιπλέον, εξετάζονται τα ευρήματα πρόσφατων ερευνών, συμπεριλαμβανομένων μελετών που διεξήχθησαν από το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ και άλλων μελετητών, οι οποίες έχουν επισημάνει τα ανησυχητικά επίπεδα χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού στην Ελλάδα, την Ευρώπη αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο καθώς και την ανάγκη για προσπάθειες συνεργασίας για την αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος.

Η ερευνητική ανασκόπηση περιγράφει τη μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα, δηλαδή την ερευνητική προσέγγιση με χρήση ερωτηματολογίου για τη συλλογή δεδομένων σχετικά με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων, το εκπαιδευτικό υπόβαθρο, την οικονομική εκπαίδευση που έλαβαν, την εμπιστοσύνη στη διαχείριση των προσωπικών οικονομικών και την κατανόηση των οικονομικών εννοιών.

Συμπερασματικά, η εργασία παρέχει μια ολοκληρωμένη ανάλυση του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού και προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες σχετικά με τους καθοριστικούς παράγοντες, τις συνέπειες και τις πρωτοβουλίες που αποσκοπούν στην αντιμετώπιση του.

Σημαντικοί Όροι: Χρηματοοικονομικός αναλφαβητισμός, οικονομική ανάπτυξη, κοινωνική ευημερία, Ελλάδα, Ευρώπη, επιτόκια, αποταμίευση, επενδύσεις, πληθωρισμός.

"How does financial illiteracy affect economic growth and social well-being?"

Abstract

This diploma thesis is a research on financial illiteracy, focusing on its impact on economic growth and social well-being. The paper is divided into two main sections, the literature review, and the research part.

First, the literature review delves into the importance of financial literacy, highlighting its impact on the financial well-being and well-being of individuals. It stresses the need for tailored interventions when tackling financial illiteracy and underlines the importance of financial education programs in promoting sound decision-making and financial stability. In addition, the findings of recent research, including studies conducted by the World Economic Forum and other scholars, which have highlighted the alarming levels of financial illiteracy in Greece, Europe and globally, as well as the need for collaborative efforts to address this issue, are examined.

The research review describes the methodology used in the survey, i.e. the research approach using a questionnaire to collect data on participants' demographic characteristics, educational background, financial education received, confidence in managing personal finances, and understanding of financial concepts.

In conclusion, the paper provides a comprehensive analysis of financial illiteracy and offers valuable information on the determinants, consequences and initiatives aimed at tackling it.

Keywords: Financial illiteracy, economic growth, social welfare, Greece, Europe, interest rates, savings, investments, inflation.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	ix
Περίληψη	xiii
Abstract	xv
Κατάλογος Πινάκων.....	xix
Κατάλογος Διαγραμμάτων.....	xxi
Κατάλογος Εικόνων	xxiii
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΗΜΕΡΑ	3
1.1. Χρηματοοικονομικός αναλφαβητισμός.....	3
1.1.1. Ορισμός του χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού	4
1.1.2. Τα χαρακτηριστικά του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού	7
1.1.3. Αρνητικές επιδράσεις και αντιμετώπισή του	9
1.1.4. Χρηματοοικονομικός αναλφαβητισμός και εκπαίδευση	11
1.1.4. Μέτρηση του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού	14
1.2. Χρηματοοικονομικός αναλφαβητισμός και κοινωνική ευημερία	16
1.2.1. Η σημασία του χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού για την κοινωνική ευημερία... ..	16
1.2.2. Οι συνέπειες έλλειψης χρηματοοικονομικής παιδείας για τη κοινωνία.....	17
1.3. Συσχέτιση χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού και οικονομικής ανάπτυξης	19
1.3.1. Η σημασία του χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού για την οικονομική ανάπτυξη	19
1.3.2. Η επίδραση του στην επενδυτική συμπεριφορά	20
1.3.3. Οι συνέπειες του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού στην οικονομική ανάπτυξη.....	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ	23
2.1. Χρηματοοικονομικός αναλφαβητισμός στην Ελλάδα.....	23
2.1.1. Σύγκριση της Ελλάδας με άλλες χώρες	25
2.1.2. Παράγοντες που συμβάλλουν στον χρηματοοικονομικό αναλφαβητισμό στην Ελλάδα	28
2.1.3. Επιπτώσεις στην οικονομική ανάπτυξη και ευημερία	30
2.1.4. Η επίπτωση στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα	33
2.2. Χρηματοοικονομικός αναλφαβητισμός στην Ευρώπη.....	34

2.2.1. Συγκρίσεις σε παγκόσμιο επίπεδο.....	35
2.2.2. Η γενιά Z της Ευρώπης.....	37
2.3. Πολιτικές και πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση του χρηματοοικονομικού αναλφαριθμητισμού στην Ελλάδα και την Ευρώπη.....	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	45
3.1. Εισαγωγή.....	45
3.2. Μεθοδολογία έρευνας	45
3.3. Δείγμα έρευνας.....	46
3.4. Περιγραφή σχεδιασμού έρευνας	46
3.5. Συλλογή δεδομένων	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΙΣΕΙΣ.....	51
4.1. Δημογραφικά των συμμετεχόντων.....	51
4.2. Συμπεριφορά συμμετεχόντων	57
4.2.1. Ως προς τη διαχείριση των προσωπικών οικονομικών	58
4.2.2. Ως προς τις αποταμιεύσεις	65
4.2.3. Ως προς τις επενδύσεις.....	73
4.2.4. Ως προς τον πληθωρισμό	83
4.2.5. Ως προς τις αριθμητικές ικανότητες - ανατοκισμό	90
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	97
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	101
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	105

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 4.1.....	52
Πίνακας 4.2.....	53
Πίνακας 4.3.....	54
Πίνακας 4.4.....	55
Πίνακας 4.5.....	56
Πίνακας 4.6.....	57
Πίνακας 4.7α	59
Πίνακας 4.7β.....	60
Πίνακας 4.8α	62
Πίνακας 4.8β.....	62
Πίνακας 4.9α	63
Πίνακας 4.9β.....	65
Πίνακας 4.10α	66
Πίνακας 4.10β.....	67
Πίνακας 4.11α	69
Πίνακας 4.11β.....	70
Πίνακας 4.12α	71
Πίνακας 4.12β.....	72
Πίνακας 4.13α	74
Πίνακας 4.13β.....	74
Πίνακας 4.14α	76
Πίνακας 4.14β.....	76
Πίνακας 4.15α	78

Πίνακας 4.15β.....	79
Πίνακας 4.16α	80
Πίνακας 4.16β.....	81
Πίνακας 4.17α	82
Πίνακας 4.17β.....	83
Πίνακας 4.18α	84
Πίνακας 4.18β.....	85
Πίνακας 4.19α	86
Πίνακας 4.19β.....	88
Πίνακας 4.20α	89
Πίνακας 4.20β.....	90
Πίνακας 4.21α	91
Πίνακας 4.21β.....	92
Πίνακας 4.22α	93
Πίνακας 4.22β.....	94
Πίνακας 4.23α	95
Πίνακας 4.23β.....	96

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1.1 Εννοιολογικό διάγραμμα του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού ως μια σύνθετη, δυναμική κατασκευή.....	13
Διάγραμμα 2.1 Διαγραμματική απεικόνιση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού σε Ευρώπη και παγκοσμίως	37
Διάγραμμα 4.1 Πλήθος συμμετεχόντων ως προς το φύλο	51
Διάγραμμα 4.2 Πλήθος συμμετεχόντων ως προς την ηλικιακή τους ομάδα.....	52
Διάγραμμα 4.3 Πλήθος συμμετεχόντων ως προς την εργασιακή τους απασχόληση.....	53
Διάγραμμα 4.4 Πλήθος συμμετεχόντων ως προς το μορφωτικό τους επίπεδο	54
Διάγραμμα 4.5 Πλήθος συμμετεχόντων ως προς το εισόδημά τους.....	55
Διάγραμμα 4.6 Πλήθος συμμετεχόντων ως προς τη χρηματοοικονομική εκπαίδευση που έχουν λάβει.....	56
Διάγραμμα 4.7 Συμπεριφορά συμμετεχόντων ως προς τη διαχείριση των προσωπικών τους οικονομικών.....	59
Διάγραμμα 4.8 Πλήθος ερωτηθέντων ως προς την ανάληψη ή μη χρέους.....	61
Διάγραμμα 4.9 Κατανομή επιπέδου άνεσης ως προς τη διαχείριση χρέους	63
Διάγραμμα 4.10 Πλήθος ερωτηθέντων ως προς τη στάση τους στην αποταμίευση.....	66
Διάγραμμα 4.11 Πλήθος ερωτηθέντων ως προς το σκοπό αποταμίευσης.....	68
Διάγραμμα 4.12 Πλήθος ερωτηθέντων ως προς το ποσοστό αποταμίευσης από το ετήσιο εισόδημα.....	71
Διάγραμμα 4.13 Πλήθος ερωτηθέντων ως προς τη κατανόηση της έννοιας "διαφοροποίηση κινδύνου"	73
Διάγραμμα 4.14 Πλήθος ερωτηθέντων ως προς την επένδυση με οποιαδήποτε μορφή	75
Διάγραμμα 4.15 Πλήθος απαντήσεων ως προς το είδος επενδύσεων που επιλέγουν....	78
Διάγραμμα 4.16 Πλήθος ερωτηθέντων ως προς τη λήψη επαγγελματικής επενδυτικής συμβουλής.....	80
Διάγραμμα 4.17 Πλήθος ερωτηθέντων ως προς τις οικονομικές απώλειες από επενδύσεις	82

Διάγραμμα 4.18 Πλήθος ερωτηθέντων ως προς τη γνώση της έννοιας του πληθωρισμού και των επιπτώσεών του στο κόστος ζωής.....	84
Διάγραμμα 4.19 Πλήθος ερωτηθέντων ως προς τη κατανόηση της επίδρασης του πληθωρισμού στην αγοραστική δύναμη του χρήματος.....	86
Διάγραμμα 4.20 Πλήθος ερωτηθέντων ως προς την αριθμητική ικανότητά τους σχετικά με τα επιτόκια.....	91
Διάγραμμα 4.21 Πλήθος ερωτηθέντων ως προς την κατανόηση της έννοιας του ανατοκισμού.....	93
Διάγραμμα 4.22 Πλήθος ερωτηθέντων ως προς την χρήση του τύπου του ανατοκισμού..	95

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 2.1 Παγκόσμιος Χάρτης Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού (% των ενηλίκων που είναι χρηματοοικονομικά αλφαριθμητισμένοι) 36

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία στοχεύει στη διερεύνηση των επιπτώσεων του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού στην οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία. Η έρευνα επιδιώκει να κατανοήσει πώς η έλλειψη χρηματοοικονομικών γνώσεων των ατόμων επηρεάζει τη λήψη οικονομικών αποφάσεων, την αποταμιευτική συμπεριφορά, τις επενδυτικές επιλογές και τη διαχείριση του χρέους. Η μελέτη υποστηρίζεται από την αναγνώριση ότι το επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων σε έναν πληθυσμό επηρεάζει σημαντικά την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία, όπως διαπιστώθηκε από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση.

Η εργασία διαρθρώνεται σε διάφορα κεφάλαια, καθένα από τα οποία εξετάζει συγκεκριμένες πτυχές που σχετίζονται με τον χρηματοοικονομικό αναλφαβητισμό και τον αντίκτυπό του στην οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στον χρηματοοικονομικό αναλφαβητισμό και τις επιπτώσεις του σήμερα. Το κεφάλαιο αυτό εξετάζει την έννοια του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού και τις επιπτώσεις του στην κοινωνική ευημερία και την οικονομική ανάπτυξη. Διερευνά τους ορισμούς του χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού, του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού, της κοινωνικής ευημερίας και της οικονομικής ανάπτυξης και αναλύει τη συσχέτιση μεταξύ αυτών των εννοιών. Επιπλέον, το κεφάλαιο εξετάζει τη δυνατότητα μέτρησης του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού και αξιολογεί τις συνέπειές του.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται ο χρηματοοικονομικός αναλφαβητισμός στην Ελλάδα και την Ευρώπη, επισημαίνεται ο αντίκτυπος του στα άτομα, το τραπεζικό σύστημα και την οικονομία, καθώς αναφέρονται τα μέτρα και οι πρωτοβουλίες που έχουν αναληφθεί για την αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος. Επιπλέον τονίζεται η σημασία της ενσωμάτωσης της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης στο εθνικό πρόγραμμα σπουδών, η αξιοποίηση της τεχνολογίας για την προώθηση του χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού και η εφαρμογή μέτρων προστασίας των καταναλωτών. Παρουσιάζεται ωστόσο και ο ρόλος των ευρωπαϊκών θεσμών στην προώθηση της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία στην οποία περιγράφεται η προσέγγιση που χρησιμοποιείται για τη συλλογή και ανάλυση δεδομένων. Περιγράφεται λεπτομερώς η δομή του ερωτηματολογίου, το οποίο καλύπτει διάφορες πτυχές του χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού και του αντίκτυπου του στην

οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία. Η διαδικασία συλλογής δεδομένων πραγματοποιήθηκε με σεβασμό στην ιδιωτικότητα και την ανωνυμία των συμμετεχόντων και η επακόλουθη ανάλυση δεδομένων πραγματοποιήθηκε χρησιμοποιώντας το εργαλείο Excel.

Το κεφάλαιο τέσσερα παρουσιάζει τα αποτελέσματα μιας έρευνας σχετικά με τις χρηματοοικονομικές γνώσεις και τη διαχείριση των προσωπικών οικονομικών. Περιλαμβάνει δεδομένα σχετικά με την κατανόηση των οικονομικών εννοιών από τους ερωτηθέντες του ερωτηματολογίου, όπως ο πληθωρισμός, ο ανατοκισμός και η διαφοροποίηση του κινδύνου. Η έρευνα αξιολογεί επίσης τις αριθμητικές δεξιότητες των ερωτηθέντων σε σχέση με τα επιτόκια και την εμπιστοσύνη τους στον οικονομικό σχεδιασμό για το μέλλον. Επιπλέον, υπογραμμίζει τις προτεραιότητες των ερωτηθέντων όσον αφορά τους οικονομικούς στόχους, όπως η μακροπρόθεσμη οικονομική ασφάλεια, ο βραχυπρόθεσμος οικονομικός προγραμματισμός και η συνταξιοδοτική αποταμίευση.

Τέλος στο κεφάλαιο πέντε, το κεφάλαιο των συμπερασμάτων, συνοψίζονται οι στόχοι της έρευνας και τονίζεται η ανάγκη για εξατομικευμένες παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού στην Ελλάδα και την Ευρώπη, καθώς υπογραμμίζεται και η σημασία εξατομικευμένων στρατηγικών για τη βελτίωση των επιπέδων χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού και την προώθηση της οικονομικής ευημερίας μεταξύ των ευάλωτων ομάδων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΗΜΕΡΑ

Στο παρόν πρώτο κεφάλαιο εξετάζεται η έννοια του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού και οι επιπτώσεις του στην κοινωνική ευημερία και την οικονομική ανάπτυξη. Αρχικά εξετάζονται οι ορισμοί των θεμελιωδών εννοιών του χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού, του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού, της κοινωνικής ευημερίας και της οικονομικής ανάπτυξης και στη συνέχεια γίνεται ανάλυση της συσχέτισης μεταξύ αυτών των εννοιών. Το κεφάλαιο διερευνά επίσης τη δυνατότητα μέτρησης του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού και αξιολογεί τις συνέπειές του.

Το κύριο ερευνητικό ερώτημα που εξετάζεται είναι πώς ο χρηματοοικονομικός αναλφαβητισμός επηρεάζει την κοινωνική ευημερία και την οικονομική ανάπτυξη, αντλώντας ποικιλία επιστημονικών εκθέσεων που παρέχουν ολοκληρωμένες γνώσεις σχετικά με αυτό το κρίσιμο ζήτημα. Επιπλέον, εξετάζεται το ιστορικό πλαίσιο της χρηματοοικονομικής γνώσης, εντοπίζοντας τις ρίζες της στον 18ο αιώνα και αναδεικνύοντας την εξέλιξη των προσπαθειών για την αντιμετώπιση του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού. Τονίζεται επίσης η σημασία της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης και των πολιτικών παρεμβάσεων για τη βελτίωσή της, ιδίως στο πλαίσιο της χρηματοοικονομικής καινοτομίας και των ψηφιακών χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών. Επιπλέον, συζητάται η ανάγκη για ολοκληρωμένες προσεγγίσεις σχετικά με τη μέτρηση του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού, λαμβάνοντας υπόψη τις ποικίλες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα άτομα σε διαφορετικά κοινωνικοοικονομικά πλαίσια.

1.1. Χρηματοοικονομικός αναλφαβητισμός

Ο χρηματοοικονομικός αλφαβητισμός συναντάται σε πλήθος επιστημονικών ερευνών, με διάφορες εννοιολογικές αποδόσεις. Αν και οι επιστημονικές έρευνες σχετικά με τον χρηματοοικονομικό αλφαβητισμό είναι αρκετά πρόσφατες, η έννοια γίνεται γνωστή πολύ νωρίτερα. Ο ορισμός αποδίδεται για πρώτη φορά κυρίως στις ΗΠΑ, με διάφορες εναλλαγές, μέσω κρατικών φορέων και επιστημονικών ιδρυμάτων.

1.1.1. Ορισμός του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού

Για πρώτη φορά στην οικονομική ιστορία η έννοια της χρηματοοικονομικής γνώσης αναφέρεται σε ένα γράμμα του John Adams προς τον 3ο Πρόεδρο των ΗΠΑ Thomas Jefferson το 1787, όπου ο προηγούμενος πλέον Πρόεδρος των ΗΠΑ τονίζει τη σημασία της χρηματοοικονομικής άγνοιας. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι: «Όλοι οι προβληματισμοί, σύγχυση και αγωνία για την Αμερική προκύπτουν, όχι από τις αδυναμίες του Συντάγματος ή της συνομοσπονδίας, ούτε από την έλλειψη τιμής ή αρετής, αλλά από την παντελή άγνοια χρήσης του νομίσματος, της πίστωσης και της κυκλοφορίας του». Με την δήλωσή του αυτή αναφέρθηκε στην εποχή της ύφεσης στις ΗΠΑ το 1784-85, την εκτόξευση του χρέους καθώς και των αρνητικών επιπτώσεων στην οικονομία μετά την επανάσταση (UNSGSA, 2016).

Το 1914 εντάσσεται μέσω νόμου στην Αμερική μια υπηρεσία που στόχο είχε την ανάπτυξη δεξιοτήτων των πολιτών ώστε οι ίδιοι, κυρίως οι αγρότες και τα νοικοκυριά να αποκτούν χρηματοοικονομικές γνώσεις μέσω της εκπαίδευσής τους στην διαχείριση των προσωπικών τους υποθέσεων. Το 1995 ιδρύεται ο μη κερδοσκοπικός οργανισμός, Jump\$tart Coalition που στόχο είχε την υποστήριξη των πολιτών ατομικά, ενώ για πρώτη φορά γίνεται έρευνα μέτρησης του χρηματοοικονομικού αναλφαριθμητισμού, που μέχρι και σήμερα χρησιμοποιείται, έργο του καθηγητή του Πανεπιστημίου του Buffalo Lewis Mandell.

Ο Lewis Mandell ορίζει πρώτος τον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό ως «η ικανότητα χρησιμοποίησης των γνώσεων και των σχετικών δεξιοτήτων για την αποτελεσματική διαχείριση των οικονομικών πόρων ενός ατόμου, που έχει ως απώτερο σκοπό τη χρηματοοικονομική του ασφάλεια, για ολόκληρη τη διάρκεια της ζωής του».

Όπως αναφέρουν οι Hogarth *et al*, (2003) στο άρθρο «Financial Literacy, Financial Education and Economic Outcomes» ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός ορίζεται ως «χρηματοοικονομική γνώση», ενώ το ίδιο έτος ο αμερικανικός ιδιωτικός οργανισμός Financial Industry Regulatory Authority (FINRA, 2003) χαρακτηρίζει τον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό ως «η κατανόηση των αρχών, των εργαλείων, των οργανισμών και των κανονισμών που διέπουν τις αγορές από τους απλούς επενδυτές». Όπως αναφέρει η καθηγήτρια D. Moore (2003) από το Wright State University: «Οι πολίτες θεωρούνται χρηματοοικονομικά εγγράμματοι εφόσον είναι ικανοί και μπορούν να αποδείξουν ότι χρησιμοποιούν αποτελεσματικά τις γνώσεις που έχουν. Ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός δεν μπορεί να μετρηθεί άμεσα, οπότε χρησιμοποιούνται εναλλακτικές προσεγγίσεις. Ο αλφαριθμητισμός επιτυγχάνεται τόσο με

την πρακτική εμπειρία, όσο και με την ενεργή θεωρητική γνώση. Καθώς οι άνθρωποι επιμορφώνονται χρηματοοικονομικά, αναμένεται να γίνουν και πιο αποτελεσματικοί στη χρήση των οικονομικών τους πόρων».

Το 2006 το Υπουργείο Οικονομικών των ΗΠΑ δηλώνει ότι «ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός μπορεί να ενδυναμώσει τους καταναλωτές προκειμένου να γίνουν καλύτεροι αγοραστές, επιτρέποντάς τους να αποκτήσουν αγαθά και υπηρεσίες με χαμηλότερο κόστος. Έτσι βελτιστοποιείται ο προϋπολογισμός τους, παρέχοντας ευκαιρίες για περισσότερη κατανάλωση, αποταμίευση ή και για επενδύσεις».

Ένα χρόνο μετά οι καθηγήτριες των πανεπιστημίων Dartmouth και Wharton οι Lusardi και Mitchell, (2007), δίνουν τον ορισμό του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού ως τη καθημερινή τριβή των πολιτών με «τις πιο βασικές οικονομικές έννοιες που απαιτούνται για συνετές αποταμιευτικές και επενδυτικές αποφάσεις».

Η καθηγήτρια Lusardi (2008) προσθέτει επιπλέον στον άνωθεν ορισμό και αναφέρει ότι «ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός είναι η γνώση των βασικών χρηματοοικονομικών εννοιών, όπως η λειτουργία του ανατοκισμού, η διαφορά μεταξύ ονομαστικής και πραγματικής αξίας και τα βασικά στοιχεία της διαφοροποίησης του κινδύνου».

Παρόλα αυτά το Προεδρικό Γνωμοδοτικό Συμβούλιο της Αμερικής για τον Χρηματοοικονομικό Αναλφαριθμητισμό (President's Advisory Council on Financial Literacy (PACFL)) (2008) μετά από σύγκλησή του με σκοπό τη βελτίωση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού έδωσε έναν κοινώς αποδεκτό και επίσημο ορισμό: «Χρηματοοικονομικός Αλφαριθμητισμός είναι η ικανότητα χρησιμοποίησης κατάλληλων γνώσεων και δεξιοτήτων με στόχο τη σωστή διαχείριση των οικονομικών πόρων για μία αέναη οικονομική ευημερία».

Ακόμη μια αναφορά γίνεται από τον D. Remund (2010) ο οποίος ορίζει ότι ο «Χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός είναι ένα μέτρο του βαθμού με τον οποίο κάποιος αντιλαμβάνεται βασικές χρηματοοικονομικές έννοιες έχοντας την ικανότητα, αλλά και την πεποίθηση να διαχειρίζεται αποτελεσματικά τα ατομικά οικονομικά του θέματα μέσω κατάλληλων βραχυπρόθεσμων αλλά και υγιών μακροπρόθεσμων χρηματοοικονομικών στρατηγικών, έχοντας επίγνωση αναπάντεχων γεγονότων που συμβαίνουν στη ζωή, αλλά και των διαρκών αλλαγών των οικονομικών συνθηκών».

Επιπλέον ο ορισμός που αναγνωρίστηκε και εγκρίθηκε σε παγκόσμιο επίπεδο από τους ηγέτες του *Group of 20* (G20) ήταν το 2012 από τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), όπου αναφέρθηκε ο χρηματοοικονομικός

αλφαριθμητισμός ως «ο συνδυασμός ετοιμότητας, γνώσης, δεξιότητας, νοοτροπίας και συμπεριφοράς, στοιχεία απαραίτητα για τη σωστή λήψη χρηματοοικονομικών αποφάσεων, με τελικό στόχο την επίτευξη ατομικής χρηματοοικονομικής ευημερίας» (ΟΟΣΑ / Atkinson and Messy, 2012).

Ο πιο πρόσφατος ορισμός δίνεται από το JumpStart Coalition (2015), όπου ορίζεται ως «η ικανότητα χρησιμοποίησης των γνώσεων και των δεξιοτήτων για την αποτελεσματική χρήση των οικονομικών πόρων ενός ατόμου για μία αέναη ζωή με χρηματοοικονομική ασφάλεια».

Οι ορισμοί του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού που δόθηκαν παραπάνω παρουσιάζουν, τόσο διαφορές όσο και ομοιότητες. Οι διαφορές έγκεινται στις συγκεκριμένες πτυχές που επισημαίνονται, όπως η κατανόηση των βασικών χρηματοοικονομικών εννοιών, η ικανότητα χρήσης της γνώσης για ορθές αποφάσεις αποταμίευσης και επενδύσεων και ο συνδυασμός ετοιμότητας, γνώσης, δεξιοτήτων, νοοτροπίας και συμπεριφοράς για ορθή λήψη οικονομικών αποφάσεων. Για παράδειγμα, το Υπουργείο Οικονομικών των ΗΠΑ το 2006 έδωσε έμφαση στην ενδυνάμωση των καταναλωτών για να γίνουν καλύτεροι αγοραστές, ενώ ο μη κερδοσκοπικός οργανισμός JumpStart το 2015 επικεντρώθηκε στην ικανότητα χρήσης γνώσεων και δεξιοτήτων για διαρκή χρηματοοικονομική ασφάλεια.

Από την άλλη, οι ομοιότητες μεταξύ των ορισμών περιλαμβάνουν κυρίως την έμφαση στις γνώσεις και τις δεξιότητες που απαιτούνται για την αποτελεσματική διαχείριση των οικονομικών πόρων για μακροπρόθεσμη οικονομική ασφάλεια και ευημερία. Αυτές οι ομοιότητες είναι εμφανείς στους ορισμούς που παρέχονται από διάφορους οργανισμούς και φορείς. Μια τέτοια περίπτωση ορισμού είναι η αναγνώριση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού ως η ικανότητα χρήσης κατάλληλων γνώσεων και δεξιοτήτων για τη σωστή διαχείριση των οικονομικών πόρων για διαρκή οικονομική ευημερία, όπως δήλωσε το Γνωμοδοτικό Συμβούλιο του Προέδρου των ΗΠΑ για τον Χρηματοοικονομικό Αλφαριθμητισμό το 2008.

Συνοπτικά, ενώ οι ορισμοί του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού ποικίλλουν ως προς το σημείο εστίασής τους, όλοι μοιράζονται τον κοινό στόχο να ενισχύσουν τα άτομα με τις γνώσεις και τις δεξιότητες που απαιτούνται για τη λήψη ορθών και αποτελεσματικών αποφάσεων σχετικά με τους οικονομικούς τους πόρους, στοχεύοντας τελικά στη μακροπρόθεσμη οικονομική ασφάλεια και ευημερία.

Λαμβάνοντας υπόψη αυτές τις διαφορές και ομοιότητες, ένας τελικός ορισμός του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού θα μπορούσε να είναι: «Ο χρηματοοικονομικός

αλφαβητισμός είναι η ολοκληρωμένη κατανόηση και εφαρμογή βασικών οικονομικών εννοιών, οικονομικών αρχών και κανονισμών, επιτρέποντας στα άτομα να λαμβάνουν ενημερωμένες και αποτελεσματικές αποφάσεις σχετικά με τους οικονομικούς τους πόρους, με απώτερο στόχο την επίτευξη μακροπρόθεσμης οικονομικής ασφάλειας και ευημερίας».

1.1.2. Τα χαρακτηριστικά του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού

Όπως έχει τεθεί στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία, ο χρηματοοικονομικός αλφαβητισμός έχει λάβει ποικίλες έννοιες, έχει χρησιμοποιηθεί για να αναφέρεται: στη γνώση των χρηματοπιστωτικών προϊόντων (π.χ. τι είναι μια μετοχή έναντι ενός ομολόγου, η διαφορά μεταξύ ενός στεγαστικού δανείου με σταθερό έναντι ενός με κυμαινόμενο επιτόκιο), στη γνώση των χρηματοοικονομικών εννοιών (πληθωρισμός, τόκος επί του κεφαλαίου, αύξηση μετοχικού κεφαλαίου, πιστοληπτική ικανότητα) και με τη προϋπόθεση χρήσης των απαραίτητων μαθηματικών δεξιοτήτων ή αριθμητικών γνώσεων αναφέρεται στην αποτελεσματική λήψη οικονομικών αποφάσεων και στην ενασχόληση του ατόμου με δραστηριότητες όπως ο χρηματοοικονομικός σχεδιασμός.

Αν και οι έρευνες για τον χρηματοοικονομικό αλφαβητισμό αποτελούν πρόσφατο αντικείμενο μελέτης, είναι μια αποτελεσματική λύση στην λήψη δυσχερών οικονομικών αποφάσεων. Ήδη από τις δεκαετίες 1950 και 1960 χώρες όπως οι ΗΠΑ αναλαμβάνουν ως πολιτική πρωτοβουλία τη βελτίωση ποιότητας στη λήψη χρηματοοικονομικών αποφάσεων μέσω της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης, εντάσσοντας την εκπαίδευση των καταναλωτών επίσημα σε εκπαιδευτικά προγράμματα σπουδών (Bernheim *et al.*, 2001).

Σε καθημερινή βάση οι άνθρωποι παίρνουν οικονομικές αποφάσεις για τη ζωή τους, άλλοτε μικρότερες όπως αγορά τροφίμων και άλλοτε μεγαλύτερες όπως αγορά αυτοκινήτου ή κατοικίας, επομένως όλοι γνωρίζουν τις βασικές έννοιες αγοραπωλησίας. Ωστόσο το κύριο πρόβλημα που επικρατεί είναι στη διαχείριση των εσόδων των ανθρώπων και στην αποταμίευση- επένδυση τους.

Σύμφωνα με έρευνες που προέκυψαν εξετάζοντας διάφορες καθημερινές συνήθειες των πολιτών εντοπίστηκαν σημαντικά λάθη και παραλείψεις στη λήψη χρηματοοικονομικών αποφάσεων. Οι Duarte & Hastings (2011) και Hastings *et al.* (2012) δείχνουν ότι πολλοί δικαιούχοι στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης ιδιωτικών λογαριασμών στο Μεξικό επενδύουν τα υπόλοιπα των λογαριασμών τους σε χρηματοοικονομικούς φορείς κυρίαρχους στην αγορά, που ωστόσο χρεώνουν υψηλές

προμήθειες οι οποίες και δεν αντισταθμίζονται από υψηλότερες αποδόσεις καθώς επίσης συμπαρασύρουν σε υψηλές προμήθειες διαχείρισης το σύστημα ασφάλισης συνολικά. Ομοίως, οι Choi *et al.* (2009) χρησιμοποιώντας ένα εργαστηριακό πείραμα αποδεικνύουν ότι πολλοί επενδυτές, ακόμη και εκείνοι που είναι καλά μορφωμένοι, αποτυγχάνουν να επιλέξουν το κατάλληλο χαρτοφυλάκιο ελαχιστοποίησης των προμηθειών ακόμη και στη περίπτωση που οι αμοιβές είναι η μόνη σημαντική διαφορά για τις επενδύσεις και η διασπορά στις αμοιβές είναι μεγάλη.

Ο Campbell (2006) επισημαίνει πολλά ακόμη σημαντικά χρηματοοικονομικά λάθη: χαμηλά επίπεδα συμμετοχής στις κεφαλαιαγορές, ανεπαρκής διαφοροποίηση λόγω των προφανών προτιμήσεων των νοικοκυριών να επενδύουν σε τοπικές εταιρείες, τάση να πωλούν περιουσιακά στοιχεία που έχουν ανατιμηθεί ενώ παράλληλα διατηρούν περιουσιακά στοιχεία των οποίων η αξία έχει μειωθεί ακόμα και αν οι μελλοντικές προοπτικές απόδοσης είναι ίδιες και επιπλέον αποτυχία αναχρηματοδότησης στεγαστικών δανείων σταθερού επιτοκίου σε μια περίοδο πτώσης των επιτοκίων. Άλλα οικονομικά λάθη που εντοπίζονται στη βιβλιογραφία περιλαμβάνουν την αγορά πλήρους πακέτου ασφάλειας ζωής έναντι μιας φθηνότερης και πιο συμφέρουσας επιλογής ασφάλισης ζωής (Anagol *et al.* 2012), ενώ ταυτόχρονα έχουν στην κατοχή τους χρέος πιστωτικών καρτών υψηλού επιτοκίου (Gross and Souleles 2002). Επιπλέον παραδείγματα είναι η γρήγορη αποπληρωμή στεγαστικών δανείων ενώ ταυτόχρονα αναβάλλονται οι πληρωμές φόρων (Amgromin *et al.* 2007).

Σύμφωνα με έρευνα οι Agarwal *et al.* (2009a) τεκμηριώνουν την επικράτηση πολλών διαφορετικών οικονομικών λαθών, που εντοπίζονται στη μη βέλτιστη χρήση πιστωτικής κάρτας ενώ διαπιστώνουν ότι σε πολλούς τομείς, σημαντικός αριθμός καταναλωτών κάνουν οικονομικά λάθη που θα μπορούσαν να αποφευχθούν. Εντοπίζουν συγκεκριμένα ότι η συχνότητα των οικονομικών λαθών ποικίλλει ανάλογα με την ηλικία, ακολουθώντας ένα μοτίβο σχετικό του λατινικού γράμματος *U*: τα οικονομικά λάθη μειώνονται με την ηλικία έως ότου τα άτομα φτάσουν τα 50 έτη τους και μετά αρχίζουν να αυξάνονται. Όπως έγινε αντιληπτό βάσει της έρευνας, οι άνθρωποι έως τα 50 έτη ακολουθούν ένα μοτίβο που χαρακτηρίζεται από την λήψη λογικών χρηματοοικονομικών αποφάσεων είτε βάσει εμπειρίας τους είτε βάσει χρηματοοικονομικής εκμάθησης (Agarwal *et al.* 2011). Ωστόσο η πορεία αυτή αναστρέφεται σε μεγαλύτερες ηλικίες υπογραμμίζοντας τα φυσικά όρια που τίθενται

εξαιτίας της διαδικασίας γήρανσης σε ότι αφορά τις δυνατότητες λήψης οικονομικών αποφάσεων των ατόμων.

Ωστόσο, από την άλλη πλευρά, όπως ανέφερε ο Milton Friedman (1953) «όπως οι παίκτες μπιλιάρδου δεν χρειάζεται να είναι ειδικοί στη φυσική για να παίζουν καλά μπιλιάρδο, έτσι και τα άτομα δεν χρειάζεται να είναι οικονομικοί εμπειρογνώμονες για να μπορούν να μάθουν να συμπεριφέρονται βέλτιστα».

Επιπλέον ο ρόλος της εμπειρίας και της βιωματικής μάθησης είναι επίσης συχνός στη λήψη οικονομικών αποφάσεων, ωστόσο αν και είναι μηχανισμός αυτοδιόρθωσης στις χρηματοοικονομικές αγορές, πολλές οικονομικές αποφάσεις που είναι σημαντικές όπως η επιλογή στεγαστικού δανείου, η επένδυση κ.α. λαμβάνονται πολύ σπάνια και συνήθως με αρνητικά αποτελέσματα.

Η μάθηση που βασίζεται αποκλειστικά στην εμπειρία μπορεί να μην είναι αποτελεσματικό υποκατάστατο της περιορισμένης χρηματοοικονομικής γνώσης σε αυτές τις περιπτώσεις (Campbell *et al.* 2010) γι' αυτό και οι καταναλωτές πρέπει αντ' αυτού να βασίζονται σε γνώσεις και αριθμητικές δεξιότητες που έχουν ήδη αποκτήσει.

1.1.3. Αρνητικές επιδράσεις και αντιμετώπισή του

Η έλλειψη χρηματοοικονομικής παιδείας όπως τα επιτόκια, οι αποταμιεύσεις, τα δάνεια, οι επενδύσεις και ο μακροπρόθεσμος χρηματοοικονομικός σχεδιασμός αποτελεί σημαντικό εμπόδιο στις οικονομικές ευκαιρίες και την κινητικότητα.

Ο χρηματοοικονομικός αναλφαβητισμός είναι ιδιαίτερα ανησυχητικό φαινόμενο αφού καθιστά τα άτομα ανίκανα να βελτιώσουν την ευημερία τους, πράγμα που συμπαρασύρει αρνητικά την αποτελεσματικότητα της αγοράς και επομένως και την κοινωνική ευημερία. Ο χρηματοοικονομικός αλφαβητισμός αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για τη χρηματοοικονομική ένταξη, η οποία με τη σειρά της μπορεί να συμβάλει στη μείωση της εισοδηματικής ανισότητας και στην ενίσχυση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας.

Ωστόσο, βάσει αρκετών μελετών πολλοί άνθρωποι δεν διαθέτουν επαρκώς βασικές οικονομικές γνώσεις, αφού σύμφωνα με τα αποτελέσματα ερευνών του ΟΟΣΑ φαίνεται ότι ποσοστό μικρότερο του ήμισυ του ενήλικου πληθυσμού στις χώρες μέλη της G20 είναι χρηματοοικονομικά εγγράμματα άτομα, με το πρόβλημα του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού να εντείνεται κυρίως στο γυναικείο φύλο και σε νέους, όπως επιβεβαιώνεται και σε αντίστοιχες μελέτες ανά τον κόσμο (Andreou *et al.*, 2020). Επιπλέον σύμφωνα με την Παγκόσμια Έρευνα Χρηματοοικονομικού Αλφαβητισμού

της Standard & Poor's, το 2014 κατά μέσο όρο στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) το 52% των ενηλίκων ήταν χρηματοοικονομικά εγγράμματοι και συγκεκριμένα τα υψηλότερα ποσοστά κατεγράφησαν στη Βόρεια Ευρώπη, τα χαμηλότερα στο Νότο, ενώ στην Ελλάδα το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 45% (Klapper et al., 2015).

Ο οικονομικός αναλφαβητισμός μπορεί να συμβάλει στη λήψη κακών οικονομικών επιλογών που μπορεί να είναι επιβλαβείς και για τα άτομα και τις κοινότητες, αφού πολλές φορές οι άνθρωποι είναι πιθανό να εξαπατηθούν και να πληρώσουν περισσότερα από όσα πρέπει για τις διάφορες χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, να πέφτουν σε χρέη, να βλάπτουν το πιστοληπτικό τους προφίλ και να υπερεπενδύουν σε ορισμένα χρηματοοικονομικά προϊόντα.

Οικογένειες χαμηλού εισοδήματος που δεν διαθέτουν τις βασικές οικονομικές δεξιότητες γίνονται πιο ευάλωτες σε ξαφνικούς οικονομικούς κραδασμούς όπως έκτακτα περιστατικά υγείας ή απροσδόκητη απώλεια θέσεων εργασίας. Η μειωμένη οικογενειακή σταθερότητα, οι αυξημένοι κίνδυνοι αποκλεισμού και η αποεπένδυση σε κατοικίες και τοπικές επιχειρήσεις προκαλούν τις ήδη μειονεκτούσες περιοχές χαμηλότερου εισοδήματος (Jacob *et al.*, 2000). Ως συνέπειες αυτών, η χρηματοοικονομική γνώση έχει γίνει όχι απλώς μια λύση αλλά ένα εργαλείο ουσιαστικής επιβίωσης.

Αντιλαμβανόμενοι σήμερα πως τα χρηματοοικονομικά προϊόντα και υπηρεσίες είναι όλο και πιο πολύπλοκα και τεχνολογικά προσβάσιμα από ένα όλο και μεγαλύτερο και ποικίλο πλήθος παρόχων, αποτελεί πλέον επιτακτική ανάγκη η προσαρμογή των καταναλωτών και η εκπαίδευσή τους.

Είναι δύσκολο να περιηγηθεί κανείς στην χρηματοπιστωτική αγορά, να συγκρίνει προϊόντα και να κατανοήσει τα σχετικά οφέλη και τους κινδύνους τους. Την ίδια στιγμή που τα χρηματοπιστωτικά προϊόντα και οι υπηρεσίες έχουν αυξηθεί σε αριθμό και πολυπλοκότητα, μεγάλος αριθμός καταναλωτών εισέρχεται για πρώτη φορά στις χρηματοπιστωτικές αγορές, τόσο επειδή το εισόδημα αυξάνεται στις αναπτυσσόμενες χώρες όσο και επειδή νέοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί, όπως οι πάροχοι μικρο-χρηματοδοτήσεων και οι νέες τεχνολογίες, διευκολύνουν τους καταναλωτές ώστε να συμμετέχουν στις χρηματοπιστωτικές αγορές.

Επομένως, ο χρηματοοικονομικός αλφαβητισμός είναι ιδιαίτερα σημαντικός σήμερα για διάφορους λόγους. Η χρηματοπιστωτική κρίση θα περιορίσει την δυνατότητα δανειοδοτήσεων και θα αυξήσει το κόστος της σε πολλές αγορές αναπτυσσόμενων χωρών, όπως ήδη συμβαίνει στις Ηνωμένες Πολιτείες και την Ευρώπη. Σε έναν κόσμο

κλιμακούμενης οικονομικής πολυπλοκότητας, υπάρχει μια αυξανόμενη ανάγκη για χρηματοοικονομικές γνώσεις και τουλάχιστον βασικές οικονομικές δεξιότητες (Morris, 2001). Ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός μπορεί να βοηθήσει στην προετοιμασία των καταναλωτών σε δύσκολες οικονομικές στιγμές, μέσω της προώθησης στρατηγικών που μετριάζουν τον κίνδυνο, όπως η συσσώρευση αποταμίευσης, η διαφοροποίηση περιουσιακών στοιχείων και η αγορά προϊόντων ασφάλισης. Ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός ενισχύει επίσης συμπεριφορές όπως η έγκαιρη πληρωμή λογαριασμών και η αποφυγή υπερχρέωσης που βοηθούν τους καταναλωτές να περιορίσουν την τάση τους να έχουν πρόσβαση σε δάνεια και άλλες πιστωτικές λύσεις.

Ο Bernheim (1998) μέσω διάφορων μελετών δείχνει επίσης ότι οι εργαζόμενοι έχουν χαμηλό ποσοστό χρηματοοικονομικής παιδείας. Όπως θα αναλυθεί παρακάτω, η χρηματοοικονομική εκπαίδευση μπορεί να βοηθήσει αυτούς τους καταναλωτές να κατανοήσουν τις επιλογές τους, να αξιοποιήσουν στο έπακρο τις νέες ευκαιρίες και να διαχειριστούν τις διάφορες οικονομικές τους υποχρεώσεις.

1.1.4. Χρηματοοικονομικός αναλφαριθμητισμός και εκπαίδευση

Οι χρηματοοικονομικές γνώσεις ανά επίπεδο εκπαίδευσης διαφέρουν και πιο συγκεκριμένα, άτομα που έχουν ολοκληρώσει μόνο τη βασική εκπαίδευση είναι πολύ λιγότερο πιθανό να γνωρίζουν τις βασικές χρηματοοικονομικές έννοιες, όπως αναφέρεται σε αρκετές έρευνες στις ΗΠΑ και σε διάφορες χώρες (Lusardi και Mitchell 2007a, 2011c).

Επιπλέον, η αριθμητική γνώση είναι ιδιαίτερα φτωχή για όσους έχουν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο (Christelis *et al*, 2010; Lusardi 2012). Όπως δείχνουν πρόσφατα στοιχεία αν και το επίπεδο χρηματοοικονομικής παιδείας τείνει να ποικίλλει ανάλογα με τα επίπεδα εκπαίδευσης και εισοδήματος (Lusardi, Michaud, & Mitchell, 2011), ορισμένοι καταναλωτές με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης και εισοδήματος τείνουν να είναι εξίσου ανίκανοι για οικονομικά ζητήματα όσο οι λιγότερο μορφωμένοι και οι χαμηλού εισοδήματος καταναλωτές (OECD, 2006).

Έχοντας αναλύσει τις επιδράσεις του χρηματοοικονομικού αναλφαριθμητισμού γίνεται αντιληπτή η σημασία της εκπαίδευσης και της χρηματοοικονομικής παιδείας όπου τα τελευταία έτη γίνεται προσπάθεια για παροχή της στους πολίτες λόγω των τεράστιων πλεονεκτημάτων (Ramasawmy *et al*, 2013) που προσφέρει καθώς και στην οικονομία στο σύνολό της (Norman, 2010, OECD, 2006).

Υπάρχουν δύο ιδανικοί χώροι για την παροχή οικονομικής εκπαίδευσης: τα σχολεία και ο χώρος εργασίας. Όπως ανέφερε η (Lusardi, 2009) δεν είναι μόνο ο ενήλικος πληθυσμός αλλά και οι νέοι που στερούνται βασικών χρηματοοικονομικών γνώσεων. Δεδομένων των πλεονεκτημάτων που προσφέρει ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός, μπορεί να υπάρχουν πλεονεκτήματα από την εισαγωγή του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού στα προγράμματα μάθησης του σχολείου. Επίσης τα προγράμματα στο χώρο εργασίας προσφέρουν συνήθως πολύ περιορισμένες παρεμβάσεις, όπως ένα σεμινάριο συνταξιοδότησης ή μια έκθεση παροχών. Είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς ότι τέτοιες παρεμβάσεις μπορούν να συμβάλουν αρκετά στην καταπολέμηση του εκτεταμένου χρηματοοικονομικού αναλφαριθμητισμού. Μέσω των προγραμμάτων προσφέρονται πολλαπλές συνεδρίες χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης που συμβάλουν αποτελεσματικά στην τόνωση της αποταμίευσης των εργαζομένων με χαμηλά εισοδήματα, οι οποίοι συνήθως είναι και αυτοί που είναι λιγότερο πιθανό να αποταμιεύσουν. Φαίνεται επίσης ότι οι γυναίκες είναι ιδιαίτερα δεκτικές σε προγράμματα χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης. Δεδομένου ότι οι γυναίκες τείνουν να εμφανίζουν χαμηλά επίπεδα αλφαριθμητισμού, φαίνεται ότι μέσω των στοχευμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων μπορεί να αυξηθεί ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός μεταξύ των ομάδων του πληθυσμού που χρειάζονται μεγαλύτερη χρηματοοικονομική μόρφωση.

Εξίσου σημαντική είναι η συμβολή των εκπαιδευτικών σεμιναρίων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων συμπεριλαμβανομένης της βοήθειας των εργαζομένων στην εφαρμογή αποταμιευτικών σχεδίων αλλά και στον συνταξιοδοτικό τους προγραμματισμό, κάτι που φαίνεται να έχει μεγάλη επίδραση στην αποταμίευση τους (Lusardi, 2009).

Ξεκινώντας όμως από τη πρώιμη ηλικία φαίνεται ότι πρέπει να προγραμματιστεί από το σχολείο η παροχή υψηλής ποιοτικής, στοχευμένης χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης και για νέους και για ενήλικες, αφού καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους κρίνεται απαραίτητη, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 1.1, η ανάπτυξη γνώσεων και δεξιοτήτων και η διαμόρφωση θετικών συμπεριφορών και στάσεων. Απαραίτητη λοιπόν κρίνεται η λήψη μιας εθνικής στρατηγικής για τη χρηματοοικονομική εκπαίδευση, όπως αναφέρθηκε από τον ΟΟΣΑ (OECD/INFE, 2012) σχετικά με τις εθνικές στρατηγικές για τη χρηματοοικονομική εκπαίδευση.

Διάγραμμα 1.1

Πηγή: Kasman, Heuberger, & Hammond, (2018)

Εννοιολογικό διάγραμμα του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού ως μια σύνθετη, δυναμική κατασκευή

Τέτοιες εθνικές στρατηγικές πρέπει να συντονίζονται όχι αποκλειστικά από τις εθνικές κυβερνήσεις αλλά και σε συνδυασμό με την συμβολή και άλλων σημαντικών φορέων όπως χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, οργανισμοί και συντονισμένες δράσεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) καθώς και από εκπαιδευτικά ιδρύματα και ανεξάρτητους επιστημονικούς φορείς.

Μια σημαντική δράση είναι αυτή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής η οποία προσφέρει ένα φόρουμ συνεργασίας μεταξύ των χωρών και προσπαθεί να βελτιώσει τη συνοχή των χωρών στις εκπαιδευτικές πολιτικές. Συγκεκριμένα χρηματοδότησε διάφορες πρωτοβουλίες που υποστηρίζουν την εκπαίδευση ενώ το 2018 δημοσίευσε την ατζέντα για την ψηφιακή εκπαίδευση η οποία καθόριζε μέτρα για να βοηθήσει τις χώρες μέλη της Ε.Ε..

Επιπλέον η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (EESC) ζήτησε το μάθημα των οικονομικών να ενταχθεί ως υποχρεωτικό μάθημα στο σχολικό πρόγραμμα και να συνεχιστούν τα προγράμματα επανακατάρτισης και εκπαίδευσης των εργαζομένων.

Ο ΟΟΣΑ τα τελευταία χρόνια έχει αναπτύξει μια ολοκληρωμένη και ενοποιημένη προσέγγιση για να βοηθήσει τις χώρες να επιτύχουν οικονομική πρόσβαση και υπεύθυνη οικονομική ένταξη, η οποία περιλαμβάνει τη συνεργασία με τις κυβερνήσεις για το σχεδιασμό εθνικών στρατηγικών χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης, συλλογή

δεδομένων και δημιουργία ερευνών για τη μέτρηση του επιπέδου χρηματοοικονομικής παιδείας καθώς και έχει ευαισθητοποιηθεί αρκετά σχετικά με τη δυνατότητα χρήσης χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από ευάλωτους πληθυσμούς.

Επιπροσθέτως, πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι η χρηματοοικονομική εκπαίδευση και οι πολιτικές για τη βελτίωσή της σήμερα, πρέπει να συμπεριλαμβάνουν τη χρηματοοικονομική καινοτομία ως μια βασική εξέλιξη, η οποία αλλάζει τον τρόπο με τον οποίο οι καταναλωτές έχουν πρόσβαση στη χρήση των χρηματοοικονομικών προϊόντων και υπηρεσιών. Στόχος λοιπόν είναι η αύξηση της πρόσβασης σε ψηφιακές χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και χρήση καινοτόμων χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, εργαλείων και εφαρμογών, με τη δυνατότητα βελτίωσης του επιπέδου οικονομικής ένταξης για τους καταναλωτές. Η πρόσβαση σε ψηφιακά κανάλια/διαδίκτυο είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη ψηφιακή οικονομική ένταξη. Ωστόσο, υπάρχουν επίσης κίνδυνοι εάν η αυξημένη πρόσβαση δεν συνδυάζεται με επαρκή κατανόηση των προκλήσεων από πλευράς καταναλωτών, γεγονός που απαιτεί περισσότερη έμφαση πλέον στην εκπαίδευση των ψηφιακών χρηματοοικονομικών εργαλείων (EBA, 2020).

1.1.4. Μέτρηση του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού

Όπως συμβαίνει με τις περισσότερες παρεμβάσεις πολιτικής, το πρώτο βήμα για τη βελτίωση της χρηματοοικονομικής παιδείας είναι η μέτρησή της. Τελικά, γιατί επικρατεί η άποψη ότι η χρηματοοικονομική εκπαίδευση είναι εξαρχής απαραίτητη;

Οι προσπάθειες για τη μέτρηση του χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού χρονολογούνται τουλάχιστον από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, όταν η Consumer Federation of America (Brobeck 1990, 1991, 1993, 1998) άρχισε να διεξάγει μια σειρά από έρευνες καταναλωτικών γνώσεων μεταξύ διαφορετικών πληθυσμών, οι οποίες περιλάμβαναν ερωτήσεις για διάφορα θέματα προσωπικής χρηματοδότησης: καταναλωτική πίστη, τραπεζικοί λογαριασμοί, ασφάλειες και σημαντικοί τομείς καταναλωτικών δαπανών όπως στέγαση, τρόφιμα και αυτοκίνητα.

Πολλές έρευνες χρηματοοικονομικής παιδείας σε χώρες υψηλού εισοδήματος παρουσιάζουν δύο προσεγγίσεις για τη μέτρηση του χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού (ΟΟΣΑ, 2005). Η πρώτη προσέγγιση μετράει την κατανόηση των οικονομικών όρων και την ικανότητά τους να εφαρμόζουν οικονομικές έννοιες σε συγκεκριμένες καταστάσεις και η δεύτερη ζητά από τους ερωτηθέντες μια αυτοαξιολόγηση της οικονομικής κατανόησης και γνώσης τους, καθώς και τις

αντιλήψεις και τη στάση τους απέναντι στα χρηματοοικονομικά μέσα και αποφάσεις. Τα ερωτήματα της έρευνας που έχουν γίνει μέχρι τώρα πραγματοποιήθηκαν με χρήση ενός τυπικού μέτρου χρηματοοικονομικής παιδείας, που αναπτύχθηκαν από τους Lusardi και Mitchell (2009) σχετικά με την αριθμητική, τον πληθωρισμό και τη διαφοροποίηση.

Ενώ οι Lusardi και Mitchell (2009) παρέχουν ένα πρότυπο σύνολο ερωτήσεων για την αξιολόγηση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, αυτά τα ερωτήματα δεν είναι απαραίτητα ολοκληρωμένα και μπορεί να μην είναι κατάλληλα στη περίπτωση μιας αναπτυσσόμενης χώρας. Πράγματι, οι Lusardi και Mitchell (2009) τονίζουν ότι είναι «επιτακτική ανάγκη να επεκταθεί το φάσμα των μέτρων χρηματοοικονομικής παιδείας, ώστε να αξιολογηθούν καλύτερα τα είδη προβλημάτων που οι άνθρωποι αντιμετωπίζουν πιο δύσκολα». Οι αναπτυσσόμενες χώρες χαρακτηρίζονται συνήθως από υψηλή φτώχεια, χαμηλή πρόσβαση στη χρηματοδότηση και έλλειψη μέτρων προστασίας των καταναλωτών. Ως εκ τούτου, το περιβάλλον είναι αρκετά διαφορετικό από τον ανεπτυγμένο κόσμο και ομοίως η έννοια και ο ορισμός του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού θα πρέπει επίσης να είναι διαφορετικός. Για παράδειγμα, σε ένα περιβάλλον όπου τα περισσότερα νοικοκυριά είναι αμόρφωτα και έχουν ελάχιστες αποταμιεύσεις, μπορεί να είναι πιο σημαντικό να αξιολογηθούν ο αλφαριθμητισμός που βασίζεται στη γνώση των απαιτήσεων ανοίγματος τραπεζικών λογαριασμών, σε αντίθεση με την ικανότητα να υπολογιστούν για παράδειγμα τα επιτόκια.

Πρόσφατη εργασία των Carpena *et al.* (2011) στην Ινδία καταδεικνύει την ανάγκη για ένα ευρύτερο τρόπο μέτρησης του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού. Αναπτύσσουν και δοκιμάζουν λοιπόν μοντέλα υπολογισμού του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού που να αξιολογούνται οι αριθμητικές δεξιότητες, η βασική οικονομική επίγνωση και η στάση απέναντι στις οικονομικές αποφάσεις. Οι δεξιότητες αριθμητικής είναι αυτές που περιλαμβάνουν τον υπολογισμό των επιτοκίων, προσθέτοντας το εισόδημα και παρόμοιους υπολογισμούς. Η βασική οικονομική συνείδηση συνίσταται στη γνώση σχετικά με λεπτομέρειες προϋπολογισμού, λογαριασμού ταμιευτηρίου και τακτοποίησης δανείου. Αυτό το ευρύτερο μέτρο χρηματοοικονομικής παιδείας είναι πιο σύμφωνο με την οικονομική πραγματικότητα των ατόμων στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Έτσι το μέτρο των Carpena *et al.* καταγράφει αυτά τα ευρύτερα κανάλια χρηματοοικονομικής γνώσης και ένα τέτοιο σύνθετο μέτρο γίνεται πλέον πιο κοινό στις μελέτες χρηματοοικονομικής πρόσβασης στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Οι Carpena *et al.* συμβάλλουν στη βιβλιογραφία εξετάζοντας προσεκτικά τον τρόπο με τον οποίο μετρείται η χρηματοοικονομική γνώση, καθώς και τα διαφορετικά επίπεδα γνώσης που μπορεί να επηρεαστούν από τη χρηματοοικονομική εκπαίδευση. Τα ευρήματά τους είναι ξεκάθαρα: «η χρηματοοικονομική εκπαίδευση δεν επηρεάζει καθόλου τις δεξιότητες αριθμητικής, αλλά βελτιώνει τη βασική οικονομική επίγνωση και τη στάση απέναντι στα χρηματοοικονομικά προϊόντα και υπηρεσίες».

1.2. Χρηματοοικονομικός αναλφαβητισμός και κοινωνική ευημερία

Ο οικονομικός αναλφαβητισμός είναι μια από τις μεγαλύτερες ανησυχίες στον κόσμο των τραπεζών, των κυβερνήσεων και των καταναλωτικών ομάδων (Welch & Braunstein, 2002).

1.2.1. Η σημασία του χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού για την κοινωνική ευημερία

Η έλλειψη γνώσεων και χρηματοοικονομικής αντίληψης στην έννοια του οικονομικού αλφαβητισμού είναι μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν πολλές χώρες, οι οποίες έχουν σημαντικές συνέπειες για τη βιωσιμότητα των οικονομιών τους. Ο θετικός μακροοικονομικός αντίκτυπος κατά τη διαδικασία αύξησης του επιπέδου του χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού, ενισχύει την ικανότητα των πολιτών να χρησιμοποιούν χρηματοοικονομικά προϊόντα και υπηρεσίες για τη βελτίωση της ευημερίας τους (OECD, 2006). Το υψηλό επίπεδο δημόσιου οικονομικού αλφαβητισμού έχει αντίκτυπο στο αυξανόμενο επίπεδο οικονομικής ένταξης που στη συνέχεια στόχο έχει να μειώσει το χάσμα και την χαμηλή ακαμψία εισοδήματος ώστε να βελτιωθεί η ευημερία των ανθρώπων που θα οδηγήσει έτσι και σε μείωση των ποσοστών φτώχειας (Park and Mecardo, 2015).

Επιπλέον, τα υψηλά επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού επηρεάζουν επίσης το επίπεδο οικονομικής ένταξης που συμβάλλει θετικά στην βιώσιμη τοπική και εθνική οικονομική ανάπτυξη και υποστηρίζει τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος (Cull *et al.*, 2014). Σύμφωνα με τη Lagarde (2014), ένα αυξανόμενο επίπεδο οικονομικής ένταξης συμβάλλει θετικά στην βιώσιμη τοπική και εθνική οικονομική ανάπτυξη και διατηρεί τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Ο χρηματοοικονομικός αλφαβητισμός σε μακροοικονομικό επίπεδο προσφέρει στα άτομα μια επιπλέον ευαισθητοποίηση για αποταμιεύσεις σε τράπεζες οι οποίες με τον

τρόπο αυτό αυξάνουν στη συνέχεια και το επίπεδο του δείκτη ρευστότητας τους. Τα επίπεδα ρευστότητας των τραπεζών είναι ευάλωτα και έχουν συστηματικούς κινδύνους. Μια τραπεζική κρίση προκαλείται από την κρίση ρευστότητας η οποία προκαλεί την αθέτηση της τράπεζας στις υποχρεώσεις της (Wuryandani *et al* 2014).

Επιπλέον τα υψηλά επίπεδα αποταμιεύσεων παρέχουν επίσης οφέλη σε μακροοικονομικό επίπεδο για μια χώρα. Πιο συγκεκριμένα έχει θετική επίδραση στην οικονομία της χώρας όταν οι αποταμιεύσεις του κοινού επενδύονται σε χρηματοπιστωτικά περιουσιακά στοιχεία και χρησιμοποιούνται για τη χρηματοδότηση επιχειρήσεων (Mahdzan and Tabiani 2013). Η χρηματοοικονομική εκπαίδευση, ειδικότερα η χρηματοοικονομική παιδεία μπορεί να προσφέρει στους πολίτες μιας χώρας την ανάγκη μελλοντικού σχεδιασμού, της προετοιμασίας συνταξιοδότησης αλλά και άλλων οικονομικών στόχων (Mahdzan and Tabiani 2013).

Η ατομική ευημερία και ως εκ τούτου και η κοινωνική ευημερία βασίζεται σημαντικά στην υιοθέτηση της οικονομικής παιδείας από πολύ νωρίς και ίσως και πριν την ενηλικίωση του ατόμου. Οι Mandell και Klein (2009) κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι ο καλύτερος τρόπος για τη βελτίωση της συμπεριφοράς στην ενηλικίωση είναι να διδάσκεται η καλή καταναλωτική και οικονομική συμπεριφορά σε νεαρή ηλικία.

Ακόμα οι Shim *et al.* (2009) και Hogarth (2006) υποδεικνύουν ότι η χρηματοοικονομική γνώση, η οικονομική ευθραυστότητα και η οικονομική συμπεριφορά επηρεάζουν την οικονομική ευημερία. Οι ίδιοι αναφέρουν ότι ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός οδηγεί σε οικονομική ευημερία, γεγονός που απέδειξαν μέσω μιας θετικής σχέσης μεταξύ χρηματοοικονομικής παιδείας και οικονομικής ευημερίας. Οι Joo και Grable (2004) δείχνουν επίσης ότι η αύξηση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού επηρεάζει την χρησιμότητα του ατόμου που τελικά αυτή με τη σειρά της μετατρέπεται σε οικονομική ευημερία για το ίδιο το άτομο.

1.2.2. Οι συνέπειες έλλειψης χρηματοοικονομικής παιδείας για τη κοινωνία

Η έλλειψη χρηματοοικονομικής παιδείας είναι προβληματική εφόσον καθιστά τα άτομα ανίκανα να βελτιστοποιήσουν τη δική τους ευημερία, ή να ασκήσουν μια μορφή ανταγωνιστικής πίεσης που απαιτείται για την αποτελεσματικότητα της αγοράς. Αυτό έχει προφανείς συνέπειες για την ατομική και κοινωνική ευημερία.

Λαμβάνοντας υπόψιν την πρόσφατη οικονομική κρίση και την αυξανόμενη πολυπλοκότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος καθίσταται πλέον σαφής η

σπουδαιότητα ενίσχυσης των χρηματοοικονομικών δεξιοτήτων και γνώσεων των νέων για τη μελλοντική χρηματοοικονομική σταθερότητα κάθε χώρας.

Ο χρηματοοικονομικός αναλφαβητισμός αποτελεί μια ένδειξη αδυναμίας μείωσης του χρέους, την αθέτηση στην έγκαιρη πληρωμή των λογαριασμών καθώς και στην τακτοποίηση του τραπεζικού λογαριασμού. Βασικές καθημερινές επιδράσεις που παρατηρούνται στους πολίτες είναι ότι λόγω σημαντικών ελλείψεων σε δεξιότητες το μεγαλύτερο ποσοστό δεν γνωρίζει το βέλτιστο τρόπο ώστε να διαχειριστεί τις πιο βασικές πράξεις χρημάτων που είναι απαραίτητες. Οι κοινωνικές επιπτώσεις του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού δεν διαχωρίζουν ηλικία, κοινωνικοοικονομικά επίπεδα και έτσι η έλλειψη του οδηγεί τα άτομα στην επιλογή εσφαλμένων οικονομικών αποφάσεων που έχουν αρνητικές συνέπειες στην συνολική ατομική τους ευημερία. Παραδείγματα τέτοιων συχνών αρνητικών επιπτώσεων είναι η απάτη και ο υψηλός κίνδυνος των επιτοκίων, του επιθετικού δανεισμού και των ενυπόθηκων δανείων που οδηγούν σε πτώχευση και κακή πίστωση (Eugster, 2013).

Επομένως οι κυριότερες από τις επιπτώσεις που μπορεί να έχει ο χρηματοοικονομικός αναλφαβητισμός όπως ανέφεραν οι Lusardi και Tufano (2008) είναι ότι:

- Αποτρέπει τα άτομα από το να είναι παραγωγικά μέλη μιας κοινωνίας και μιας οικονομίας όπως ακριβώς το ίδιο συμβαίνει με την αδυναμία σε γραφή και ανάγνωση η οποία εμποδίζει και βλάπτει σημαντικά τις γενιές.
- Ελαχιστοποιεί σημαντικά τις πιθανότητες διάκρισης των οικονομικών κινδύνων ή των ευκαιριών καθιστώντας τις οικονομικές επιλογές πιο επικίνδυνες και επιζήμιες.
- Αυξάνονται οι πιθανότητες απάτης και ελαχιστοποιείται η αίσθηση ασφάλειας.
- Αυξάνονται σημαντικά τα σωματικά και ψυχικά ζητήματα που δημιουργήθηκαν εξαιτίας του χρέους και μειώνονται οι πιθανότητες ύπαρξης μιας αποτελεσματικής λύσης.

Τέλος η έλλειψη οικονομικής συνείδησης μπορεί να επηρεάσει όχι μόνο τους νέους, αλλά και την οικογενειακή ζωή (Josiah *et al.*, 2014). Πιθανές αιτίες για τις οικονομικές δυσκολίες και την οικογενειακή επιβάρυνση που προκαλείται είναι ο αυξανόμενος αριθμός καταναλωτικών χρεών (Lyons and Hunt, 2003) καθώς και η μη ύπαρξη αποταμιεύσεων και επενδύσεων για συνταξιοδότηση (Duflo and Saez, 2003).

1.3. Συσχέτιση χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού και οικονομικής ανάπτυξης

Στην συνεχόμενη παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη, η χρηματοοικονομική ευαισθητοποίηση αποτελεί ένα από τα βασικότερα στοιχεία που είναι απαραίτητα για την ύπαρξη χρηματοπιστωτικής σταθερότητας.

1.3.1. Η σημασία του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού για την οικονομική ανάπτυξη

Στην χρηματοοικονομική παιδεία συμπεριλαμβάνεται και η χρηματοοικονομική ευαισθητοποίηση, αφού αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα που επηρεάζει καθοριστικά την αντιληπτική ικανότητα, η οποία με τη σειρά της επηρεάζει τη λήψη αποφάσεων (Priyadharshini, 2017).

Με λίγα λόγια, η χρηματοοικονομική εκπαίδευση έχει τη δυνατότητα να βοηθήσει τα άτομα στη διαχείριση της οικονομικής τους κατάστασης και στη συνέχεια από μόνα τους να υιοθετήσουν πρακτικές όπως αυξημένες αποταμιεύσεις, βελτιωμένες συνήθειες δαπανών, επενδύσεις για μελλοντικές απαιτήσεις, καθώς και ορθή χρήση πιστωτικών διευκολύνσεων. Αυτά μπορούν ακολούθως να συμβάλλουν σημαντικά σε μια πιο σταθερή και αναπτυσσόμενη οικονομία. Συχνά όμως τα ζητήματα της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας και της προστασίας των καταναλωτών επιλύονται με πολιτικές που ασκούν τα διάφορα υπεύθυνα ιδρύματα. Συνήθως μακροπροληπτικές πολιτικές αναλαμβάνουν κυρίως οι κεντρικές τράπεζες οι οποίες και λαμβάνουν υπόψιν τις ομοιότητες μεταξύ χρηματοπιστωτικής σταθερότητας και νομισματικής πολιτικής.

Ο αντίκτυπος της οικονομικής παιδείας εκτείνεται πέρα από την ατομική ευημερία. Διαδραματίζει ζωτικό ρόλο στην προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης τόσο σε μικροοικονομικό όσο και σε μακροοικονομικό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα σε μικροοικονομικό επίπεδο, ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη ενισχύοντας την επιχειρηματικότητα και την καινοτομία. Όταν τα άτομα κατανοούν καλά τις οικονομικές έννοιες, είναι πιο πιθανό να ξεκινήσουν τις δικές τους επιχειρήσεις και να τις διαχειριστούν αποτελεσματικά. Αυτό οδηγεί σε δημιουργία θέσεων εργασίας, αύξηση της παραγωγικότητας και συνολική οικονομική ευημερία.

Ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός συμβάλλει επίσης στη μείωση της φτώχειας και της ανισότητας. Ενισχύοντας τα άτομα με γνώσεις και δεξιότητες για τη διαχείριση των οικονομικών τους, τότε είναι και σε καλύτερη θέση για να βγουν από τη φτώχεια

και να βελτιώσουν την κοινωνικοοικονομική τους κατάσταση. Αυτό, με τη σειρά του, συμβάλλει σε μια πιο δίκαιη κοινωνία και μειώνει το χάσμα πλούτου.

Επιπλέον, ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός ενισχύει τα χρηματοοικονομικά συστήματα. Όταν τα άτομα είναι οικονομικά εγγράμματα, είναι πιο πιθανό να χρησιμοποιούν επίσημες χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, όπως σε τράπεζες και άλλα πιστωτικά ιδρύματα. Αυτό προάγει τη χρηματοοικονομική ένταξη και σταθερότητα, καθώς και την ανάπτυξη του τραπεζικού τομέα. Ένα ισχυρό χρηματοπιστωτικό σύστημα είναι απαραίτητο για την οικονομική ανάπτυξη, καθώς διευκολύνει τις επενδύσεις, το σχηματισμό κεφαλαίων και τις οικονομικές συναλλαγές.

1.3.2. Η επίδραση του στην επενδυτική συμπεριφορά

Πολυάριθμες μελέτες έχουν δείξει μια θετική συσχέτιση μεταξύ χρηματοοικονομικής παιδείας και επενδυτικής συμπεριφοράς. Τα άτομα με υψηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικής παιδείας τείνουν να λαμβάνουν πιο ενημερωμένες και ορθολογικές επενδυτικές αποφάσεις. Είναι πιο πιθανό να διαφοροποιήσουν τα επενδυτικά τους χαρτοφυλάκια, να κατανοήσουν τους κινδύνους που συνδέονται με τις διαφορετικές επενδυτικές επιλογές και να έχουν ρεαλιστικές προσδοκίες σχετικά με τις αποδόσεις των επενδύσεων (Lusardi and Mitchell, 2010).

Ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός επηρεάζει την επενδυτική συμπεριφορά με διάφορους τρόπους. Πρώτον, βοηθά τα άτομα να κατανοήσουν τις βασικές έννοιες της επένδυσης, όπως ο κίνδυνος και η απόδοση. Αυτή η γνώση τους επιτρέπει να αξιολογούν τις επενδυτικές ευκαιρίες και να λαμβάνουν τεκμηριωμένες αποφάσεις με βάση τους οικονομικούς τους στόχους και την ανοχή κινδύνου. Δεύτερον, ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός ενισχύει την ικανότητα των ατόμων να αναλύουν και να ερμηνεύουν τις οικονομικές πληροφορίες. Τους δίνει τη δυνατότητα να διαβάζουν και να κατανοούν τις οικονομικές καταστάσεις, να αξιολογούν την απόδοση των επενδυτικών προϊόντων και να αξιολογούν την αξιοπιστία οικονομικών συμβούλων ή ιδρυμάτων. Αυτή η κριτική ανάλυση βοηθά τα άτομα να κάνουν καλύτερες επενδυτικές επιλογές και να αποφεύγουν απάτες ή δόλια επενδυτικά προγράμματα (Al-Tamimi and Kalli, 2009, Van Rooij *et al.* 2011).

Τέλος, η χρηματοοικονομική παιδεία δίνει τη δυνατότητα στα άτομα να αναλάβουν τον έλεγχο της μελλοντικής οικονομικής τους κατάστασης. Ενσταλάζει εμπιστοσύνη στη λήψη επενδυτικών αποφάσεων και μειώνει την εξάρτηση από εξωτερικές πηγές για οικονομικές συμβουλές. Αυτές οι πρωτοβουλίες επιτρέπουν στα άτομα να

ευθυγραμμίσουν τις επενδύσεις τους με τους μακροπρόθεσμους στόχους τους και να προσαρμοστούν στις μεταβαλλόμενες συνθήκες της αγοράς.

1.3.3. Οι συνέπειες του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού στην οικονομική ανάπτυξη

Η έλλειψη χρηματοοικονομικής παιδείας έχει σημαντικές επιπτώσεις στην οικονομική ανάπτυξη. Μερικές από τις βασικές επιπτώσεις είναι οι εξής:

- Περιορισμένη πρόσβαση σε χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και προϊόντα: Τα άτομα με χαμηλό χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό μπορεί να δυσκολεύονται να αποκτήσουν πρόσβαση και να χρησιμοποιήσουν χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, όπως τραπεζικά, ασφαλιστικά και επενδυτικά προϊόντα. Αυτό περιορίζει την ικανότητά τους να αποταμιεύουν, να επενδύουν και να συμμετέχουν σε οικονομικές δραστηριότητες, εμποδίζοντας την οικονομική ανάπτυξη.
- Υψηλά επίπεδα χρέους και οικονομική αστάθεια: Χωρίς τις κατάλληλες οικονομικές γνώσεις, τα άτομα μπορεί να συσσωρεύσουν υψηλά επίπεδα χρέους και να αντιμετωπίσουν την οικονομική αστάθεια. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε έναν κύκλο χρέους, σε μειωμένη κατανάλωση και σε περιορισμένες επενδύσεις, επηρεάζοντας έτσι αρνητικά την οικονομική ανάπτυξη.
- Αναποτελεσματική κατανομή πόρων: Η χαμηλή χρηματοοικονομική παιδεία μπορεί να οδηγήσει σε αναποτελεσματική κατανομή των πόρων τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Τα άτομα μπορεί να κάνουν κακές επενδυτικές επιλογές, οδηγώντας σε μη βέλτιστη χρήση του κεφαλαίου. Αυτό εμποδίζει την οικονομική παραγωγικότητα και ανάπτυξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Ο χρηματοοικονομικός αναλφαβητισμός αποτελεί ένα ζήτημα μείζονος σημασίας στην Ελλάδα και την Ευρώπη, με σημαντικές επιπτώσεις στην οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία. Το κεφάλαιο αυτό παρέχει μια ολοκληρωμένη ανάλυση του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού στην Ελλάδα και την Ευρώπη, εξετάζοντας τη συγκριτική του θέση με άλλες χώρες, τους παράγοντες που συμβάλλουν στα επίπεδα χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού και τον αντίκτυπο στην οικονομική ανάπτυξη και ευημερία. Διερευνά επίσης τον ρόλο των τραπεζών στη διαιώνιση του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού. Επιπλέον, το κεφάλαιο συγκρίνει τον χρηματοοικονομικό αναλφαβητισμό στην Ελλάδα και την Ευρώπη, επισημαίνοντας τις επιπτώσεις στην οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία. Τέλος, διερευνά πολιτικές και πρωτοβουλίες που στοχεύουν στην αντιμετώπιση του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Ευρώπη. Τα ευρήματα υπογραμμίζουν τον επείγοντα χαρακτήρα της αντιμετώπισης του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού και της προώθησης της οικονομικής ευημερίας στην περιοχή.

2.1. Χρηματοοικονομικός αναλφαβητισμός στην Ελλάδα

Η έλλειψη χρηματοοικονομικών γνώσεων των πολιτών στην Ελλάδα έχει εκτεταμένες επιπτώσεις στην οικονομική ανάπτυξη, την κοινωνική ευημερία και τη συνολική χρηματοπιστωτική σταθερότητα. Για την αποτελεσματική αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος, είναι αρκετά σημαντικό να κατανοηθούν οι καθοριστικοί παράγοντες του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού στην Ελλάδα, οι επιπτώσεις που έχει στα άτομα και την οικονομία, καθώς και οι πρωτοβουλίες που έχουν υλοποιηθεί για την καταπολέμηση αυτού του προβλήματος.

Ο Πετράκης (2023) διεξήγαγε μια ολοκληρωμένη μελέτη για να διερευνήσει τους καθοριστικούς παράγοντες του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού στην Ελλάδα. Τα ευρήματα της έρευνας ρίχνουν φως στους παράγοντες που συμβάλλουν στα χαμηλά επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού στη χώρα. Η μελέτη εντόπισε αρκετούς

βασικούς καθοριστικούς παράγοντες, συμπεριλαμβανομένου του μορφωτικού επιπέδου, του επιπέδου εισοδήματος, της ηλικίας και του φύλου. Διαπιστώθηκε ότι τα άτομα με χαμηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης και εισοδήματος τείνουν να έχουν εξίσου χαμηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικών γνώσεων. Επιπλέον, τα ηλικιωμένα άτομα και οι γυναίκες βρέθηκαν να έχουν χαμηλότερο χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό σε σύγκριση με τα νεότερα άτομα. Τα ευρήματα αυτά αναδεικνύουν την ανάγκη για εφαρμογή στοχευμένων παρεμβάσεων, που στόχο έχουν να αντιμετωπίζουν αυτούς τους συγκεκριμένους προσδιοριστικούς παράγοντες και να προωθούν τον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό μεταξύ των ευάλωτων ομάδων στην Ελλάδα.

Σύμφωνα με το δεύτερο θεματικό εργαστήριο που διοργανώθηκε από τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών στο πλαίσιο του έργου «Εθνική Στρατηγική για τον Χρηματοοικονομικό Αλφαριθμητισμό» το 2017, ανακοίνωσε διάφορες εθνικές στρατηγικές και πρωτοβουλίες. Οι ομιλίες εντός του έργου αυτού, τόνισαν την ανάγκη για ολοκληρωμένες στρατηγικές που προωθούν τη χρηματοοικονομική εκπαίδευση και καταπολεμούν τον χρηματοοικονομικό αναλφαριθμητισμό. Τονίστηκε επίσης η σημασία της ενίσχυσης των ατόμων με τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες για τη λήψη τεκμηριωμένων οικονομικών αποφάσεων, όπως επίσης και ο ρόλος των σχολείων, των πανεπιστημίων και των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων στην προώθηση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού εντός του πληθυσμού.

Το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ (WEF) έχει διεξάγει εκτεταμένη έρευνα σχετικά με τον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό παγκοσμίως, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας. Μέσω του έργου του «Finance Your Life (Financial Literacy)», το WEF έχει αναδείξει τα ανησυχητικά επίπεδα χρηματοοικονομικού αναλφαριθμητισμού στην Ελλάδα. Βάσει της έρευνάς τους, το 55% των Ελλήνων ενηλίκων θεωρούνται οικονομικά αναλφάβητοι. Αυτό το στατιστικό στοιχείο υπογραμμίζει την επείγουσα ανάγκη παρεμβάσεων για τη βελτίωση των επιπέδων χρηματοοικονομικών γνώσεων στη χώρα. Το WEF έχει τονίσει τη σημασία της συνεργασίας μεταξύ κυβερνήσεων, χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων για την αποτελεσματική αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος.

Οι Tsami και Symeonidis (2021), αναφέρθηκαν λεπτομερώς σε έρευνα τους σχετικά με τον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό στην Ελλάδα. Η δημοσίευσή τους δίνει έμφαση στους παράγοντες που τον δημιουργούν και τις επιπτώσεις του στα άτομα και την οικονομία. Η δημοσίευση υπογραμμίζει ότι τα άτομα με χαμηλό

χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό είναι πιο πιθανό να λάβουν κακές οικονομικές αποφάσεις, να συσσωρεύσουν χρέος και να αντιμετωπίσουν οικονομικές δυσκολίες. Τονίζει επίσης τη σημασία των χρηματοοικονομικών γνώσεων για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης και σταθερότητας.

Επιπλέον, οι Tsami και Symeonidis (2021) μέσω της έρευνά τους εντόπισαν τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η προσπάθεια βελτίωσης των επιπέδων χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού και τόνισαν την ανάγκη για προσαρμοσμένες παρεμβάσεις που ανταποκρίνονται στις ειδικές ανάγκες του ελληνικού πληθυσμού. Η έρευνα υπογραμμίζει επίσης τη σημασία των προγραμμάτων χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης που είναι προσβάσιμα, ελκυστικά και επικεντρωμένα σε άτομα όλων των ηλικιών και όλων των μορφωτικών υποβάθρων.

Στην Ελλάδα, το Ελληνικό Ινστιτούτο Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού (GFLI) διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στην αντιμετώπιση του χρηματοοικονομικού αναλφαριθμητισμού. Το GFLI είναι εξειδικευμένο στη διάδοση της χρηματοοικονομικής γνώσης και στην εφαρμογή πρωτοβουλιών για την καταπολέμηση του χρηματοοικονομικού αναλφαριθμητισμού, ενώ προσφέρουν ενεργά, μετρώντας τα επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού στην Ελλάδα, εργαζόμενοι πάντα για τη βελτίωσή τους. Το GFLI συνεργάζεται με διάφορους ενδιαφερόμενους, συμπεριλαμβανομένων κυβερνητικών υπηρεσιών, χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, για την ανάπτυξη και εφαρμογή αποτελεσματικών προγραμμάτων χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης.

Συμπερασματικά, ο χρηματοοικονομικός αναλφαριθμητισμός στην Ελλάδα είναι ένα σημαντικό ζήτημα που χρήζει άμεσης αντιμετώπισης, οι καθοριστικοί παράγοντες του οποίου πρέπει να αντιμετωπιστούν μέσω εξατομικευμένων παρεμβάσεων. Ενισχύοντας τα άτομα με τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες, η Ελλάδα μπορεί να ενδυναμώσει μορφωτικά τους πολίτες της ώστε να λαμβάνουν τεκμηριωμένες οικονομικές αποφάσεις και να συμβάλλουν στη συνολική οικονομική ευημερία της χώρας.

2.1.1. Σύγκριση της Ελλάδας με άλλες χώρες

Η Ελλάδα έχει αντιμετωπίσει σημαντικές οικονομικές προκλήσεις τα τελευταία χρόνια, συμπεριλαμβανομένης μιας σοβαρής χρηματοπιστωτικής κρίσης. Αυτές οι συνθήκες είχαν βαθύ αντίκτυπο στα επίπεδα χρηματοοικονομικών γνώσεων του πληθυσμού. Σύμφωνα με μελέτη του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

(ΟΟΣΑ), η Ελλάδα κατατάσσεται κάτω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο όσον αφορά τις χρηματοοικονομικές γνώσεις. Η μελέτη αποκάλυψε ότι μόνο το 38% των Ελλήνων ενηλίκων διαθέτουν βασικές οικονομικές γνώσεις, σε σύγκριση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο του 52%.

Συγκρίνοντας την Ελλάδα με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, γίνεται φανερό ότι ο χρηματοοικονομικός αναλφαβητισμός είναι ένα ευρέως διαδεδομένο ζήτημα σε ολόκληρη την ευρωπαϊκή ήπειρο. Αρκετές χώρες αντιμετωπίζουν παρόμοιες προκλήσεις όσον αφορά την περιορισμένη χρηματοοικονομική εκπαίδευση και την στάση τους απέναντι στο χρήμα. Ωστόσο, υπάρχουν επίσης χώρες που έχουν σημειώσει σημαντική πρόοδο στην προώθηση των χρηματοοικονομικών γνώσεων. Για παράδειγμα, χώρες όπως η Γερμανία, η Ολλανδία και η Ελβετία έχουν εφαρμόσει ολοκληρωμένα προγράμματα χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης σε σχολεία και πανεπιστήμια. Τα προγράμματα αυτά στοχεύουν να εξοπλίσουν τους φοιτητές με τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες για να λαμβάνουν ενημερωμένες οικονομικές αποφάσεις. Ως αποτέλεσμα αυτών, οι χώρες αυτές έχουν υψηλότερα ποσοστά χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού σε σύγκριση με την Ελλάδα.

Συμπεραίνεται λοιπόν πως η Ελλάδα πρέπει να δώσει προτεραιότητα στην ενσωμάτωση της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης στο εθνικό πρόγραμμα σπουδών. Παρέχοντας στους φοιτητές πρώιμη έκθεση σε οικονομικές έννοιες, μπορούν να αναπτύξουν βασικές δεξιότητες που θα τους ωφελήσουν καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους. Επιπλέον, η έναρξη εκστρατειών ευαισθητοποίησης του κοινού μπορεί να συμβάλει στην αλλαγή της στάσης τους απέναντι στο χρήμα και να ενθαρρύνει τα άτομα να αναζητήσουν χρηματοοικονομική εκπαίδευση. Αυτές οι εκστρατείες μπορούν να τονίσουν τη σημασία του χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού και τα πιθανά οφέλη του να είσαι χρηματοοικονομικά αλφαβητισμένος. Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα με τη σειρά τους, μπορούν επίσης να παρέχουν πόρους, εργαστήρια και σεμινάρια για την εκπαίδευση ατόμων σε διάφορα οικονομικά θέματα.

Λαμβάνοντας υπόψιν πρόσφατες έρευνες, φαίνεται πως αυτές έχουν επικεντρωθεί στην εξέταση του επιπέδου χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού στην Ελλάδα και στη σύγκρισή του με άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Πιο συγκεκριμένα:

- Έρευνα του Ευρωβαρόμετρου:

Η έρευνα του Ευρωβαρόμετρου που διεξήγαγε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρέχει μια ολοκληρωμένη επισκόπηση των επιπέδων των χρηματοοικονομικών γνώσεων στην Ευρώπη. Η έρευνα αποκαλύπτει ότι το 18% των πολιτών της ΕΕ εμφανίζουν υψηλό επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων, το 64% έχει μεσαίο επίπεδο και το υπόλοιπο 18% έχει χαμηλό επίπεδο. Η έρευνα αυτή υπογραμμίζει τις διαφορές στις χρηματοοικονομικές γνώσεις μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών και τονίζει την ανάγκη για στοχευμένες παρεμβάσεις για τη βελτίωση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού (Eurobarometer, 2023).

- Διαφορές φύλου στον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό:

Μια μελέτη των Gudjonsson et al., (2022) διερευνά τις διαφορές μεταξύ των φύλων στον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό στην Ελλάδα και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Η έρευνα εξετάζει το ρόλο του τοπικού περιβάλλοντος στη διαμόρφωση των επιπέδων χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού. Τα ευρήματα δείχνουν ότι οι διαφορές μεταξύ των φύλων στις χρηματοοικονομικές γνώσεις εξακολουθούν να υφίστανται και το τοπικό περιβάλλον μπορεί να επηρεάσει αυτές τις διαφορές. Αυτή η μελέτη τονίζει τη σημασία της εξέτασης των παραγόντων αυτών κατά την αντιμετώπιση των ανισοτήτων χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού.

- Χρηματοοικονομικός Αλφαριθμητισμός στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης:

Έρευνα των Beckmann and Kiesel-Reiter, (2023) που διεξάγεται σε χώρες της Ανατολικής Ευρώπης εξετάζει το επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων σχετικά με τα επιτόκια, τον πληθωρισμό και τον επενδυτικό κίνδυνο. Η μελέτη παρέχει στοιχεία σχετικά με τα επίπεδα χρηματοοικονομικών γνώσεων σε αυτές τις χώρες και υπογραμμίζει την ανάγκη για κατάλληλα προγράμματα χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης για τη βελτίωση της οικονομικής ευημερίας. Η συγκεκριμένη έρευνα συμβάλλει στην κατανόηση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού σε συγκεκριμένες περιοχές της Ευρώπης και παρέχει πληροφορίες σχετικά με τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.

- Χρηματοοικονομικός Αλφαριθμητισμός των Νέων στην Ελλάδα:

Η Youth Finance Academy το 2021 διεξήγαγε μελέτη σχετικά με τα επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού μεταξύ των νέων στην Ελλάδα. Η έρευνα

αποκαλύπτει ότι η Ελλάδα έχει σχετικά υψηλό επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων μεταξύ του πληθυσμού των νέων της. Η μελέτη αυτή τονίζει τη σημασία της στόχευσης πρωτοβουλιών χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης προς τους νέους για τη βελτίωση των επιπέδων χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού στην Ελλάδα.

- Παγκόσμια ποσοστά χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού:

Αν και δεν αφορά μόνο την Ελλάδα και τις ευρωπαϊκές χώρες, η έρευνα S&P Global FinLit σύμφωνα με τους Klapper, Lusardi and Van Oudheusden, (2015) παρέχει ένα σημαντικό σημείο αναφοράς για την κατανόηση των επιπέδων χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού παγκοσμίως. Η έρευνα εντοπίζει χώρες με τα υψηλότερα ποσοστά χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, συμπεριλαμβανομένης της Αυστραλίας, του Καναδά, της Δανίας, της Φινλανδίας, της Γερμανίας, του Ισραήλ, της Ολλανδίας, της Νορβηγίας, της Σουηδίας και των Ηνωμένων Πολιτειών. Αυτή η έρευνα χρησιμεύει ως σημείο αναφοράς για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και τα ενδιαφερόμενα μέρη για την αξιολόγηση των επιπέδων χρηματοοικονομικών γνώσεων και τον εντοπισμό βέλτιστων πρακτικών.

Τα παραπάνω πρόσφατα ερευνητικά ευρήματα καταδεικνύουν τη σημασία της αντιμετώπισης του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού στην Ελλάδα και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Αντιλαμβάνοντας την ύπαρξη του, τους καθοριστικούς παράγοντες και τις συνέπειες του χρηματοοικονομικού αναλφαριθμητισμού, μπορούν να αναπτυχθούν εξατομικευμένες στρατηγικές για τη βελτίωση των επιπέδων χρηματοοικονομικών γνώσεων και την προώθηση της οικονομικής ευημερίας.

2.1.2. Παράγοντες που συμβάλλουν στον χρηματοοικονομικό αναλφαριθμητισμό στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα, όπως και σε πολλές άλλες χώρες, υπάρχει ένα σημαντικό επίπεδο χρηματοοικονομικού αναλφαριθμητισμού μεταξύ του πληθυσμού. Προκειμένου να γίνει αντιληπτό το επίπεδο αυτό, αρκεί να αναλυθούν οι παράγοντες που συμβάλλουν στον χρηματοοικονομικό αναλφαριθμητισμό.

Οι κύριοι παράγοντες είναι οι εξής:

- Περιορισμένη χρηματοοικονομική εκπαίδευση:

Ένας από τους κύριους λόγους χρηματοοικονομικού αναλφαριθμητισμού στην Ελλάδα είναι η έλλειψη τυπικής χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης. Το ελληνικό εκπαιδευτικό

σύστημα δεν δίνει προτεραιότητα στον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό και υπάρχει έλλειψη ολοκληρωμένων προγραμμάτων χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης στα σχολεία. Μια μελέτη των Philippas και Avdoulas, (2019) διαπίστωσε ότι μόνο ένα μικρό ποσοστό των Ελλήνων μαθητών λαμβάνουν χρηματοοικονομική εκπαίδευση στα σχολεία, οδηγώντας σε έλλειψη βασικών οικονομικών γνώσεων μεταξύ του πληθυσμού. Αυτή η απουσία δομημένης χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης αφήνει τα άτομα απροετοίμαστα να λάβουν τεκμηριωμένες οικονομικές αποφάσεις.

- Οικονομική κρίση:

Η Ελλάδα αντιμετώπισε σοβαρή οικονομική κρίση τα τελευταία χρόνια, η οποία είχε σημαντικό αντίκτυπο στην οικονομική ευημερία των πολιτών της. Η κρίση οδήγησε σε υψηλά ποσοστά ανεργίας, μειωμένα εισοδήματα και αυξημένη οικονομική αστάθεια. Σε περιόδους οικονομικής κρίσης, τα άτομα συχνά δίνουν προτεραιότητα στις άμεσες οικονομικές ανάγκες έναντι του μακροπρόθεσμου οικονομικού σχεδιασμού και της εκπαίδευσης. Η κρίση κατέστησε δύσκολο για τα άτομα να επικεντρωθούν στη χρηματοοικονομική εκπαίδευση, οδηγώντας σε έλλειψη χρηματοοικονομικών γνώσεων.

- Πολιτισμικοί παράγοντες:

Πολιτισμικοί παράγοντες μπορούν επίσης να συμβάλουν στον οικονομικό αναλφαριθμητισμό στην Ελλάδα. Ο ελληνικός πληθυσμός προτιμά την αποταμίευση και την επένδυση σε υλικά περιουσιακά στοιχεία όπως η ακίνητη περιουσία. Αυτή η εστίαση σε παραδοσιακές μορφές επενδύσεων μπορεί να περιορίσει την έκθεση των ατόμων σε άλλα χρηματοπιστωτικά μέσα, εμποδίζοντας την ανάπτυξη των χρηματοοικονομικών γνώσεων τους. Μια μελέτη των Brown et al, (2018) έδωσε έμφαση στην επίδραση των πολιτιστικών παραγόντων στη λήψη οικονομικών αποφάσεων. Η αντιμετώπιση των πολιτισμικών προκαταλήψεων και η προώθηση μιας ευρύτερης κατανόησης των χρηματοοικονομικών εννοιών μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση των επιπέδων χρηματοοικονομικών γνώσεων.

- Έλλειψη πρόσβασης σε χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες:

Η περιορισμένη πρόσβαση σε χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, ιδίως στις αγροτικές περιοχές, μπορεί να εμποδίσει τον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό στην Ελλάδα. Σε ορισμένες περιοχές, τα άτομα ενδέχεται να έχουν περιορισμένη πρόσβαση σε τράπεζες, χρηματοοικονομικούς συμβούλους και άλλους οικονομικούς πόρους. Αυτή η έλλειψη

πρόσβασης εμποδίζει τα άτομα να αποκτήσουν τις απαραίτητες γνώσεις και την καθοδήγηση ώστε να λάβουν τεκμηριωμένες οικονομικές αποφάσεις.

- Χαμηλή εμπιστοσύνη στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα:

Η εμπιστοσύνη του ελληνικού πληθυσμού στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα επηρεάστηκε σημαντικά από την οικονομική κρίση. Πολλά άτομα έχασαν τις αποταμιεύσεις τους και υπήρξαν περιπτώσεις οικονομικών παραπτωμάτων. Αυτή η απώλεια εμπιστοσύνης στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα μπορεί να αποθαρρύνει τα άτομα από την αναζήτηση χρηματοοικονομικών συμβουλών ή την ενασχόληση με χρηματοπιστωτικά προϊόντα, συμβάλλοντας περαιτέρω στον χρηματοοικονομικό αναλφαβητισμό. Μια μελέτη των Andreou and Anyfantaki, (2019) εξέτασε την επίδραση της εμπιστοσύνης στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα στον χρηματοοικονομικό αλφαβητισμό. Η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα μέσω της διαφάνειας και της λογοδοσίας μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση των επιπέδων χρηματοοικονομικών γνώσεων.

- Γλωσσικά και γραμματικά εμπόδια:

Τα γλωσσικά εμπόδια και τα εμπόδια γραμματισμού μπορούν επίσης να επηρεάσουν τα επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού στην Ελλάδα. Η χώρα έχει σημαντικό πληθυσμό με περιορισμένες δεξιότητες αλφαβητισμού ή έλλειψη επάρκειας στην ελληνική γλώσσα. Αυτό μπορεί να καταστήσει δύσκολο για τα άτομα να κατανοήσουν πολύπλοκες οικονομικές έννοιες και να χρησιμοποιήσουν διάφορα οικονομικά έγγραφα, οδηγώντας σε χαμηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικών γνώσεων.

2.1.3. Επιπτώσεις στην οικονομική ανάπτυξη και ευημερία

Ο χρηματοοικονομικός αλφαβητισμός, ή η έλλειψή του, έχει σημαντικές επιπτώσεις στην οικονομική ανάπτυξη και ευημερία μιας χώρας. Στην περίπτωση της Ελλάδας, η αντιμετώπιση της έλλειψης του καθίσταται ζωτικής σημασίας, αφού με την αντιμετώπιση του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού, η Ελλάδα μπορεί να προετοιμάσει το έδαφος για μια ισχυρότερη οικονομία και να ενισχύσει την ευημερία των πολιτών της.

Η έλλειψη χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού μπορεί να έχει τις εξής επιπτώσεις όσον αφορά την οικονομική ανάπτυξη και ευημερία της Ελλάδας:

1. Περιορισμένες δεξιότητες λήψης οικονομικών αποφάσεων

Μία από τις κύριες συνέπειες του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού είναι η περιορισμένη ικανότητα των ατόμων να λαμβάνουν τεκμηριωμένες οικονομικές αποφάσεις. Χωρίς μια σταθερή κατανόηση των χρηματοοικονομικών εννοιών, όπως ο προϋπολογισμός, η αποταμίευση και η επένδυση, τα άτομα μπορεί να δυσκολευτούν να διαχειριστούν αποτελεσματικά τα προσωπικά τους οικονομικά. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε κακές οικονομικές επιλογές, όπως υπερβολικό χρέος, ανεπαρκείς αποταμιεύσεις και μη ενημερωμένες επενδυτικές αποφάσεις. Με τη βελτίωση των επιπέδων χρηματοοικονομικών γνώσεων, η Ελλάδα μπορεί να ενθαρρύνει τους πολίτες της να λαμβάνουν καλύτερες οικονομικές αποφάσεις, οδηγώντας τελικά σε βελτιωμένη χρηματοπιστωτική σταθερότητα και συσσώρευση πλούτου.

2. Μειωμένη επιχειρηματικότητα και καινοτομία

Οι χρηματοοικονομικές γνώσεις συνδέονται στενά με την επιχειρηματικότητα και την καινοτομία. Όταν τα άτομα δεν διαθέτουν τις απαραίτητες χρηματοοικονομικές γνώσεις και δεξιότητες, διστάζουν στο να ξεκινήσουν τη δική τους επιχείρηση ή να ακολουθήσουν καινοτόμες ιδέες. Ως αποτέλεσμα αυτού η οικονομική ανάπτυξη περιορίζεται όπως και οι ευκαιρίες για αύξηση της απασχόλησης. Με την προώθηση του χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού, η Ελλάδα μπορεί να καλλιεργήσει μια επιχειρηματική κουλτούρα, ενθαρρύνοντας τα άτομα να αναλάβουν τους πιθανούς κινδύνους, να δημιουργήσουν νέες επιχειρήσεις και να συμβάλουν στη συνολική οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

3. Αυξημένη ευπάθεια σε χρέη και οικονομικές απάτες

Τα οικονομικά αναλφάβητα άτομα είναι πιο επιρρεπή στο να χρεωθούν και να πέσουν θύματα οικονομικών απατών και δόλιων δραστηριοτήτων. Χωρίς την ικανότητα κατανόησης των χρηματοπιστωτικών προϊόντων και υπηρεσιών, τα άτομα ενδέχεται εν αγνοία τους να συνάψουν δυσμενείς δανειακές συμβάσεις ή να πέσουν θύματα παραπλανητικών σχεδίων. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε οικονομική δυσπραγία και να επηρεάσει αρνητικά την προσωπική και εθνική οικονομική σταθερότητα. Με τη βελτίωση των χρηματοοικονομικών γνώσεων, η Ελλάδα μπορεί να βοηθήσει τους πολίτες της να αποφύγουν το υπερβολικό χρέος, να κάνουν συνειδητές επιλογές όταν δανείζονται και να προστατευθούν από την οικονομική απάτη.

4. Περιορισμένη εμπιστοσύνη των καταναλωτών

Οι χρηματοοικονομικές γνώσεις διαδραματίζουν καίριο ρόλο στην οικοδόμηση της εμπιστοσύνης των καταναλωτών. Όταν τα άτομα διαθέτουν τις απαραίτητες οικονομικές γνώσεις, μπορούν να ενεργούν στη χρηματοπιστωτική αγορά με εμπιστοσύνη, λαμβάνοντας τεκμηριωμένες αποφάσεις σχετικά με προϊόντα και υπηρεσίες. Αυτό περιλαμβάνει την κατανόηση των όρων και προϋποθέσεων των χρηματοπιστωτικών συμβάσεων, τη σύγκριση διαφορετικών επιλογών και την αποτελεσματική διαχείριση των οικονομικών τους σχέσεων με τράπεζες και άλλα ιδρύματα. Με την αύξηση των χρηματοοικονομικών γνώσεων, η Ελλάδα μπορεί να ωθήσει τους πολίτες της ώστε να γίνουν πιο ενημερωμένοι καταναλωτές, οδηγώντας έτσι σε μια πιο ανταγωνιστική και διαφανή αγορά.

5. Αποδυναμωμένα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα

Ο χρηματοοικονομικός αναλφαβητισμός δεν επηρεάζει μόνο τα άτομα, αλλά αποδυναμώνει και το συνολικό χρηματοπιστωτικό σύστημα. Όταν ένα σημαντικό μέρος του πληθυσμού δεν διαθέτει χρηματοοικονομικές γνώσεις, μπορεί να πιέσει τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και να εμποδίσει την ικανότητά τους να παρέχουν αποτελεσματικές υπηρεσίες. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε αναποτελεσματικότητα, αυξημένους κινδύνους και μειωμένη εμπιστοσύνη στον χρηματοπιστωτικό τομέα. Με τη βελτίωση των χρηματοοικονομικών γνώσεων, η Ελλάδα μπορεί να ενισχύσει τα χρηματοπιστωτικά της ιδρύματα, να ενισχύσει τη σταθερότητά τους και να προωθήσει ένα υγιέστερο και ανθεκτικότερο χρηματοπιστωτικό σύστημα.

6. Διαταραχή της οικονομικής σταθερότητας

Ένας οικονομικά αναλφάβητος πληθυσμός μπορεί να δημιουργήσει προκλήσεις για τη μακροπρόθεσμη οικονομική σταθερότητα. Χωρίς τις απαραίτητες χρηματοοικονομικές γνώσεις και δεξιότητες, τα άτομα μπορεί να δυσκολευτούν να διαχειριστούν αποτελεσματικά τα οικονομικά τους, οδηγώντας σε αυξημένη εξάρτηση από την κρατική βοήθεια. Αυτό μπορεί να επιβαρύνει την εθνική οικονομία και να εμποδίσει τη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη. Επενδύοντας στη χρηματοοικονομική εκπαίδευση και αυξάνοντας την ευαισθητοποίηση σχετικά με τη σημασία του χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού, η Ελλάδα μπορεί να προωθήσει την οικονομική σταθερότητα, να μειώσει την εισοδηματική ανισότητα και να οικοδομήσει μια πιο ανθεκτική οικονομία.

Επομένως, ο χρηματοοικονομικός αναλφαβητισμός έχει εκτεταμένες επιπτώσεις στην οικονομική ανάπτυξη και ευημερία στην Ελλάδα. Με την αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος και τη βελτίωση των επιπέδων χρηματοοικονομικών γνώσεων, η Ελλάδα μπορεί να ωθήσει τους πολίτες της ώστε να λαμβάνουν τεκμηριωμένες οικονομικές αποφάσεις, να προωθήσει την επιχειρηματικότητα και την καινοτομία, να μειώσει την ευπάθεια στο χρέος και τις απάτες, να ενισχύσει την εμπιστοσύνη των καταναλωτών, να ενισχύσει τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και να προωθήσει τη μακροπρόθεσμη οικονομική σταθερότητα. Η επένδυση στη χρηματοοικονομική εκπαίδευση και η προώθηση του χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού θα ανοίξει το δρόμο για ένα λαμπρότερο οικονομικό μέλλον για την Ελλάδα και τους πολίτες της.

2.1.4. Η επίπτωση στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα

Η επικράτηση του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού μεταξύ των Ελλήνων καταναλωτών έχει σημαντικές επιπτώσεις στον τραπεζικό τομέα της χώρας. Όπως έχουν δείξει μελέτες και έρευνες, ένα σημαντικό μέρος του πληθυσμού δεν διαθέτει τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες για να λάβει τεκμηριωμένες οικονομικές αποφάσεις (Atkinson & Messy, 2012). Αυτό έχει εκτεταμένες συνέπειες για τις ελληνικές τράπεζες, επηρεάζοντας το προφίλ κινδύνου, το λειτουργικό κόστος, την κερδοφορία και τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητά τους.

Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα της Ελλάδας επιδιώκουν την ενίσχυση μακροπρόθεσμες σχέσεων με τους πελάτες τους, αφού πιστεύουν ότι η βιώσιμη ανάπτυξη μεταξύ πελάτη και τράπεζας πρέπει να στηρίζεται σε στέρεα θεμέλια. Αυτός είναι και ένας από τους λόγους που οι τράπεζες δίνουν ιδιαίτερη σημασία στην εκπαίδευση και ενημέρωση των πελατών σχετικά με την πολυπλοκότητα των χρηματοπιστωτικών μέσων και της αγοράς.

Ωστόσο η διαιώνιση του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού και η έλλειψη στοιχειώδους λύσης μπορεί να επηρεάσει αρνητικά τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα ως εξής (Klapper et al., 2012):

1. Μείωση επενδύσεων και επιχειρηματικών πρωτοβουλιών.
2. Απώλεια εμπιστοσύνης των επενδυτών και ως εκ τούτου ζημιά για το επενδυτικό σύστημα.
3. Δημιουργία αυξημένων ποσοστών χρεοκοπιών και κατασχέσεων.
4. Αύξηση λειτουργικού κόστους των τραπεζών λόγω της ανάγκης για πρόσθετη υποστήριξη πελατών και μηχανισμούς επίλυσης διαφορών.
5. Πιθανοί συστημικοί κίνδυνοι, ιδίως κατά τη διάρκεια οικονομικής ύφεσης ή χρηματοπιστωτικών κρίσεων.

Οι πελάτες που είναι χρηματοοικονομικά αναλφάβητοι έχουν σημαντική τάση στον υπερκαταναλωτισμό και στη πληρωμή περιττών χρεώσεων και προστίμων, με αποτέλεσμα τα επίπεδα πλούτου να μειώνονται συνεχώς με την πάροδο του χρόνου. Αντιθέτως οι έχοντες υψηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης είναι περισσότερο ικανοί στο να αποταμιεύουν, να λαμβάνουν ορθές οικονομικές αποφάσεις και να επενδύουν με σκοπό να ενισχύσουν τον πλούτο τους.

Οι πελάτες που είναι ενημερωμένοι ωφελούν με τη σειρά τους την τράπεζα αφού είναι μικρότερη η πιθανότητα να χρεοκοπήσουν, είναι στη θέση να ανταποκριθούν σε όποιες οικονομικές δεσμεύσεις τους όπως δάνεια και μπορούν να πληρώνουν έγκαιρα. Όπως ανέφεραν οι Mendes και Abreu (2006), αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση των επιβαρύνσεων για την εξυπηρέτηση πελατών ενώ σημειώνεται αύξηση στα έσοδα μέσω έγκαιρων πληρωμών, χωρίς να μειωθεί η ικανοποίηση των πελατών με τη μορφή καθυστερήσεων πληρωμών και εντόκων επιβαρύνσεων.

Επομένως, είναι επιτακτική ανάγκη να βελτιωθούν οι δράσεις εκπαίδευσης των πελατών μέσω της πειθούς, ώστε οι ίδιοι να πάρουν τον έλεγχο της οικονομικής τους κατάστασης, να αυξήσουν τις αποταμιεύσεις τους και τις επενδύσεις τους και να βελτιώσουν τις συνήθειες των δαπανών τους, όπως δαπάνες για μελλοντικές απαιτήσεις (Lusardi and Mitchell, 2009).

2.2. Χρηματοοικονομικός αναλφαβητισμός στην Ευρώπη

Ο χρηματοοικονομικός αλφαβητισμός είναι η γνώση και η κατανόηση των χρηματοοικονομικών εννοιών, είναι μια σημαντική δεξιότητα που δίνει τη δυνατότητα

στα άτομα να διαχειρίζονται τα προσωπικά τους οικονομικά, τις επενδύσεις και την οικονομική τους ευημερία. Όπως αναφέρεται παρακάτω, στόχος είναι να αναλυθεί ολοκληρωμένα η τρέχουσα κατάσταση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού στην Ευρώπη, συγκρίνοντάς τον με άλλες περιοχές παγκοσμίως.

2.2.1. Συγκρίσεις σε παγκόσμιο επίπεδο

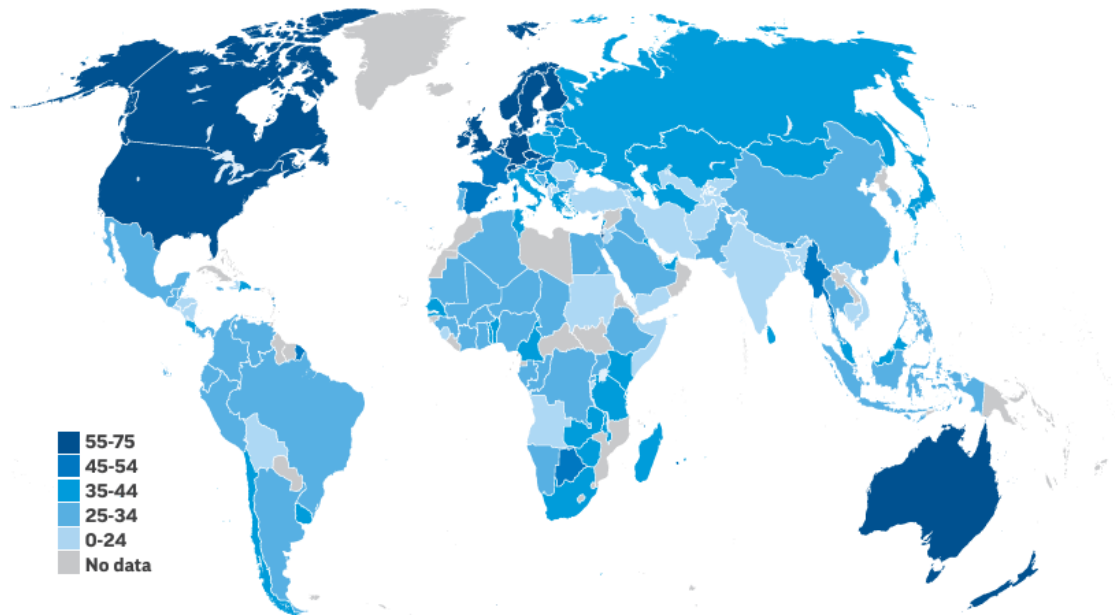
Τα επίπεδα χρηματοοικονομικών γνώσεων στην Ευρώπη ποικίλλουν μεταξύ των χωρών. Σύμφωνα με την παγκόσμια έρευνα FinLit της Standard & Poor's για τον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό, το μέσο ποσοστό χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού στην Ευρώπη είναι περίπου 52%. Ωστόσο, αυτός ο μέσος όρος κρύβει σημαντικές διακυμάνσεις μεταξύ των χωρών. Για παράδειγμα, χώρες όπως η Δανία, η Σουηδία και η Νορβηγία έχουν υψηλότερα ποσοστά χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, ενώ χώρες όπως η Ελλάδα, η Ιταλία και η Ισπανία έχουν χαμηλότερα ποσοστά.

Σε σύγκριση με άλλες περιοχές παγκοσμίως, η Ευρώπη τα πάει γενικά καλύτερα όσον αφορά τις χρηματοοικονομικές γνώσεις. Σύμφωνα με το Global Financial Literacy Excellence Center (2019), η Ευρώπη έχει υψηλότερα μέσα ποσοστά χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού σε σύγκριση με περιοχές όπως η Αφρική, η Λατινική Αμερική και μέρη της Ασίας. Ωστόσο, υστερεί σε σχέση με χώρες όπως ο Καναδάς, η Αυστραλία και οι Ηνωμένες Πολιτείες, όπου τα ποσοστά χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού είναι σχετικά υψηλότερα.

Μια επιπλέον σημαντική αλλά και μοναδική έρευνα που παρουσιάζει ευρήματα για τον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό σε παγκόσμιο επίπεδο, διεξήχθη το 2014 από την Standard & Poor's, υπό την καθοδήγηση των ερευνητών Leora Klapper, Annamaria Lusardi και Peter van Oudheusden. Η μελέτη διεξήχθη σε ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα 150.000 ενήλικων πολιτών, σε 140 χώρες σε ολόκληρο τον κόσμο.

Σύμφωνα λοιπόν με τα αποτελέσματα της έρευνας, 1 στους 3 πολίτες στον κόσμο θεωρείται χρηματοοικονομικά αλφαριθμητισμένος ενώ φαίνεται πως περισσότεροι από 3.5 δισεκατομμύρια ενήλικοι πολίτες (το μεγαλύτερο μέρος των οποίων κατοικούν σε αναπτυσσόμενες χώρες), αδυνατούν να αντιληφθούν ακόμα και απλές χρηματοοικονομικές έννοιες. Στα πλαίσια της συγκεκριμένης έρευνας, οι χώρες με τα μεγαλύτερα ποσοστά χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού είναι η Δανία, η Νορβηγία, η Σουηδία, ο Καναδάς, το Ισραήλ, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γερμανία, η Ολλανδία, η Αυστραλία και η Φινλανδία. Αντιθέτως, οι χώρες με τα μικρότερα ποσοστά

χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού είναι οι χώρες της Ανατολικής Ασίας και ορισμένες χώρες της Αφρικής. Παρακάτω στην Εικόνα 2.1 απεικονίζονται οι διαφορές ανάμεσα στα κράτη όπως καταγράφονται μέσω των αλλαγών στην ένταση του χρώματος, στο παγκόσμιο χάρτη του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού.

Εικόνα 2.1

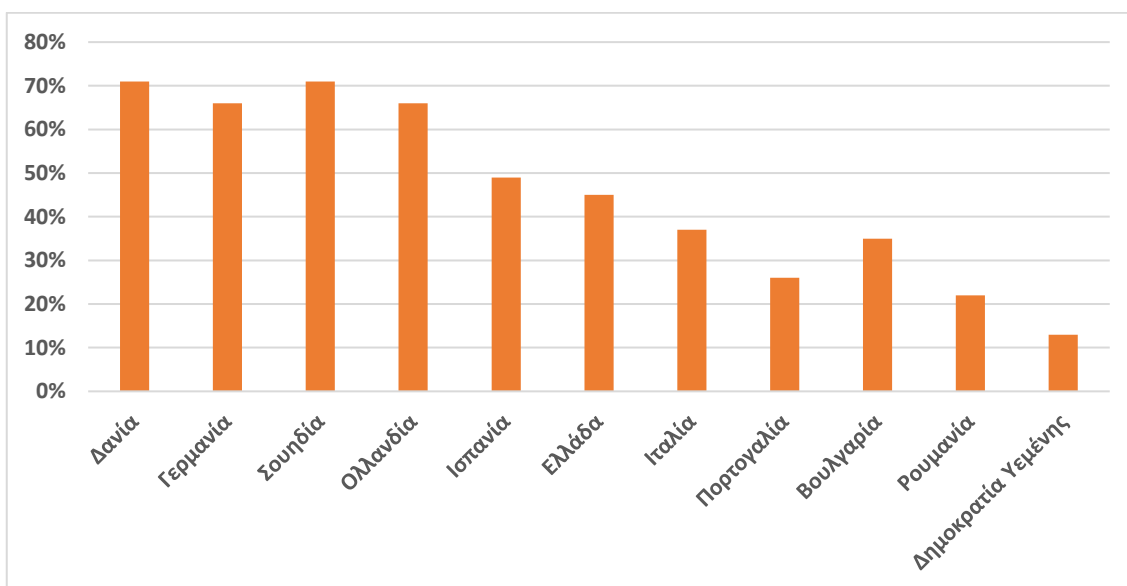
Πηγή: Standard & Poor's Ratings Services Global Financial Literacy Survey (2014)

Παγκόσμιος Χάρτης Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού (% των ενηλίκων που είναι χρηματοοικονομικά αλφαριθμητισμένοι)

Πιο συγκεκριμένα, όπως δείχνει το παρακάτω Διάγραμμα 2.1, όσον αφορά τα ποσοστά των ανθρώπων που είναι χρηματοοικονομικά αλφαριθμητισμένοι στην Ευρώπη, γίνεται αντιληπτό ότι η Ευρώπη είναι διχασμένη. Επομένως, υπάρχουν χώρες στις οποίες τα ποσοστά είναι υψηλότερα, όπως η Δανία, η Γερμανία, η Σουηδία και η Ολλανδία, όπου τουλάχιστον το 65% των ατόμων είναι χρηματοοικονομικά αλφαριθμητισμένοι, με τη Βόρεια Ευρώπη να προηγείται.

Όσον αφορά το νότο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ιταλία και η Πορτογαλία έχουν μερικά από τα χαμηλότερα ποσοστά, με 37% και 26% αντίστοιχα. Σε σύγκριση με τις χώρες στις οποίες μπορούμε να βρούμε τα υψηλότερα ποσοστά χρηματοοικονομικής παιδείας, όπως η Δανία και η Σουηδία, όπου το 71% του πληθυσμού είναι

χρηματοοικονομικά αλφαριθμητικοί, η Ρουμανία βρίσκεται σε σημαντικά χαμηλότερο ποσοστό, το χαμηλότερο στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με μόλις 22%.

Διάγραμμα 2.1

Πηγή: S&P Global FinLit Survey

Διαγραμματική απεικόνιση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού σε Ευρώπη και παγκοσμίως

Παγκοσμίως, το χαμηλότερο ποσοστό χρηματοοικονομικής παιδείας βρίσκεται στη Δημοκρατία της Υεμένης, όπου φτάνει μόνο το 13%, ποσοστό που είναι επίσης σημαντικά μικρότερο από αυτό της Ρουμανίας. Ως κριτήριο το φύλο, σε παγκόσμια κλίμακα, το 35% των ανδρών είναι χρηματοοικονομικά αλφαριθμητικοί σε σύγκριση με μόνο το 30% των γυναικών και αυτό το χάσμα μεταξύ των φύλων παραμένει ανεξάρτητα από το αν γίνεται αναφορά σε προηγμένες ή αναδυόμενες οικονομίες, με τις γυναίκες να δείχνουν συνεχώς ασθενέστερες δεξιότητες όσον αφορά τα χρηματοοικονομικά.

2.2.2. Η γενιά Z της Ευρώπης

Η γενιά Z, που συνήθως αναφέρεται ως Gen Z, περιλαμβάνει άτομα που γεννήθηκαν μεταξύ των μέσων της δεκαετίας του 1990 και των αρχών της δεκαετίας του 2010. Καθώς αυτή η γενιά αρχίζει να εισέρχεται στο εργατικό δυναμικό και να λαμβάνει

οικονομικές αποφάσεις, η κατανόηση του επιπέδου χρηματοοικονομικών γνώσεων γίνεται ζωτικής σημασίας.

Κατά τη διερεύνηση πρόσφατων ερευνητικών ευρημάτων που σχετίζονται με τον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό μεταξύ των Gen Z, εντοπίζονται στοιχεία σχετικά με την οικονομική συμπεριφορά και στάση τους, τα εμπόδια που συναντούν, τις ευκαιρίες βελτίωσης και τον αντίκτυπο του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού στις οικονομικές αποφάσεις και τη συνολική οικονομική ευημερία.

Η γενιά Z επιδεικνύει μια ιδιαίτερη οικονομική συμπεριφορά και στάση που σχετίζεται με παράγοντες όπως η τεχνολογία, οι οικονομικές συνθήκες και το διαφορετικό πολιτιστικό υπόβαθρο. Είναι χρήστες ψηφιακών μέσων, βασιζόμενοι σε μεγάλο βαθμό στην τεχνολογία προκειμένου να επιτύχουν την όποια οικονομική διαχείριση. Σύμφωνα με έκθεση της εταιρείας PwC (2020), το 80% της γενιάς Z γνωρίζει για τα ψηφιακά νομίσματα ενώ το 28% σχεδόν επενδύει σε αυτά και το 26% πραγματοποιεί ηλεκτρονικές αγορές με αυτά. Ωστόσο, αυτή η τεχνολογική εξάρτηση δεν μεταφράζεται απαραίτητα σε χρηματοοικονομική γνώση. Πολλά άτομα της γενιάς Z δυσκολεύονται κατά την κατανόηση εννοιών όπως τα επιτόκια, το πιστωτικό σκορ (πιστοληπτική ικανότητα) και οι επενδυτικές επιλογές.

Επιπλέον η γενιά Z αντιμετωπίζει αρκετά εμπόδια στον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό. Η περιορισμένη χρηματοοικονομική εκπαίδευση στα σχολεία αποτελεί σημαντικό εμπόδιο. Μια μελέτη που δημοσιεύθηκε από τους Liu Hong Shan, Cheah and Leong (2023) διαπίστωσε ότι οι φοιτητές πανεπιστημίων, γενιάς Z, συχνά δεν είναι εξοικειωμένοι με έννοιες όπως ο προϋπολογισμός, η αποταμίευση και η διαχείριση πιστώσεων. Επιπλέον, η πολυπλοκότητα των χρηματοπιστωτικών συστημάτων, η έλλειψη πρόσβασης σε αξιόπιστους οικονομικούς πόρους, η επιρροή των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και η πίεση από τους συνομηλίκους τους μπορούν να εμποδίσουν την ανάπτυξη των χρηματοοικονομικών γνώσεών τους.

Η συγκεκριμένη μελέτη δείχνει ότι τα εξατομικευμένα προγράμματα χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης μπορούν να βοηθήσουν στην ενίσχυση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού μεταξύ της γενιάς Z. Αυτά τα προγράμματα θα πρέπει να επικεντρώνονται σε πρακτικές δεξιότητες όπως ο προϋπολογισμός, η αποταμίευση, η επένδυση και η κατανόηση της πίστωσης. Για να ενσωματωθεί αποτελεσματικά η γενιά Z, αυτά τα προγράμματα θα πρέπει να αξιοποιούν πόρους που βασίζονται στην τεχνολογία, να προσφέρουν διαδραστικές εμπειρίες μάθησης και να προσαρμόζονται στις συγκεκριμένες ανάγκες και προτιμήσεις τους. Η συνεργασία

μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, υπευθύνων χάραξης πολιτικής και χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων είναι αρκετά σημαντικά για τη δημιουργία αποτελεσματικών πρωτοβουλιών χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης.

Ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στις οικονομικές αποφάσεις των νέων και στη συνολική οικονομική ευημερία. Μια μελέτη που διεξήχθη από το Παγκόσμιο Κέντρο Αριστείας Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού (GFLEC) (2016) αποκάλυψε ότι ενώ η γενιά Z είχε μεγάλη αυτοπεποίθηση στις ικανότητες λήψης οικονομικών αποφάσεων, οι πραγματικές οικονομικές γνώσεις τους δεν ευθυγραμμίζονταν με αυτή την στάση τους. Αυτή η απομάκρυνσή τους από τη γνώση βασικών χρηματοοικονομικών εννοιών μπορεί να τους οδηγήσει σε λανθασμένες οικονομικές επιλογές, όπως η συσσώρευση υψηλών επιπέδων χρέους ή η αποτυχία επαρκούς αποταμίευσης για το μέλλον. Αντιθέτως η βελτίωση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού μπορεί να δώσει τη δυνατότητα στους νέους να λαμβάνουν τεκμηριωμένες οικονομικές αποφάσεις, να ενισχύουν την οικονομική τους ευημερία και να συμβάλλουν θετικά στην οικονομία.

Επομένως, με την επικράτηση χαμηλότερων επιπέδων χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού σε σύγκριση με τις προηγούμενες γενιές, τα εξειδικευμένα προγράμματα χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης που αξιοποιούν την τεχνολογία και καλύπτουν τις ιδιαίτερες ανάγκες των νέων, είναι απαραίτητα. Έτσι λοιπόν, υιοθετώντας οι νέοι πρακτικές οικονομικών δεξιοτήτων και γνώσεων, μπορεί να τους δοθεί η δυνατότητα να λαμβάνουν ορθές οικονομικές αποφάσεις, να βελτιώνουν την οικονομική τους ευημερία και να οικοδομούν ισχυρότερα θεμέλια για το μέλλον τους.

2.3. Πολιτικές και πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση του χρηματοοικονομικού αναλφαριθμητισμού στην Ελλάδα και την Ευρώπη

Ο χρηματοοικονομικός αναλφαριθμητισμός θέτει σημαντικές προκλήσεις για τα άτομα, τις κοινωνίες και τις οικονομίες. Στην Ελλάδα και την Ευρώπη, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής και τα ενδιαφερόμενα μέρη έχουν αναγνωρίσει τη σημασία της αντιμετώπισης αυτού του ζητήματος μέσω κατάλληλα διαμορφωμένων πολιτικών και πρωτοβουλιών. Οι βασικότερες πολιτικές και πρωτοβουλίες βασίζονται στην προώθηση της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης, την ενίσχυση της προστασίας των καταναλωτών και την αξιοποίηση της τεχνολογίας. Οι πολιτικές αυτές αποσκοπούν στην ενίσχυση

των ατόμων, στη βελτίωση της λήψης οικονομικών αποφάσεων και στην προώθηση της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης.

Πιο συγκεκριμένα:

- Πρωτοβουλίες Χρηματοοικονομικής Εκπαίδευσης:

Οι κυβερνήσεις των κρατών-μελών του ΟΟΣΑ αναγνώρισαν επίσημα από το 2002 τη σημασία του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού με τη προώθηση ενός ενιαίου και ολοκληρωμένου προγραμματικού σχεδίου. Το πρόγραμμα αυτό ενισχύθηκε περαιτέρω το 2008 καθώς δημιουργήθηκε ένα Διεθνές Δίκτυο Χρηματοοικονομικής Εκπαίδευσης (OECD/INFE). Οι φορείς που εκπροσωπούν την Ελλάδα ως τακτικά μέλη του Δικτύου αυτού είναι η Τράπεζα της Ελλάδος, το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων και η Ελληνική Ένωση Τραπεζών που συμμετέχει ως συνδεδεμένο μέλος (EET).

Στην Ελλάδα, αναγνωρίζοντας τη σημασία του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, οι κυβερνήσεις έχουν εφαρμόσει διάφορες πρωτοβουλίες για την ενίσχυση της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης. Το Υπουργείο Παιδείας έχει ενσωματώσει τον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό στο εθνικό πρόγραμμα σπουδών, διασφαλίζοντας ότι οι μαθητές λαμβάνουν ολοκληρωμένη χρηματοοικονομική εκπαίδευση από νεαρή ηλικία. Αυτές οι προσπάθειες στοχεύουν να εξοπλίσουν τα άτομα με τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες για να λαμβάνουν ενημερωμένες οικονομικές αποφάσεις καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους.

Επιπλέον, το 2016 ιδρύθηκε το πρώτο Ινστιτούτο στην Ελλάδα για τη διάδοση της χρηματοοικονομικής γνώσης και την καταπολέμηση του χρηματοοικονομικού αναλφαριθμητισμού (Ινστιτούτο Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού). Πολλές από τις δράσεις του είναι η ανάδειξη της αξίας της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης των πολιτών μέσω διοργάνωσης ενημερωτικών εκδηλώσεων σε μαθητές και φοιτητές. Το ινστιτούτο ακόμη συμβάλλει σημαντικά στην μακροχρόνια εθνική στρατηγική αφού πραγματοποιεί συνεχή επιστημονική έρευνα για τη καταπολέμηση του χρηματοοικονομικού αναλφαριθμητισμού. Ακόμη οργανώνει δράσεις ευαισθητοποίησης προσαρμοσμένες στις ηλικιακές ανάγκες και σε εύλωτους πληθυσμούς, σε συνεργασία με πανεπιστήμια της χώρας.

Σημαντική ωστόσο είναι και η συμβολή των νέων προγραμμάτων του Εταιρικού Συμφώνου για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) με στόχο τη διεύρυνση των βασικών οικονομικών γνώσεων του πληθυσμού (ωφελούμενων του επιδοτούμενου

προγράμματος κατάρτισης) έτσι ώστε να είναι εφικτή η ορθολογική διαχείριση του χρήματος και η αποφυγή λανθασμένων επιλογών.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η Ευρωπαϊκή Ομάδα Ενδιαφερομένων για τη Χρηματοοικονομική Εκπαίδευση (EFESG) διαδραματίζει καίριο ρόλο στην προώθηση πρωτοβουλιών χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης. Το EFESG συγκεντρώνει υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, εκπαιδευτικούς, χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και οργανώσεις καταναλωτών για την ανάπτυξη βέλτιστων πρακτικών και την ανταλλαγή γνώσεων. Μέσω σχεδίου συνεργασίας, το EFESG στοχεύει στην ενίσχυση της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης σε ολόκληρη την Ευρώπη, διασφαλίζοντας ότι οι πολίτες έχουν πρόσβαση σε ποιοτικούς πόρους χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης.

Εκτός από αυτές τις πρωτοβουλίες, η ΕΕ έχει αναγνωρίσει τη σημασία της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης από νεαρή ηλικία. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει υποστηρίξει εκπαιδευτικά προγράμματα και προωθητικές ενέργειες για την ενημέρωση και πρόληψη του ευρύτερου κοινού σχετικά με οικονομικές απάτες, τονίζοντας την ανάγκη για χρηματοοικονομικές γνώσεις από νεαρή ηλικία. Επιπλέον, η ΕΕ έχει υπογραμμίσει τη σημασία των ηθικών επιχειρηματικών πρακτικών και της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης στον χρηματοπιστωτικό τομέα, ενθαρρύνοντας τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να επενδύσουν σε προγράμματα χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης και να συνεργαστούν με άλλους οργανισμούς για την παροχή χρηματοοικονομικής μόρφωσης σε τμήματα του πληθυσμού που δεν διαθέτουν ήδη επαρκείς χρηματοοικονομικές γνώσεις.

- Μέτρα Προστασίας Καταναλωτή:

Στην Ελλάδα έχουν εφαρμοστεί μέτρα προστασίας των καταναλωτών για την προστασία των ατόμων από την οικονομική εκμετάλλευση. Η Τράπεζα της Ελλάδος, ως κεντρική τράπεζα, έχει λάβει μέτρα για τη διασφάλιση της διαφάνειας και των θεμιτών πρακτικών στον χρηματοπιστωτικό τομέα. Έχει θεσπίσει κανονισμούς που απαιτούν από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να παρέχουν σαφείς και κατανοητές πληροφορίες στους καταναλωτές, επιτρέποντάς τους να λαμβάνουν τεκμηριωμένες αποφάσεις. Οι φορείς προστασίας του καταναλωτή, όπως ο Συνήγορος του Καταναλωτή, διαδραματίζουν επίσης κρίσιμο ρόλο στην επίλυση διαφορών και στην προάσπιση των δικαιωμάτων των καταναλωτών.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει επίσης εκδώσει οδηγίες και κανονισμούς για να διασφαλίσει ότι τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα δίνουν προτεραιότητα στην προστασία των καταναλωτών και στις ηθικές επιχειρηματικές πρακτικές, δημιουργώντας ένα

ρυθμιστικό πλαίσιο που προωθεί τη διαφάνεια, τη δικαιοσύνη και τη λογοδοσία στον χρηματοπιστωτικό κλάδο.

Η οδηγία για τις υπηρεσίες πληρωμών (PSD2) διασφαλίζει ασφαλείς και διαφανείς υπηρεσίες πληρωμών, ενώ η οδηγία για τα δικαιώματα των καταναλωτών παρέχει ένα πλαίσιο για την προστασία των καταναλωτών στις χρηματοπιστωτικές συναλλαγές. Τα μέτρα αυτά αποσκοπούν στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης των καταναλωτών, στη βελτίωση της διαφάνειας και στη μείωση του κινδύνου οικονομικής εκμετάλλευσης.

- Ο ρόλος της τεχνολογίας:

Στην Ελλάδα, η τεχνολογία έχει αναδειχθεί σε ισχυρό εργαλείο για την αντιμετώπιση του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού. Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα έχουν υιοθετήσει ευρέως τη χρήση ψηφιακών πλατφορμών για να παρέχουν προσβάσιμους και φιλικούς προς το χρήστη πόρους χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης. Οι διαδικτυακές πλατφόρμες, οι εφαρμογές για κινητά και τα διαδραστικά εργαλεία έχουν αναπτυχθεί για να προσελκύσουν άτομα και να ενισχύσουν τις χρηματοοικονομικές τους γνώσεις. Ακόμα, οι υπηρεσίες ψηφιακής τραπεζικής έχουν επεκταθεί, διευκολύνοντας τα άτομα να έχουν πρόσβαση και να διαχειρίζονται τα οικονομικά τους.

Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνωρίζει τις δυνατότητες της τεχνολογίας στην προώθηση του χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού. Η στρατηγική της ΕΕ για την ψηφιακή ενιαία αγορά αποσκοπεί στη μόχλευση της τεχνολογίας για τη βελτίωση της πρόσβασης σε χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και την ενίσχυση των χρηματοοικονομικών γνώσεων. Η στρατηγική ενθαρρύνει την ανάπτυξη καινοτόμων λύσεων χρηματοοικονομικής τεχνολογίας, όπως πλατφόρμες ψηφιακής χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης, ρομπότ-συμβούλους και εξατομικευμένα εργαλεία χρηματοοικονομικής διαχείρισης.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει τονίσει σχετικά με τον ρόλο της τεχνολογίας ότι οι ψηφιακές πλατφόρμες, οι εφαρμογές για φορητές συσκευές και οι διαδικτυακοί πόροι παρέχουν προσβάσιμα και διαδραστικά εργαλεία για τη χρηματοοικονομική εκπαίδευση, προσεγγίζοντας ένα ευρύτερο κοινό, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που βρίσκονται σε απομακρυσμένες περιοχές ή με περιορισμένη πρόσβαση σε εκπαιδευτικούς πόρους.

- Ο ρόλος των τραπεζών:

Οι τράπεζες διαδραματίζουν καίριο ρόλο στην προώθηση των χρηματοοικονομικών γνώσεων και της εκπαίδευσης των καταναλωτών. Αναλαμβάνοντας το ρόλο του εκπαιδευτή και μέντορα, οι τράπεζες μπορούν να βοηθήσουν τα άτομα να πάρουν τον

έλεγχο της οικονομικής τους κατάστασης, να βελτιώσουν τις συνήθειες δαπανών, να αυξήσουν τις αποταμιεύσεις και να λάβουν τεκμηριωμένες επενδυτικές αποφάσεις. Αυτό, με τη σειρά του, μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη και τη σταθερότητα της οικονομίας.

Επιπλέον, η ΕΕ έχει ενθαρρύνει τη συνεργασία μεταξύ χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, κυβερνητικών υπηρεσιών και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων για την προώθηση των χρηματοοικονομικών γνώσεων, ιδιαίτερα σε εκείνα τα τμήματα του πληθυσμού των οποίων η χρηματοοικονομική εκπαίδευση δεν είναι επαρκής. Με τη συγκέντρωση πόρων και εμπειρογνωμοσύνης, τα ενδιαφερόμενα μέρη μπορούν να συνεργαστούν για να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν προγράμματα χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης που προσεγγίζουν ένα ευρύτερο κοινό και αντιμετωπίζουν τις συγκεκριμένες ανάγκες διαφορετικών δημογραφικών ομάδων. Μπορούν επίσης να συμμετάσχουν παρέχοντας χρηματοδότηση, καθώς και υλικοτεχνική υποστήριξη και εμπειρογνωμοσύνη στον οικονομικό σχεδιασμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

3.1. Εισαγωγή

Όπως ήδη διαπιστώθηκε από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, το επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων σε έναν πληθυσμό έχει σημαντικές επιπτώσεις στην οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία.

Η παρούσα διπλωματική εργασία στοχεύει στη διερεύνηση των επιπτώσεων του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού στην οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία. Συγκεκριμένα, επιδιώκει να κατανοήσει πώς η έλλειψη χρηματοοικονομικών γνώσεων των ατόμων επηρεάζει τη λήψη οικονομικών αποφάσεων, τη συμπεριφορά αποταμίευσης, τις επενδυτικές επιλογές και τη διαχείριση χρέους.

Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι η ποσοτική μελέτη και έπειτα η αξιολόγηση της χρηματοοικονομικής παιδείας και της κατάστασης εκπαίδευσης των ατόμων ως προς αυτήν. Εν συνεχεία, παρουσιάζεται ο σχεδιασμός της έρευνας, η τεχνική της δειγματοληψίας και ο πληθυσμός-στόχος. Τέλος, γίνεται αναφορά στο ερευνητικό εργαλείο και στη συλλογή δεδομένων και τεχνικών ανάλυσης που χρησιμοποιούνται.

3.2. Μεθοδολογία έρευνας

Για την επίτευξη των ερευνητικών στόχων, χρησιμοποιήθηκε μια ποσοτική ερευνητική προσέγγιση, χρησιμοποιώντας το ερωτηματολόγιο ως τη κύρια μέθοδο συλλογής δεδομένων. Το ερωτηματολόγιο σχεδιάστηκε για να συγκεντρώσει πληροφορίες σχετικά με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων, το εκπαιδευτικό υπόβαθρο, τη χρηματοοικονομική εκπαίδευση που έλαβαν, την εμπιστοσύνη στη διαχείριση των προσωπικών οικονομικών, τη διαχείριση του χρέους, τη συμπεριφορά αποταμίευσης και τις επενδυτικές επιλογές.

Επιπλέον, το ερωτηματολόγιο αξιολογεί την κατανόηση χρηματοοικονομικών εννοιών όπως η διαφοροποίηση κινδύνου και ο ανατοκισμός και την αντίληψη του πληθωρισμού και των επιπτώσεών του στην αγοραστική δύναμη.

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από ερωτήσεις πολλαπλής και απλής επιλογής, κλίμακας Likert και κλίμακας για τη μέτρηση συμπεριφορικής διάθεσης, για την ακριβή καταγραφή των απαντήσεων των συμμετεχόντων. Οι ερωτήσεις καλύπτουν διάφορες πτυχές του χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού και τον αντίκτυπό του στην οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία. Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν αρχικά να δηλώσουν το καθεστώς απασχόλησής τους, το φύλο, την ηλικιακή ομάδα, το επίπεδο

εισοδήματος, το μορφωτικό επίπεδο και το είδος της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης που έχουν λάβει.

3.3. Δείγμα έρευνας

Μια έρευνα, προκειμένου να θεωρηθεί επιτυχημένη, εξαρτάται από την ποιότητα δείγματος, τις προϋποθέσεις ανάπτυξης του πληθυσμού του δείγματος και τη μέθοδο ανάλυσης που εφαρμόζεται.

Το δείγμα της παρούσας έρευνας αποτελείται από εκατό τρία (103) άτομα, από 18 ετών και άνω, κάτοικοι του νομού Αττικής, που είναι φοιτητές, ενήλικες εργαζόμενοι, επιχειρηματίες και άνεργοι και οι οποίοι επιλέχθηκαν με μη τυχαία δειγματοληψία. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για ένα δείγμα ευκολίας και όχι αντιπροσωπευτικό δείγμα. Ωστόσο οι απαντήσεις που συλλέχθηκαν μπορούν να μας δώσουν χρήσιμες πληροφορίες σχετικές με τις ερευνητικές υποθέσεις και τα ερευνητικά ερωτήματα, όπως αυτά παρουσιάζονται παρακάτω. Στη περίπτωση αυτή του δείγματος ευκολίας ή δείγματος χωρίς πιθανότητα, γίνεται επιλογή του πληθυσμού στόχου βάσει ευκολίας εύρεσής τους και διαθεσιμότητάς τους καθώς και της εθελοντικής τους συμμετοχής στην έρευνα. Η επιλογή της συγκεκριμένης μεθόδου επιλέγεται αφού ο ερευνητής δεν έχει τον χρόνο, τις ανάλογες άδειες για τη διεξαγωγή της έρευνας καθώς και τους απαραίτητους πόρους (Creswell, 2011. Robson, 2010).

3.4. Περιγραφή σχεδιασμού έρευνας

Προκειμένου να σχεδιαστεί η έρευνα τέθηκαν ορισμένα ερευνητικά ερωτήματα και υποθέσεις καθώς και αποσαφηνίστηκαν οι ερευνητικοί στόχοι.

Κύριοι ερευνητικοί στόχοι είναι οι εξής:

1. Αξιολόγηση του επιπέδου χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού μεταξύ του πληθυσμού-στόχου:

Η μελέτη στοχεύει στη μέτρηση του επιπέδου χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού μεταξύ των ατόμων αξιολογώντας τις γνώσεις, την κατανόηση και τις δεξιότητές τους. Αυτή η αξιολόγηση θα παράσχει πληροφορίες σχετικά με την έκταση των ελλειπόν χρηματοοικονομικών γνώσεων.

2. Εξέταση του αντίκτυπου του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού στην οικονομική ευημερία:

Η έρευνα επιδιώκει να διερευνήσει τη σχέση μεταξύ του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού και της οικονομικής ευημερίας των ατόμων. Αναλύοντας τα δεδομένα

που συλλέχθηκαν από το ερωτηματολόγιο, η μελέτη στοχεύει να καθορίσει εάν υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των επιπέδων χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού και διαφόρων δεικτών οικονομικής ευημερίας, όπως το εισόδημα, η αποταμίευση, η διαχείριση χρέους και η οικονομική ασφάλεια.

3. Προσδιορισμός συγκεκριμένων τομέων χρηματοοικονομικών γνώσεων και δεξιοτήτων που απαιτούν βελτίωση:

Η μελέτη στοχεύει στον εντοπισμό των συγκεκριμένων τομέων χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού όπου τα άτομα παρουσιάζουν χαμηλότερα επίπεδα γνώσεων ή δεξιοτήτων. Αναλύοντας τις απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο, η έρευνα μπορεί να εντοπίσει τα συγκεκριμένα θέματα ή έννοιες με τις οποίες τα άτομα συγχύζονται περισσότερο.

4. Ενημέρωση για την ανάπτυξη αποτελεσματικών πρωτοβουλιών χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης:

Η έρευνα στοχεύει στην παροχή τεκμηριωμένων συστάσεων για το σχεδιασμό και την εφαρμογή προγραμμάτων χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης. Με τον εντοπισμό των τομέων του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού που απαιτείται βελτίωση και κατανόηση των παραγόντων που επηρεάζουν τις οικονομικές συμπεριφορές των ατόμων, η μελέτη μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη αποτελεσματικών εκπαιδευτικών παρεμβάσεων που αντιμετωπίζονται σε συγκεκριμένες ανάγκες του πληθυσμού-στόχου.

5. Συμβολή στην υπάρχουσα βιβλιογραφία σχετικά με τον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό και την οικονομική ευημερία:

Η μελέτη στοχεύει να συμβάλλει στο σώμα των γνώσεων σχετικά με τη σχέση μεταξύ χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού και οικονομικής ευημερίας. Με τη διεξαγωγή έρευνας στο πλαίσιο του δοθέντος ερωτηματολογίου, η μελέτη μπορεί να προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες και να συμβάλει στην κατανόηση του αντίκτυπου του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού στην οικονομική ευημερία των ατόμων.

Επιπλέον, τα ερευνητικά ερωτήματα και οι υποθέσεις είναι οι εξής:

Ερευνητικές υποθέσεις:

Υπόθεση 1: Υπάρχει σχέση μεταξύ χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης και οικονομικής ευημερίας.

Υπόθεση 2: Ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός συνδέεται θετικά με την εμπιστοσύνη των ατόμων στη διαχείριση των προσωπικών οικονομικών τους.

Υπόθεση 3: Τα άτομα με υψηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικών γνώσεων είναι πιο πιθανό να αποταμιεύσουν υψηλότερο ποσοστό του εισοδήματός τους.

Υπόθεση 4: Ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός σχετίζεται θετικά με την κατανόηση της διαφοροποίησης κινδύνου από τα άτομα.

Υπόθεση 5: Τα άτομα με υψηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικών γνώσεων είναι πιο πιθανό να αναζητήσουν επαγγελματική συμβουλή ή καθοδήγηση για τις επενδύσεις τους.

Υπόθεση 6: Ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός συνδέεται αρνητικά με την εμπειρία οικονομικών απωλειών από επενδύσεις.

Υπόθεση 7: Τα άτομα με υψηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικών γνώσεων έχουν καλύτερη κατανόηση του πληθωρισμού και των επιπτώσεών του στο κόστος ζωής.

Υπόθεση 8: Ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός συνδέεται θετικά με τις αριθμητικές δεξιότητες των ατόμων στην κατανόηση των επιτοκίων και των συνεπειών τους.

Ερευνητικά ερωτήματα:

1. Ποια είναι η σχέση μεταξύ χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης και οικονομικής ευημερίας;
2. Πώς επηρεάζει ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός την εμπιστοσύνη των ατόμων στη διαχείριση των προσωπικών οικονομικών;
3. Είναι τα άτομα με υψηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικών γνώσεων πιο πιθανό να αποταμιεύσουν υψηλότερο ποσοστό του εισοδήματός τους;
4. Πώς επηρεάζει ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός την κατανόηση των ατόμων για τη διαφοροποίηση του κινδύνου;
5. Τα άτομα με υψηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικών γνώσεων αναζητούν συχνότερα επαγγελματικές συμβουλές ή καθοδήγηση για τις επενδύσεις τους;
6. Ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός επηρεάζει την πιθανότητα εμφάνισης οικονομικών ζημιών από επενδύσεις;
7. Πώς επηρεάζει ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός την κατανόηση του πληθωρισμού από τα άτομα και τον αντίκτυπό του στο κόστος ζωής;

8. Ποια είναι η σχέση μεταξύ του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού και των αριθμητικών δεξιοτήτων των ατόμων στην κατανόηση των επιτοκίων και των συνεπειών τους;

Αυτά τα ερευνητικά ερωτήματα στοχεύουν στη διερεύνηση των σχέσεων και των συσχετίσεων μεταξύ του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού και διαφόρων πτυχών της οικονομικής ευημερίας, όπως η εμπιστοσύνη στη διαχείριση των προσωπικών οικονομικών, η συμπεριφορά αποταμίευσης, η κατανόηση της διαφοροποίησης του κινδύνου, η αναζήτηση επαγγελματικών συμβουλών για επενδύσεις, η εμπειρία οικονομικών απωλειών, η κατανόηση του πληθωρισμού και οι αριθμητικές δεξιότητες που σχετίζονται με τα επιτόκια. Με την απάντηση αυτών των ερευνητικών ερωτημάτων, η μελέτη μπορεί να παράσχει σημαντικές πληροφορίες σχετικά με τη σημασία του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού στην προώθηση της οικονομικής ευημερίας και να πληροφορήσει κατάλληλα τους αρμόδιους χάραξης οικονομικής πολιτικής.

3.5. Συλλογή δεδομένων

Για τη συλλογή δεδομένων σχεδιάστηκε αυτοσυμπληρούμενο και ανώνυμο ερωτηματολόγιο. Το ερωτηματολόγιο δημιουργήθηκε μέσω της ηλεκτρονικής πλατφόρμας Microsoft Forms και διαμοιράστηκε στους συμμετέχοντες που πληρούσαν τις προϋποθέσεις της έρευνας, μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και άλλων κοινωνικών μέσων δικτύωσης. Ο διαμοιρασμός τους πραγματοποιήθηκε από τις 13 Δεκεμβρίου 2023 έως και τις 01 Ιανουαρίου 2024.

Η διαδικασία της έρευνας περιλάμβανε τα εξής βήματα:

1. Οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν για την έρευνα και τον σκοπό της.
2. Τους δόθηκε το ερωτηματολόγιο και ζητήθηκε να το συμπληρώσουν.
3. Η συλλογή δεδομένων έγινε με απόλυτο σεβασμό στην ιδιωτικότητα και την ανωνυμία των συμμετεχόντων, όπως και είχαν ενημερωθεί εξ αρχής.

Το ερωτηματολόγιο περιείχε είκοσι τρεις (23) ερωτήσεις, οι οποίες διαχωρίζονταν σε έξι (6) ενότητες. Η πρώτη ενότητα του ερωτηματολογίου περιείχε έξι (6) ερωτήσεις που σχετίζονταν με την ηλικιακή ομάδα, το φύλο, το εισόδημα, το επάγγελμα, το επίπεδο σπουδών και την ύπαρξη ή όχι χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης. Η δεύτερη ενότητα αποτελούταν από τρεις (3) ερωτήσεις που σχετίζονταν με την διαχείριση των προσωπικών οικονομικών των ερωτώμενων, ενώ στη τρίτη ενότητα περιείχονταν άλλες τρεις (3) ερωτήσεις που αφορούσαν την αποταμίευση. Επιπλέον η τέταρτη ενότητα είχε

πέντε (5) ερωτήσεις που σχετίζονταν με την επένδυση, η πέμπτη ενότητα με τρεις (3) ερωτήσεις αφορούσε τον πληθωρισμό και η τελευταία η έκτη ενότητα με τρεις (3) ερωτήσεις σχετιζόταν με τις αριθμητικές ικανότητες και τον ανατοκισμό. Όλες οι παραπάνω ενότητες και τα επιμέρους ερωτήματα που εμπεριέχονταν απαντούσαν στις παραπάνω τιθέμενες ερευνητικές υποθέσεις.

Αφού πραγματοποιήθηκε η συλλογή των συμπληρωμένων ερωτηματολογίων, ακολούθησε το στάδιο της ανάλυσης δεδομένων. Για τη στατιστική ανάλυση των αποτελεσμάτων χρησιμοποιήθηκε το εργαλείο Excel.

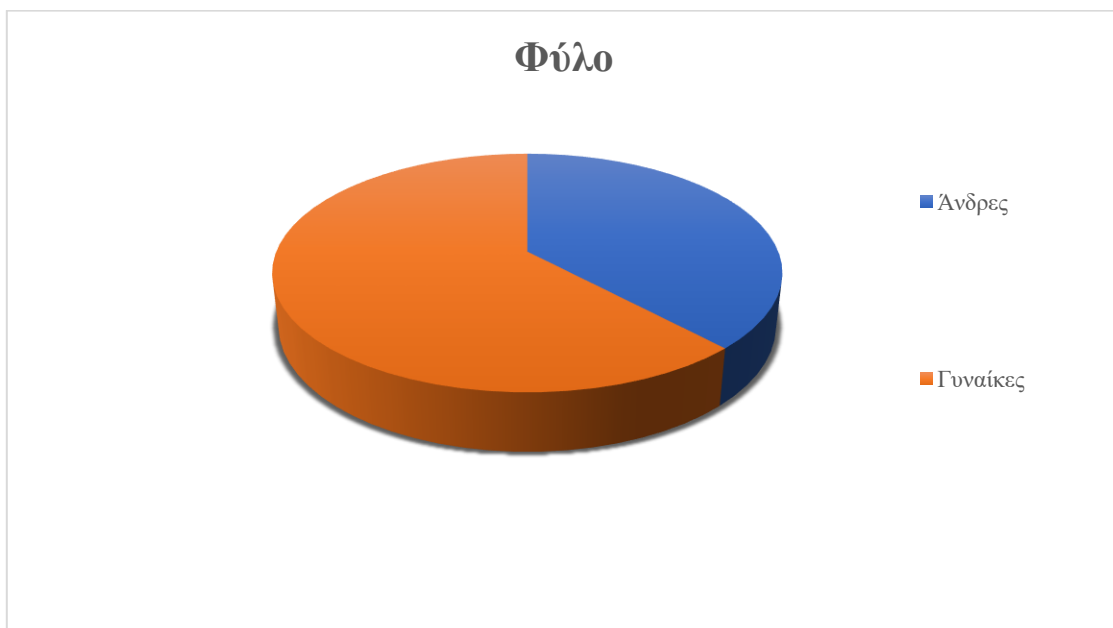
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΙΣΕΙΣ

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα από την έρευνα που διεξήχθη μέσω διανομής ερωτηματολογίων σε εκατό τρεις (103) συμμετέχοντες. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων θα πραγματοποιηθεί μέσω του εργαλείου Excel, ενώ θα παρουσιαστούν διαγράμματα, πίνακες με οι επιμέρους αναλύσεις και τα συμπεράσματα που προκύπτουν.

4.1. Δημογραφικά των συμμετεχόντων

Στο ερωτηματολόγιο της παρούσας έρευνας με τίτλο «Χρηματοοικονομικός αναλφαβητισμός, οικονομική ανάπτυξη και κοινωνική ευημερία» απάντησαν εκατό τρία (103) άτομα εκ των οποίων τριάντα εννιά (39) άνδρες, που αντιστοιχεί στο 38% των ερωτηθέντων και εξήντα τέσσερις (64) γυναίκες, που αντιστοιχεί στο 62%, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 4.1 και στον Πίνακα 4.1.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Διάγραμμα 4.1

Πλήθος συμμετεχόντων ως προς το φύλο.

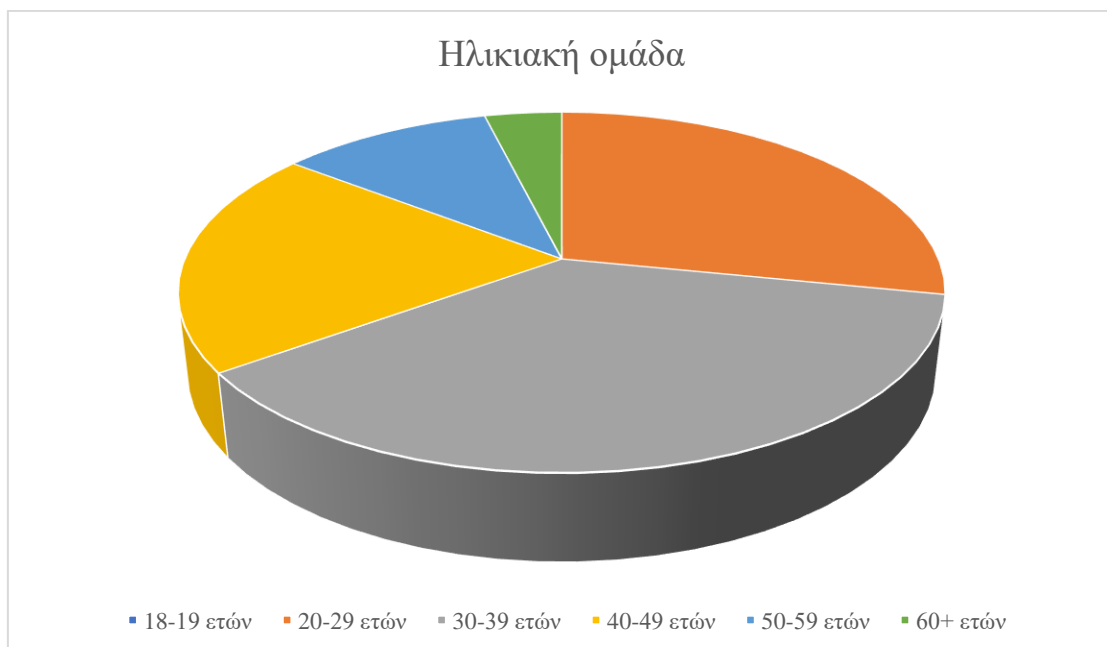
	Συχνότητα	Ποσοστό
Άνδρες	39	62%
Γυναίκες	64	38%
ΣΥΝΟΛΟ	103	100%

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.1
Φύλο

Στο Διάγραμμα 4.2 και στον Πίνακα 4.2 απεικονίζεται η ηλικιακή ομάδα των συμμετεχόντων. Βάσει των αποτελεσμάτων φαίνεται πως:

- 18-19 ετών ήταν μηδέν (0) συμμετέχοντες με ποσοστό 0%.
- 20-29 ετών ήταν είκοσι εννιά (29) συμμετέχοντες με ποσοστό 28%.
- 30-39 ετών ήταν τριάντα οκτώ (38) συμμετέχοντες με ποσοστό 37%.
- 40-49 ετών ήταν είκοσι ένα (21) συμμετέχοντες με ποσοστό 20%.
- 50-59 ετών ήταν έντεκα (11) συμμετέχοντες με ποσοστό 11%.
- άνω των 60 ετών ήταν τέσσερις (4) συμμετέχοντες με ποσοστό 4%.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Διάγραμμα 4.2
Πλήθος συμμετεχόντων ως προς την ηλικιακή τους ομάδα.

	Συχνότητα	Ποσοστό
18-19 ετών	0	0%
20-29 ετών	29	28%
30-39 ετών	38	37%
40-49 ετών	21	20%
50-59 ετών	11	11%
ΣΥΝΟΛΟ	103	100%

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.2 Ηλικιακή ομάδα

Σχετικά με την εργασιακή τους κατάσταση όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 4.3 και τον Πίνακα 4.3 το 84% των συμμετεχόντων είναι εργαζόμενοι, ποσοστό που αντιστοιχεί σε ογδόντα επτά (87) άτομα, το 8% είναι άνεργοι, δηλαδή οκτώ (8) άτομα, το 5% δηλαδή 5 άτομα είναι φοιτητές και το 3% δηλαδή τρία (3) άτομα είναι επιχειρηματίες.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Διάγραμμα 4.3 Πλήθος συμμετεχόντων ως προς την εργασιακή τους απασχόληση.

	Συχνότητα	Ποσοστό
Εργαζόμενος	87	84%
Φοιτητής	5	5%
Επιχειρηματίας	3	3%
Άνεργος	8	8%
ΣΥΝΟΛΟ	103	100%

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.3 Εργασιακή απασχόληση

Στο Διάγραμμα 4.4 και στον Πίνακα 4.4 αναφέρονται το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων στην έρευνα. Όπως παρατηρείται παρακάτω, το 40% είναι απόφοιτοι μεταπτυχιακών σπουδών, ποσοστό που αντιστοιχεί σε σαράντα ένα (41) άτομα, το 39% απόφοιτοι προπτυχιακών σπουδών, δηλαδή σαράντα (40) άτομα, το 17% είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης δηλαδή δεκαοκτώ (18) άτομα, ενώ τέσσερα (4) άτομα δηλαδή το 4% είναι απόφοιτοι διδακτορικού επιπέδου.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

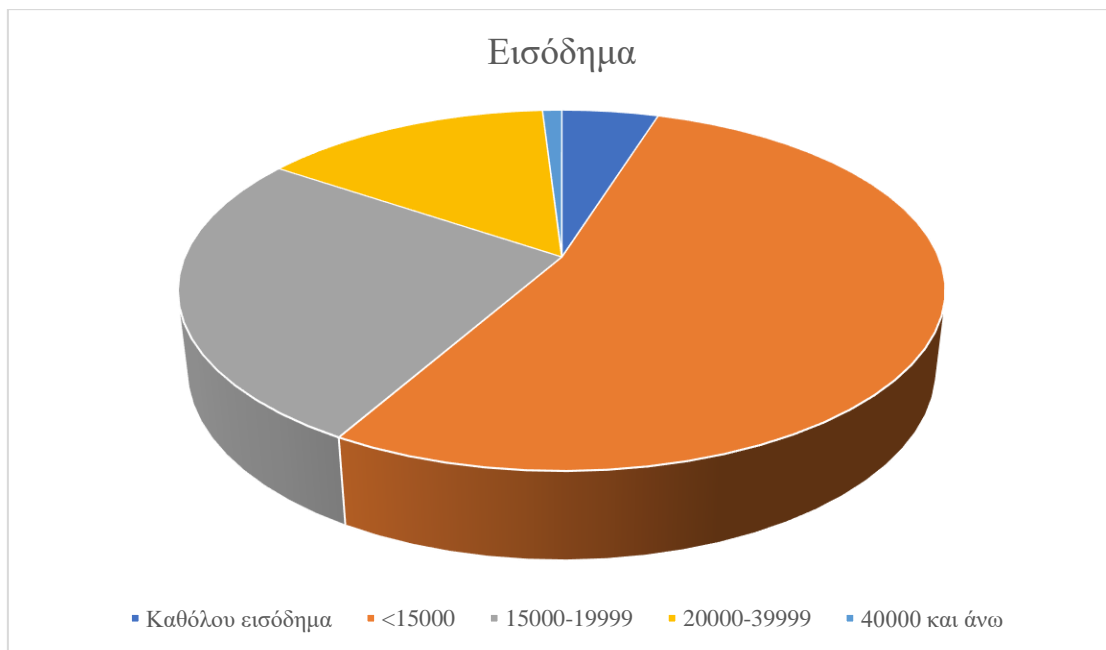
Διάγραμμα 4.4
Πλήθος συμμετεχόντων ως προς το μορφωτικό τους επίπεδο.

	Συχνότητα	Ποσοστό
Λύκειο	18	17%
Πανεπιστήμιο	40	39%
Μεταπτυχιακό	41	40%
Διδακτορικό	4	4%
ΣΥΝΟΛΟ	103	100%

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.4 Μορφωτικό επίπεδο

Αναφορικά με το εισόδημά τους πάνω από τους μισούς συμμετέχοντες, το 53% δηλαδή πενήντα πέντε (55) άτομα αναφέρουν ετήσιο εισόδημα μικρότερο των 15.000€, το 26% δηλαδή είκοσι επτά (27) άτομα αναφέρουν εισόδημα μεταξύ 15.000€ και 19.999€, το 15% δηλαδή δέκα πέντε (15) άτομα ανέφεραν εισόδημα από 20.000€ έως 39.999€ και το 1% δηλαδή ένα (1) άτομο ανέφερε εισόδημα άνω των 40.000€, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 4.5 και τον Πίνακα 4.5.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Διάγραμμα 4.5 Πλήθος συμμετεχόντων ως προς το εισόδημά τους.

	Συχνότητα	Ποσοστό
Καθόλου εισόδημα	5	5%
<15000	55	53%
15000-19999	27	26%
20000-39999	15	15%
40000 και άνω	1	1%
ΣΥΝΟΛΟ	103	100%

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.5

Εισόδημα

Στην ερώτηση σχετικά με τη χρηματοοικονομική εκπαίδευση που έχουν λάβει οι συμμετέχοντες απάντησαν, όπως φαίνεται παραπάνω στο Διάγραμμα 4.6 και στο Πίνακα 4.6.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Διάγραμμα 4.6

Πλήθος συμμετεχόντων ως προς τη χρηματοοικονομική εκπαίδευση που έχουν λάβει.

	Συχνότητα	Ποσοστό
Σεμινάρια με χορηγία εργοδοτών	6	6%
Καταρτίσεις εκπαίδευσης κρατικά επιχορηγούμενες	10	10%
Πτυχίο στα χρηματοοικονομικά/ οικονομικές επιστήμες	38	37%
Καμία	49	48%
ΣΥΝΟΛΟ	103	100%

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.6

Χρηματοοικονομική εκπαίδευση

Πιο συγκεκριμένα:

- το μεγαλύτερο ποσοστό, το 48% δηλαδή σαράντα εννιά (49) άτομα απάντησαν πως δεν έχουν λάβει καμία χρηματοοικονομική εκπαίδευση μέχρι σήμερα,
- τριάντα οκτώ (38) άτομα, δηλαδή το 37% έχουν χρηματοοικονομική εκπαίδευση αφού έχουν οικονομικές σπουδές,
- δέκα (10) άτομα έχουν παρακολουθήσει κρατικά επιχορηγούμενες καταρτίσεις στα χρηματοοικονομικά, ποσοστό που αναλογεί στο 10% των ερωτηθέντων,
- ενώ έξι (6) συμμετέχοντες δηλαδή το 6% έχει παρακολουθήσει σεμινάρια χορηγούμενα από τον εργοδότη τους.

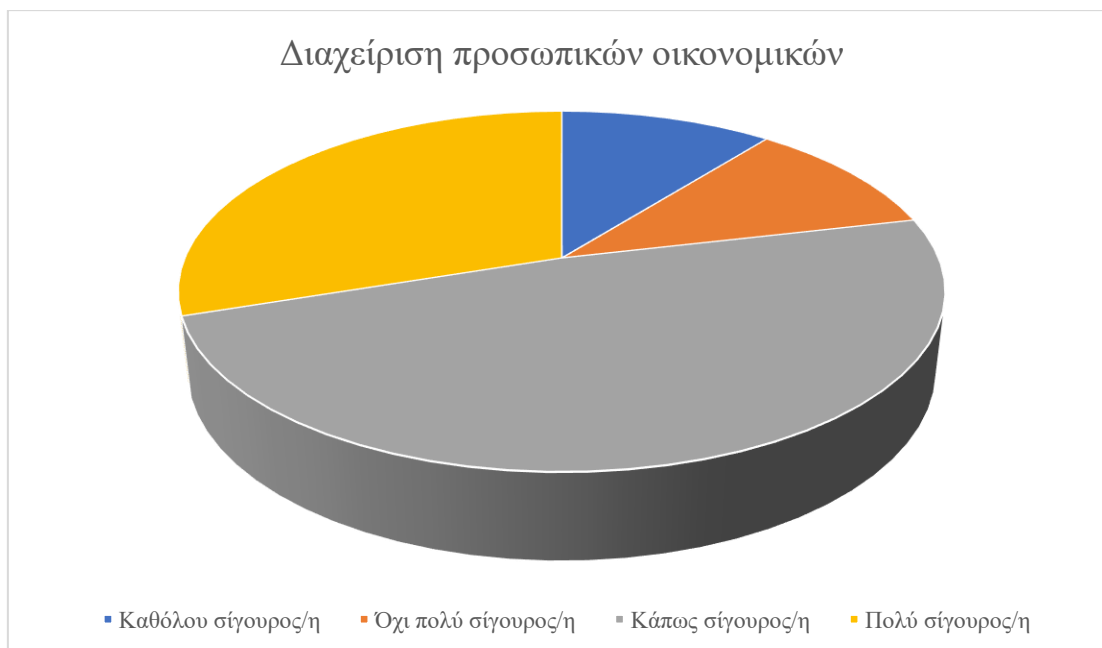
4.2. Συμπεριφορά συμμετεχόντων

Προκειμένου να διερευνηθεί το επίπεδο χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού των συμμετεχόντων τέθηκαν ερωτήσεις που κατηγοριοποιούνται σε πέντε θεματικές ενότητες, οι οποίες αποτελούν σημαντικούς προσδιοριστικούς παράγοντες έλλειψης ή μη χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού, όπως έχει αναλυθεί σύμφωνα με τη βιβλιογραφία στα προηγούμενα κεφάλαια.

4.2.1. Ως προς τη διαχείριση των προσωπικών οικονομικών

Σε ερώτηση σχετικά με το πόσο σίγουροι νιώθουν οι ερωτηθέντες ως προς τη διαχείριση των προσωπικών οικονομικών τους, όπως διακρίνεται από το Διάγραμμα 4.7 και τον Πίνακα 4.7α οι μισοί σχεδόν (49% δηλαδή πενήντα (50) άτομα) απάντησαν ότι είναι «κάπως σίγουροι», το 30% δηλαδή οι τριάντα ένα (31) απάντησαν πως «είναι πολύ σίγουροι», ενώ ποσοστό 11% δηλαδή 11 συμμετέχοντες απάντησαν εξίσου ότι είναι «καθόλου σίγουροι» και «όχι πολύ σίγουροι». Επομένως βάσει των αποτελεσμάτων φαίνεται πως ένα σημαντικό μέρος των ερωτηθέντων εκφράζουν διαφορετικά επίπεδα εμπιστοσύνης στη διαχείριση των προσωπικών τους οικονομικών. Το υψηλότερο ποσοστό των ερωτηθέντων που είναι «κάπως σίγουροι» υποδηλώνει ένα μέτριο επίπεδο χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού και εμπιστοσύνης, ενώ τα ποσοστά εκείνων που είναι «πολύ σίγουροι», «καθόλου σίγουροι» και «όχι πολύ σίγουροι» παρέχουν πληροφορίες σχετικά με την ποικιλομορφία των στάσεων και των γνώσεων αναφορικά με τη διαχείριση των προσωπικών οικονομικών.

Τα δεδομένα υποδηλώνουν ότι μπορεί να υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των χρηματοοικονομικών γνώσεων και της οικονομικής ανάπτυξης. Τα άτομα που είναι «κάπως σίγουροι» ή εκφράζουν αβεβαιότητα μπορεί να διατρέχουν κίνδυνο λήψης μη βέλτιστων οικονομικών αποφάσεων, γεγονός που μπορεί να επηρεάσει την οικονομική τους ευημερία και να συμβάλει στην οικονομική αναποτελεσματικότητα. Επιπλέον, η κατανομή των απαντήσεων ρίχνει φως στις πιθανές επιπτώσεις στην κοινωνική ευημερία. Υπογραμμίζοντας τη διασύνδεση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού και της κοινωνικής ευημερίας, διαπιστώνεται ότι τα άτομα που δεν έχουν εμπιστοσύνη στη διαχείριση των οικονομικών τους μπορεί να βιώσουν επιπλέον άγχος.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Διάγραμμα 4.7

Συμπεριφορά συμμετεχόντων ως προς τη διαχείριση των προσωπικών τους οικονομικών.

	Συχνότητα	Ποσοστό
Καθόλου σίγουρος/η	11	11%
Όχι πολύ σίγουρος/η	11	11%
Κάπως σίγουρος/η	50	49%
Πολύ σίγουρος/η	31	30%
ΣΥΝΟΛΟ	103	100%

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.7α

Διαχείριση προσωπικών οικονομικών

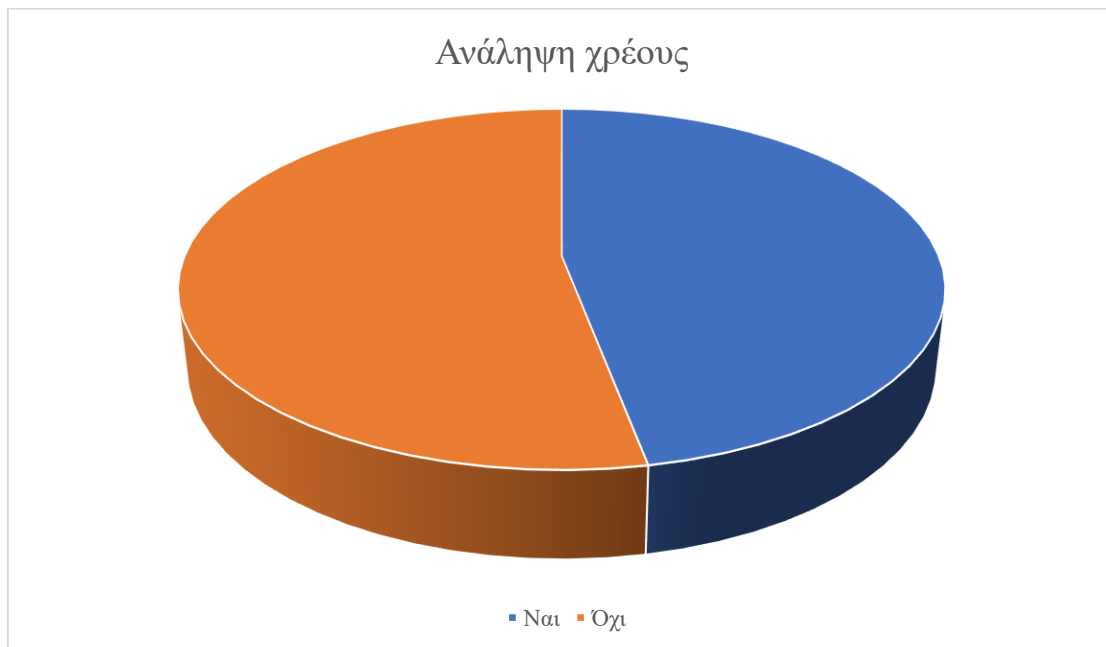
Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων	Συσχέτιση (συντελεστής Pearson)	p-value
Επαγγελματική ιδιότητα	0,24650	0,00000
Φύλο	-0,02887	0,05697
Ηλικιακή ομάδα	0,05602	0,00416
Εισόδημα	-0,00946	0,17364
Εκπαιδευτική μόρφωση	-0,12065	0,00072
Χρηματοοικονομική εκπαίδευση	0,19917	0,40730

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.7β **Συσχέτιση με Δημογραφικά στοιχεία**

Βάσει των αποτελεσμάτων του Πίνακα 4.7β, η συμπεριφορά συμμετεχόντων ως προς τη διαχείριση των προσωπικών τους οικονομικών συσχετίζεται ελαφρώς θετικά με την επαγγελματική ιδιότητα των ερωτηθέντων, όπως επιβεβαιώνεται και από το p-value που είναι μικρότερο του επιπέδου σημαντικότητας $\alpha=0.05$, πρόκειται για μια στατιστικά σημαντική σχέση. Όσον αφορά το φύλο, το εισόδημα και τη χρηματοοικονομική εκπαίδευση φαίνεται να μην υπάρχει ιδιαίτερη συσχέτιση, που επιβεβαιώνεται από το p-value αφού είναι μεγαλύτερο του $\alpha=0.05$ το οποίο δείχνει πως δεν έχουν καμία σχέση και τα ευρήματα του δείγματος ήταν τυχαία και όχι σημαντικά. Ωστόσο σχετικά με την εκπαιδευτική μόρφωση των ερωτηθέντων, φαίνεται να υπάρχει μια μικρή αρνητική συσχέτιση, ενώ από το p-value το οποίο υπολογίζεται μικρότερο του επιπέδου σημαντικότητας φαίνεται η σχέση αυτή να είναι στατιστικά σημαντική.

Προκειμένου όμως να εντοπιστεί λεπτομερώς η στάση των ερωτηθέντων στη διαχείριση των οικονομικών τους, ερωτήθηκαν σχετικά με το αν έχουν αναλάβει χρέη, όπως δάνεια ή χρέη πιστωτικών καρτών. Ενώ στη συνέχεια όσοι αποκρίθηκαν θετικά, βαθμολόγησαν σε κλίμακα από το 1(καθόλου άνετα) έως το 5(πολύ άνετα), το πόσο άνετα ή όχι διαχειρίζονται τα χρέη τους. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, όπως αυτά φαίνονται παρακάτω στο Διάγραμμα 4.8 και στον Πίνακα 4.8α, παρατηρείται ότι παραπάνω από τους μισούς, δηλαδή το 53% που αντιστοιχεί σε πενήντα πέντε (55) ερωτηθέντες απάντησαν ότι δεν έχουν αναλάβει χρέη, ενώ το 47% δηλαδή σαράντα οκτώ (48) ερωτηθέντες απάντησαν πως έχουν αναλάβει χρέη.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Διάγραμμα 4.8

Πλήθος ερωτηθέντων ως προς την ανάληψη ή μη χρέους.

	Συχνότητα	Ποσοστό
Όχι	55	53%
Ναι	48	47%
ΣΥΝΟΛΟ	103	100%

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.8α
Ανάληψη ή μη χρέους

Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων	Συσχέτιση (συντελεστής Pearson)	p-value
Επαγγελματική ιδιότητα	-0,17068	0,05578
Φύλο	-0,11336	0,03499
Ηλικιακή ομάδα	0,51350	0,00000
Εισόδημα	0,31643	0,00000
Εκπαιδευτική μόρφωση	-0,15713	0,00000
Χρηματοοικονομική εκπαίδευση	0,14922	0,00378

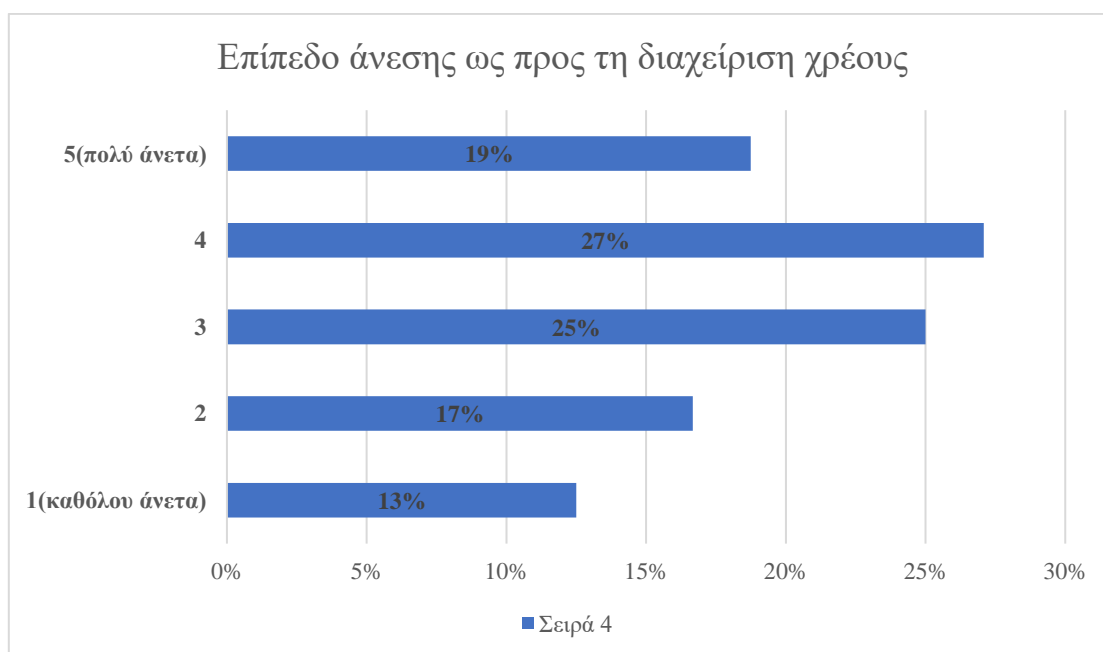
Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.8β
Συσχέτιση με Δημογραφικά στοιχεία

Αναφορικά με τους ερωτηθέντες που απάντησαν αν έχουν αναλάβει χρέος ή όχι, η απάντησή τους συσχετίζεται αρκετά θετικά όπως φαίνεται παραπάνω στο Πίνακα 4.8β με την ηλικία, ελαφρώς θετικά με το εισόδημα και πολύ λίγο θετικά με τη χρηματοοικονομική τους εκπαίδευση έως τώρα. Τα αποτελέσματα αυτά επιβεβαιώνουν οι τιμές p-value που είναι μικρότερες του επιπέδου σημαντικότητας $\alpha=0.05$, αφού δείχνουν πως πρόκειται για μια στατιστικά σημαντική σχέση. Σχετικά με το φύλο και την εκπαιδευτική μόρφωση φαίνεται να υπάρχει μια πολύ μικρή αρνητική συσχέτιση, η

οποία επίσης επιβεβαιώνει το p-value με τιμές μικρότερες του α . Αντιθέτως η απάντηση τους δεν συσχετίζεται καθόλου με την επαγγελματική τους ιδιότητα, γεγονός που επιβεβαιώνει η τιμή p-value που είναι μεγαλύτερη του α και δείχνει μια στατιστικά μη σημαντική σχέση.

Από το 47% που απάντησε θετικά, σύμφωνα με το Διάγραμμα 4.9 και τον Πίνακα 4.9α, παρέχονται πληροφορίες σχετικά με τα διαφορετικά επίπεδα άνεσης και εμπιστοσύνης μεταξύ των ερωτηθέντων στη διαχείριση του χρέους τους.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Διάγραμμα 4.9
Κατανομή επιπέδου άνεσης ως προς τη διαχείριση χρέους.

	Συχνότητα	Ποσοστό
1 (καθόλου άνετα)	6	13%
2	8	17%
3	12	25%
4	13	27%
5(πολύ άνετα)	9	19%
ΣΥΝΟΛΟ	48	100%

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.9α
Επίπεδο άνεσης ως προς τη διαχείριση χρέους

Πιο συγκεκριμένα, το 29% ποσοστό ατόμων με χρέη, που δεν αισθάνονται άνετα στη διαχείρισή τους, δείχνει πιθανή έλλειψη χρηματοοικονομικών γνώσεων και εμπιστοσύνης στη διαχείριση του χρέους. Αυτή η έλλειψη άνεσης μπορεί να οδηγήσει σε οικονομικό άγχος και προκλήσεις στη λήψη τεκμηριωμένων αποφάσεων σχετικά με το χρέος.

Η μέση της κλίμακας απόκρισης, που καλύπτει ένα εύρος από καθόλου άνετο έως πιο άνετο, και αντιστοιχεί στο 25% των ατόμων με χρέη, υποδηλώνει ένα ευρύ φάσμα στάσεων και γνώσεων σχετικά με τη διαχείριση του χρέους. Αυτή η μεταβλητότητα υπογραμμίζει την πολυπλοκότητα των ατομικών εμπειριών και αντιλήψεων που σχετίζονται με το χρέος.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων, δηλαδή το 46% ατόμων με χρέη, τείνουν να αισθάνονται πολύ άνετα στη διαχείριση του χρέους τους, γεγονός που δείχνει ένα θετικό επίπεδο εμπιστοσύνης και άνεσης. Αυτά τα άτομα μπορεί να διαθέτουν υψηλότερο βαθμό χρηματοοικονομικών γνώσεων και μπορεί να είναι καλύτερα ενημερωμένα ώστε να λαμβάνουν τεκμηριωμένες αποφάσεις σχετικά με τη διαχείριση του χρέους τους.

Αναφορικά με το πόσο άνετα νιώθουν οι ερωτηθέντες στη διαχείριση των χρεών τους και τη συσχέτιση αυτού με τα δημογραφικά τους στοιχεία (Πίνακας 4.9β) παρατηρείται θετικός συσχετισμός με το φύλο, την εκπαιδευτική μόρφωση και την χρηματοοικονομική εκπαίδευση τους, όπως επιβεβαιώνουν και οι τιμές του p-value οι οποίες είναι μικρότερες του $\alpha=0.05$ επιπέδου σημαντικότητας και δείχνουν πως πρόκειται για μια στατιστικά σημαντική σχέση. Σχετικά με την επαγγελματική ιδιότητα φαίνεται μια ελάχιστα αρνητική συσχέτιση που επιβεβαιώνει και η τιμή p-value. Αντιθέτως δεν υπάρχει συσχέτιση με την ηλικιακή ομάδα και το εισόδημα, αφού από τις τιμές p-value φαίνεται μια καθόλου στατιστικά σημαντική σχέση όπου τα ευρήματα του δείγματος ήταν τυχαία.

Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων	Συσχέτιση (συντελεστής Pearson)	p-value
Επαγγελματική ιδιότητα	-0,09491	0,00190
Φύλο	0,28868	0,00389
Ηλικιακή ομάδα	-0,55718	0,65697
Εισόδημα	-0,26919	0,27874
Εκπαιδευτική μόρφωση	0,16667	0,01987
Χρηματοοικονομική εκπαίδευση	0,10206	0,00524

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.9β
Συσχέτιση με Δημογραφικά στοιχεία

4.2.2. Ως προς τις αποταμιεύσεις

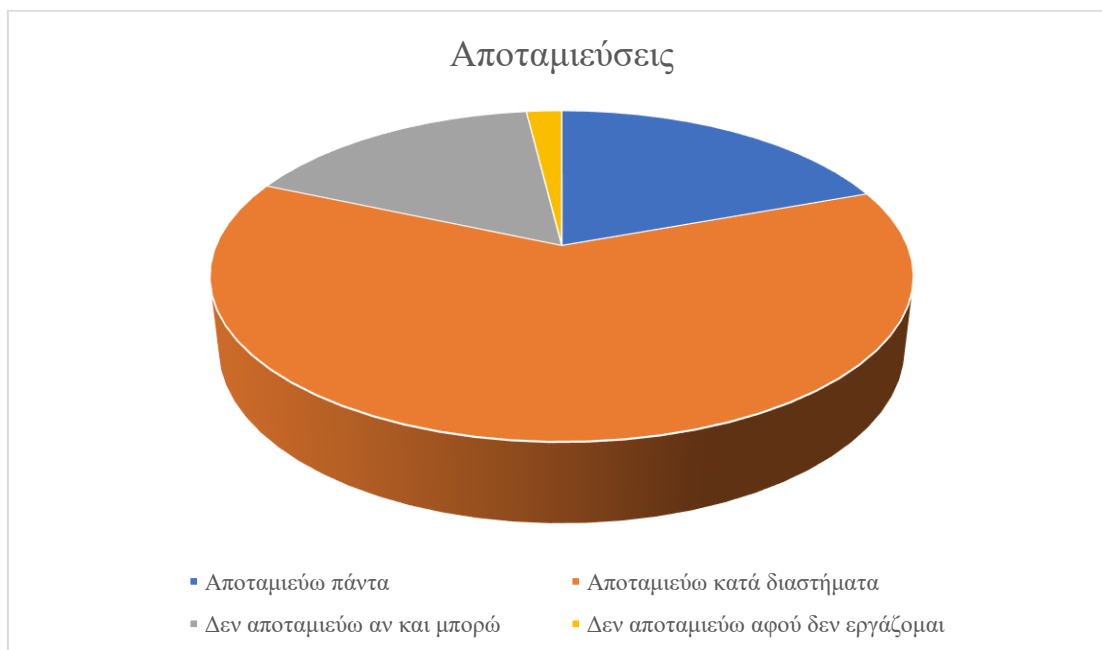
Από τους εκατό τρεις (103) συμμετέχοντες, όπως φαίνεται και από το Διάγραμμα 4.10 και τον Πίνακα 4.10α, το ποσοστό 62% που αντιστοιχεί σε εξήντα τέσσερα (64) άτομα απάντησε ότι αποταμιεύουν κατά διαστήματα, το ποσοστό 19%, δηλαδή είκοσι (20) άτομα αποταμιεύουν πάντα, δέκα επτά (17) άτομα δηλαδή το 17% απάντησε πως δεν αποταμιεύει αν και μπορεί ενώ μόλις το 2% δηλαδή δύο (2) άτομα δεν αποταμιεύουν αφού δεν εργάζονται.

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (62%) υποδηλώνει έτσι ένα μέτριο επίπεδο δημοσιονομικής πειθαρχίας και συνειδητοποίησης της σημασίας της αποταμίευσης. Το ποσοστό των ερωτηθέντων (19%) που αποταμιεύουν πάντα, αντικατοπτρίζει μια θετική αποταμιευτική συμπεριφορά, υποδεικνύοντας μια προληπτική προσέγγιση στον οικονομικό σχεδιασμό και τη διαχείριση.

Το 17% των ερωτηθέντων που δεν αποταμιεύουν αν και μπορούν, υποδεικνύουν ένα κενό στον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό ή μια πιθανή έλλειψη κινήτρων για αποταμίευση, παρά το γεγονός ότι έχουν τα μέσα να το πράξουν. Αυτή η ομάδα ατόμων θα μπορούσε να επωφεληθεί από στοχευμένα προγράμματα χρηματοοικονομικής

εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης για την ενθάρρυνση υπεύθυνων αποταμιευτικών συνηθειών.

Το 2% των ερωτηθέντων που δεν αποταμιεύουν επειδή δεν εργάζονται, αντιπροσωπεύουν ένα μικρό μέρος των συμμετεχόντων. Αυτή η απάντηση υποδεικνύει μια συγκεκριμένη οικονομική κατάσταση που σχετίζεται με το καθεστώς απασχόλησης, η οποία απαιτεί υποστήριξη και καθοδήγηση στον οικονομικό σχεδιασμό και τον προϋπολογισμό.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Διάγραμμα 4.10
Πλήθος ερωτηθέντων ως προς τη στάση τους στην αποταμίευση.

	Συχνότητα	Ποσοστό
Αποταμιεύω πάντα	20	19%
Αποταμιεύω κατά διαστήματα	64	62%
Δεν αποταμιεύω αν και μπορώ	17	17%
Δεν αποταμιεύω αφού δεν εργάζομαι	2	2%
ΣΥΝΟΛΟ	103	100%

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.10α
Αποταμίευση

Σε ότι αφορά τη συσχέτιση της στάσης των ερωτηθέντων ως προς την αποταμίευση με τα δημογραφικά στοιχεία, όπως φαίνεται στο Πίνακα 4.10β υπάρχει μικρή θετική συσχέτιση με την επαγγελματική ιδιότητα και ελάχιστη θετική συσχέτιση με την εκπαιδευτική μόρφωση τους, όπως επιβεβαιώνεται από τις τιμές p-value που δείχνουν μια στατιστικά σημαντική σχέση. Αναφορικά με την ηλικιακή ομάδα και το εισόδημα υπάρχει μια μικρή αρνητική συσχέτιση όπως επιβεβαιώνουν οι αντίστοιχες τιμές p-value. Ωστόσο, ως προς τη συσχέτιση με το φύλο και την χρηματοοικονομική εκπαίδευση δεν υπάρχει συσχέτιση όπως επιβεβαιώνουν και οι πολύ υψηλές τιμές p-value.

Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων	Συσχέτιση (συντελεστής Pearson)	p-value
Επαγγελματική ιδιότητα	0,15566	0,00191
Φύλο	0,15923	0,91524
Ηλικιακή ομάδα	-0,04017	0,00001
Εισόδημα	-0,14956	0,00646
Εκπαιδευτική μόρφωση	0,00055	0,00000
Χρηματοοικονομική εκπαίδευση	-0,03262	0,30485

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.10β
Συσχέτιση με Δημογραφικά στοιχεία

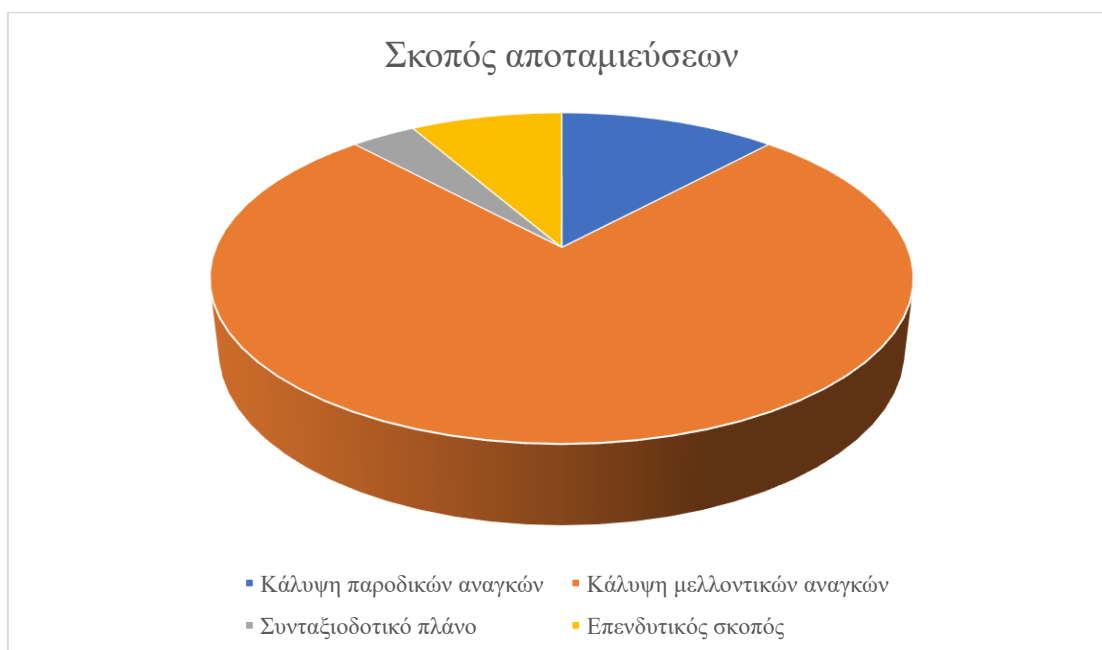
Από τους ογδόντα τέσσερις (84) συμμετέχοντες που απάντησαν πως αποταμιεύουν, σε ερώτηση σχετικά με το σκοπό αποταμίευσής τους, το μεγαλύτερο ποσοστό, το 76% δηλαδή οι εξήντα τέσσερις (64) συμμετέχοντες, αποταμιεύουν για κάλυψη μελλοντικών σκοπών και οι δέκα (10) δηλαδή το 12% για κάλυψη παροδικών αναγκών. Επιπλέον, το 4% δηλαδή τρεις (3) απάντησαν ότι αποταμιεύουν για κάλυψη ενός συνταξιοδοτικού πλάνου και οι επτά (7) δηλαδή το 8% για επενδυτικούς σκοπούς. Τα αποτελέσματα αυτά είναι ορατά στο Διάγραμμα 4.11 και στο Πίνακα 4.11α.

Η πλειονότητα των ερωτηθέντων (76%) αντανακλά επομένως τη στάση τους για μελλοντικό οικονομικό σχεδιασμό και εστίαση στη μακροπρόθεσμη χρηματοοικονομική ασφάλεια. Η προτεραιότητα τους είναι η οικοδόμηση ενός ασφαλούς οικονομικού δικτύου και η προετοιμασία μελλοντικών εξόδων και στόχων.

Το 12% των ερωτηθέντων που αποταμιεύουν για την κάλυψη πρόσκαιρων αναγκών υπογραμμίζουν τη σημασία του βραχυπρόθεσμου οικονομικού σχεδιασμού και της ικανότητας αντιμετώπισης άμεσων οικονομικών αναγκών. Η προτεραιότητά τους είναι η ρευστότητα και η ευελιξία στους στόχους αποταμίευσης για την αντιμετώπιση απροσδόκητων ή βραχυπρόθεσμων οικονομικών αναγκών.

Το 4% των ερωτηθέντων υποδεικνύουν έναν συγκεκριμένο μακροπρόθεσμο οικονομικό στόχο που σχετίζεται με τον συνταξιοδοτικό προγραμματισμό. Η προτεραιότητά τους είναι η οικοδόμηση συνταξιοδοτικών αποταμιεύσεων και η εξασφάλιση οικονομικής ασφάλειας στα επόμενα χρόνια τους.

Το 8% των ερωτηθέντων δείχνουν ενδιαφέρον για τη συσσώρευση πλούτου και τη μακροπρόθεσμη οικονομική ανάπτυξη. Επιδίωξή τους είναι η δημιουργία αποταμιεύσεων μέσω επενδυτικών στρατηγικών και στρατηγικών δημιουργίας πλούτου.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Διάγραμμα 4.11
Πλήθος ερωτηθέντων ως προς το σκοπό αποταμίευσης

	Συχνότητα	Ποσοστό
Κάλυψη παροδικών αναγκών	10	12%
Κάλυψη μελλοντικών αναγκών	64	76%
Συνταξιοδοτικό πλάνο	3	4%
Επενδυτικός σκοπός	7	8%
ΣΥΝΟΛΟ	103	100%

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.11α **Σκοπός Αποταμίευσης**

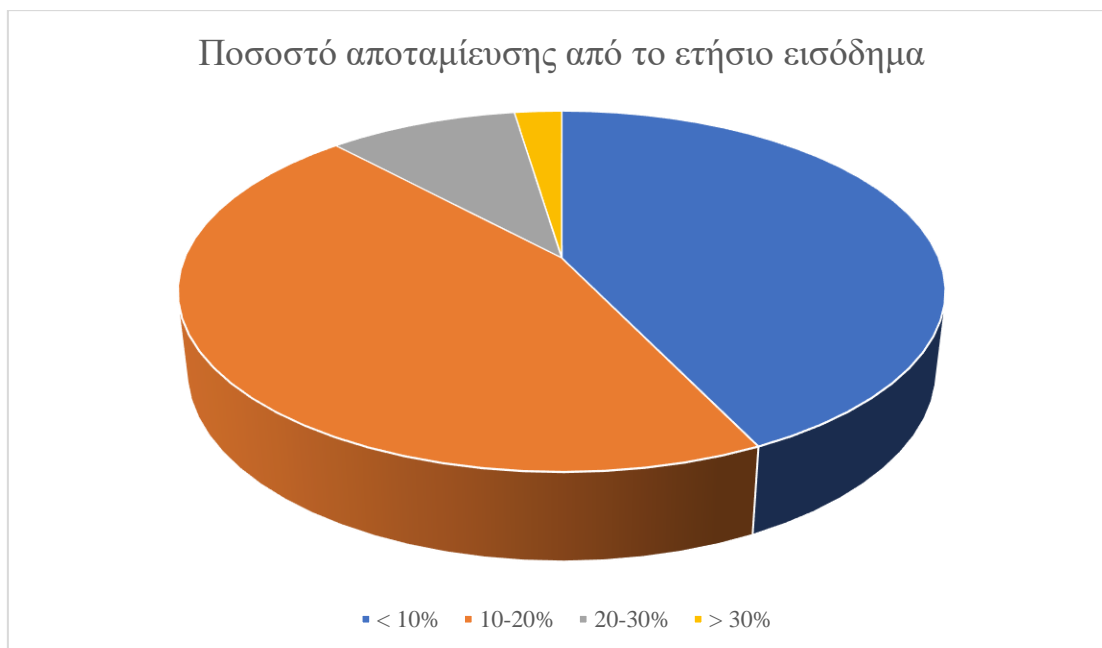
Σχετικά με τη συσχέτιση των απαντήσεων των ερωτηθέντων αναφορικά με το σκοπό αποταμίευσης που επιλέγουν και τα δημογραφικά τους στοιχεία (Πίνακας 4.11β), προκύπτει ότι υπάρχει μικρή θετική συσχέτιση με την εκπαιδευτική μόρφωση και πολύ μικρή θετική συσχέτιση με την επαγγελματική ιδιότητα και την χρηματοοικονομική τους εκπαίδευση, όπως επιβεβαιώνεται και από τις αντίστοιχες τιμές p-value που δείχνουν μια ισχυρά στατιστικά σημαντική σχέση. Επίσης ελάχιστη αρνητική συσχέτιση υπάρχει με το φύλο, όπως επιβεβαιώνει και η τιμή p-value που δείχνει μια ισχυρά στατιστικά σημαντική σχέση. Ακόμη, με την ηλικιακή ομάδα και το εισόδημα όπως δείχνουν οι τιμές p-value η σχέση είναι ισχυρά στατιστικά μη σημαντική.

Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων	Συσχέτιση (συντελεστής Pearson)	p-value
Επαγγελματική ιδιότητα	0,05582	0,00000
Φύλο	-0,197	0,00004
Ηλικιακή ομάδα	-0,06105	0,27275
Εισόδημα	0,19532	0,93441
Εκπαιδευτική μόρφωση	0,20760	0,00194
Χρηματοοικονομική εκπαίδευση	0,02118	0,00203

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.11β
Συσχέτιση με Δημογραφικά στοιχεία

Αναφορικά με το ποσοστό που αποταμιεύουν οι ογδόντα τέσσερις (84) συμμετέχοντες, προέκυψε ότι το 45% δηλαδή τριάντα οκτώ (38) άτομα αποταμιεύουν το 10-20% του εισοδήματός τους, το 43% δηλαδή τριάντα έξι (36) άτομα αποταμιεύουν λιγότερο από το 10% του εισοδήματος, το 10% δηλαδή οκτώ (8) άτομα αποταμιεύουν το 20-30% του εισοδήματος, ενώ 2% δηλαδή δύο (2) άτομα αποταμιεύουν πάνω από το 30% του εισοδήματος. Τα παραπάνω αποτελέσματα φαίνονται στο Διάγραμμα 4.12 και τον Πίνακα 4.12α.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Διάγραμμα 4.12

Πλήθος ερωτηθέντων ως προς το ποσοστό αποταμίευσης από το ετήσιο εισόδημα.

	Συχνότητα	Ποσοστό
< 10%	36	43%
10-20%	38	45%
20-30%	8	10%
> 30%	2	2%
ΣΥΝΟΛΟ	103	100%

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.12α

Ποσοστό Αποταμίευσης από το ετήσιο εισόδημα.

Τα παραπάνω αποτελέσματα παρέχουν πληροφορίες σχετικά με τις συνήθειες αποταμίευσης και τις συμπεριφορές των συμμετεχόντων σε σχέση με το εισόδημά τους. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (45%) αντανακλά ένα μέτριο επίπεδο πειθαρχίας για αποταμίευση και τη δέσμευση να βάλει στην άκρη ένα σημαντικό μέρος των αποδοχών του για το μέλλον.

Το 43% των ερωτηθέντων επισημαίνει ένα πιθανό κενό στην αποταμιευτική συμπεριφορά και την ανάγκη για αυξημένη ευαισθητοποίηση σχετικά με τη σημασία

της αποταμίευσης υψηλότερου ποσοστού εισοδήματος, για μακροπρόθεσμη οικονομική ασφάλεια.

Το 10% των ερωτηθέντων επιδεικνύει μια προορατική προσέγγιση στην αποταμίευση, υποδεικνύοντας υψηλότερο επίπεδο δέσμευσης για τη δημιουργία αποταμιεύσεων για κάλυψη μελλοντικών οικονομικών αναγκών.

Το 2% των ερωτηθέντων αντιπροσωπεύει το μικρότερο μέρος των συμμετεχόντων, αλλά δείχνει ισχυρή αφοσίωση στην αποταμίευση και εστίαση στην οικοδόμηση ενός σημαντικού "μαξιλαριού" για εξασφάλιση οικονομικής ασφάλειας.

Σχετικά με τη συσχέτιση του ποσοστού που αποταμιεύουν από το ετήσιο εισόδημά τους, σύμφωνα με το Πίνακα 4.12β προκύπτει ελάχιστη θετική συσχέτιση με την επαγγελματική ιδιότητα, το εισόδημα και την εκπαιδευτική τους μόρφωση, όπως επιβεβαιώνεται και από τις τιμές p-value που δείχνουν μια στατιστικά σημαντική σχέση. Αναφορικά με την εκπαιδευτική μόρφωση και το φύλο φαίνεται να μην υπάρχει καθόλου σημαντική στατιστικά σχέση, αφού το p-value είναι κατά πολύ μεγαλύτερο του $\alpha=0.05$.

Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων	Συσχέτιση (συντελεστής Pearson)	p-value
Επαγγελματική ιδιότητα	0,06898	0,00000
Φύλο	-0,12104	0,48279
Ηλικιακή ομάδα	-0,09903	0,00053
Εισόδημα	0,04237	0,01740
Εκπαιδευτική μόρφωση	0,05817	0,00000
Χρηματοοικονομική εκπαίδευση	0,08304	1,00000

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.12β
Συσχέτιση με Δημογραφικά στοιχεία

4.2.3. Ως προς τις επενδύσεις

Αναφορικά με τις επενδύσεις και τη κατανόηση εννοιών όπως η διαφοροποίηση του κινδύνου, από τους εκατό τρείς (103) ερωτηθέντες, οι εξήντα οκτώ (68) δηλαδή το 66% απάντησε πως δεν γνωρίζει την έννοια αυτή, ενώ μόνο το 34% δηλαδή τριάντα πέντε (35) άτομα απάντησαν θετικά.

Από τα παραπάνω αποτελέσματα (Διάγραμμα 4.13 και Πίνακας 4.13α) προκύπτει ότι επικρατεί ένα σημαντικό κενό στην κατανόηση των επενδυτικών εννοιών, ιδίως της διαφοροποίησης του κινδύνου, μεταξύ των ερωτηθέντων. Η πλειονότητα των ερωτηθέντων (66%) υποδηλώνει έλλειψη εξοικείωσης με θεμελιώδεις επενδυτικές αρχές και στρατηγικές που αποσκοπούν στη διαχείριση του κινδύνου. Το 34% των ερωτηθέντων που κατανοούν την έννοια της διαφοροποίησης κινδύνου, αν και αντιπροσωπεύουν μικρότερο ποσοστό των συμμετεχόντων, αποδεικνύουν την ύπαρξη ενός επιπέδου γνώσης σχετικά με τις επενδυτικές πρακτικές που μπορεί να οδηγήσει στο μετριασμό του κινδύνου και τη βελτιστοποίηση διαχείρισης των επενδυτικών χαρτοφυλακίων.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Διάγραμμα 4.13

Πλήθος ερωτηθέντων ως προς τη κατανόηση της έννοιας "διαφοροποίηση κινδύνου".

	Συχνότητα	Ποσοστό
Ναι	35	34%
Όχι	68	66%
ΣΥΝΟΛΟ	103	100%

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.13α
Κατανόηση έννοιας “διαφοροποίηση κινδύνου”.

Αναφορικά με την συσχέτιση της κατανόησης της έννοιας “διαφοροποίηση κινδύνου” και των δημογραφικών στοιχείων των ερωτηθέντων, από το Πίνακα 4.13β προκύπτει ότι υπάρχει μια μικρή θετική συσχέτιση με το εισόδημα, την ηλικία, την εκπαιδευτική μόρφωση καθώς και με την χρηματοοικονομική εκπαίδευση, όπως φαίνεται και από τις τιμές p-value που δείχνουν μια ισχυρή στατιστικά σημαντική σχέση. Αντιθέτως, υπάρχει μια μικρή αρνητική συσχέτιση με το φύλο όπως επιβεβαιώνει και η τιμή p-value. Ακόμη, συσχέτιση με την επαγγελματική ιδιότητα όπως δείχνει και η τιμή p-value δεν υπάρχει καθώς η σχέση είναι αρκετά μη στατιστικά σημαντική.

Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων	Συσχέτιση (συντελεστής Pearson)	p-value
Επαγγελματική ιδιότητα	0,03161	0,49957
Φύλο	-0,07385	0,00010
Ηλικιακή ομάδα	0,13416	0,00000
Εισόδημα	0,17453	0,00000
Εκπαιδευτική μόρφωση	0,19166	0,00000
Χρηματοοικονομική εκπαίδευση	0,2668	0,00001

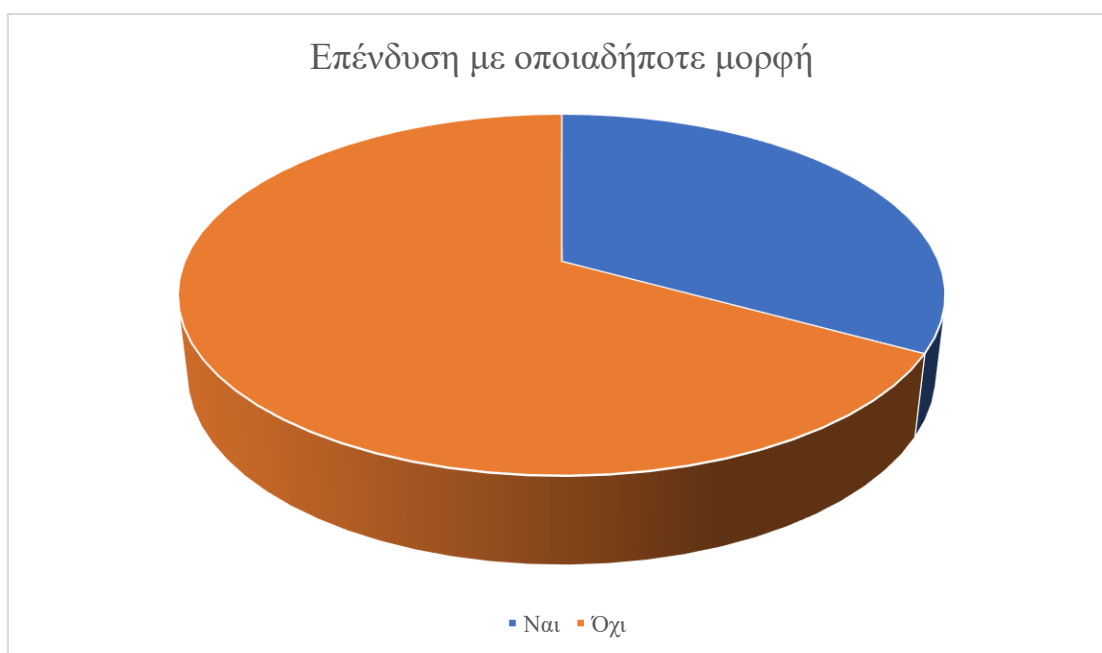
Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.13β
Συσχέτιση με Δημογραφικά στοιχεία

Στην ερώτηση σχετικά με το αν έχουν επενδύσει ποτέ τα χρήματά τους με οποιοδήποτε τρόπο, από το σύνολο των ερωτηθέντων, η πλειονότητα (67%) δηλαδή εξήντα εννιά (69) άτομα απάντησαν αρνητικά, ενώ μόλις το 33% δηλαδή τριάντα τέσσερα (34) άτομα απάντησαν θετικά.

Τα αποτελέσματα αυτά (Διάγραμμα 4.14 και Πίνακας 4.14α) αναδεικνύουν ότι το 67% που δεν έχουν επενδύσει ποτέ τα χρήματά τους, επιδεικνύει μια σημαντική έλλειψη συμμετοχής σε επενδυτικές δραστηριότητες. Αυτό υποδηλώνει ένα πιθανό κενό στις χρηματοοικονομικές γνώσεις και την ευαισθητοποίηση σχετικά με τις επενδυτικές ευκαιρίες.

Το 33% των ερωτηθέντων που έχουν επενδύσει χρήματα, δείχνουν ένα επίπεδο συμμετοχής σε επενδυτικές δραστηριότητες, ενώ μπορεί να έχουν εμπειρία αλλά και να έχουν λάβει μέτρα για την αύξηση του πλούτου τους μέσω επενδυτικών ευκαιριών.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Διάγραμμα 4.14

Πλήθος ερωτηθέντων ως προς την επένδυση με οποιαδήποτε μορφή.

	Συχνότητα	Ποσοστό
Ναι	34	33%
Όχι	69	67%
ΣΥΝΟΛΟ	103	100%

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.14α
Επένδυση με οποιαδήποτε μορφή

Αναφορικά με τον Πίνακα 4.14β προκύπτει μικρή θετική συσχέτιση σχετικά με την απάντηση των ερωτηθέντων για το αν επενδύουν με το εισόδημα και την χρηματοοικονομική τους εκπαίδευση, καθώς και μια ελάχιστη θετική συσχέτιση με την ηλικιακή ομάδα και την εκπαιδευτική τους μόρφωση, όπως επιβεβαιώνουν οι αντίστοιχες τιμές p-value, που δείχνουν μια στατιστικά σημαντική σχέση. Επιπλέον όπως επιβεβαιώνει η τιμή p-value δεν υπάρχει συσχέτιση με την επαγγελματική ιδιότητα. Ακόμη, υπάρχει μια αρνητική συσχέτιση με το φύλο όπως αυτό δείχνει και η τιμή p-value.

Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων	Συσχέτιση (συντελεστής Pearson)	p-value
Επαγγελματική ιδιότητα	0,06746	0,56624
Φύλο	-0,30333	0,00023
Ηλικιακή ομάδα	0,08331	0,00000
Εισόδημα	0,15955	0,00000
Εκπαιδευτική μόρφωση	0,01983	0,00000
Χρηματοοικονομική εκπαίδευση	0,11814	0,00002

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.14β
Συσχέτιση με Δημογραφικά στοιχεία

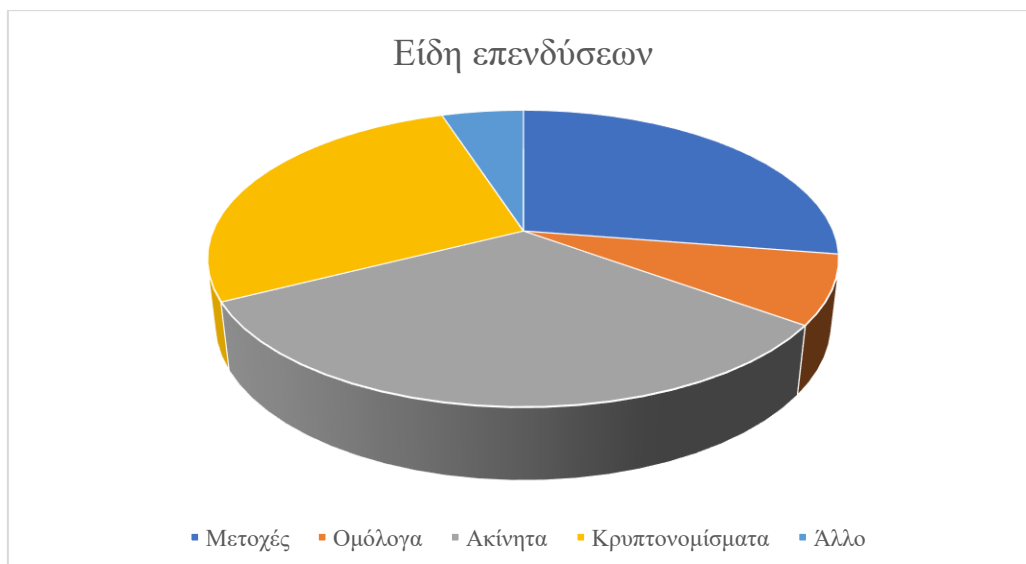
Σχετικά με το είδος των επενδύσεων, από τους τριάντα τέσσερις (34) συμμετέχοντες που απάντησαν πως επενδύουν, δόθηκαν σαράντα (40) απαντήσεις, επιλέγοντας ανάμεσα σε πέντε (5) πολλαπλής επιλογής απαντήσεις. Από τα αποτελέσματα (Διάγραμμα 4.15 και Πίνακας 4.15α) προέκυψε ότι το 33% των απαντήσεων ήταν η επένδυση σε ακίνητα, το 28% επένδυση σε κρυπτονομίσματα και εξίσου 28% σε μετοχές, το 8% επένδυση σε ομόλογα και το 5% επένδυση σε διάφορα άλλα είδη επενδύσεων.

Η πλειονότητα των απαντήσεων (33%) έδειξε ενδιαφέρον για επενδύσεις σε ακίνητα, αντανακλώντας την προτίμηση για υλικά περιουσιακά στοιχεία και επενδύσεις ακινήτων.

Τα σχεδόν ίσα ποσοστά απαντήσεων (28% το καθένα) για επενδύσεις σε κρυπτονομίσματα και μετοχές δείχνουν σημαντικό ενδιαφέρον για ψηφιακά περιουσιακά στοιχεία και παραδοσιακές επενδύσεις μετοχών, υποδεικνύοντας μια ισορροπία μεταξύ σύγχρονων και συμβατικών επενδυτικών επιλογών.

Το 8% των απαντήσεων για επενδύσεις σε ομόλογα δείχνει μικρότερο αλλά αξιοσημείωτο ενδιαφέρον για τίτλους σταθερής απόδοσης και χρεωστικούς τίτλους ως μέρος του επενδυτικού χαρτοφυλακίου.

Το 5% των απαντήσεων για επενδύσεις σε άλλους διαφορετικούς τύπους επενδύσεων υποδηλώνει ένα φάσμα εναλλακτικών επενδυτικών προτιμήσεων πέρα από τις παραδοσιακές κατηγορίες περιουσιακών στοιχείων, αντανακλώντας ένα ποικίλο και δυναμικό επενδυτικό τοπίο.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Διάγραμμα 4.15
Πλήθος απαντήσεων ως προς το είδος επενδύσεων που επιλέγουν.

	Συχνότητα	Ποσοστό
Μετοχές	11	28%
Ομόλογα	3	8%
Ακίνητα	13	33%
Κρυπτονομίσματα	11	28%
Άλλο	2	5%
ΣΥΝΟΛΟ	40	100%

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.15α
Είδος επενδύσεων

Σχετικά με το Πίνακα 4.15β φαίνεται πως υπάρχει μια ελάχιστη θετική συσχέτιση του είδους επενδύσεων που επιλέγουν οι ερωτηθέντες και του εισοδήματός τους, αφού όπως δείχνει και η τιμή p-value πρόκειται για μια στατιστικά σημαντική σχέση. Αντιθέτως όλα τα υπόλοιπα δημογραφικά στοιχεία έχουν αρνητική συσχέτιση όπως δείχνει και η τιμή p-value.

Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων	Συσχέτιση (συντελεστής Pearson)	p-value
Επαγγελματική ιδιότητα	-0,01038	0,00000
Φύλο	-0,09472	0,00000
Ηλικιακή ομάδα	-0,09623	0,00165
Εισόδημα	0,09507	0,00068
Εκπαιδευτική μόρφωση	-0,24734	0,00091
Χρηματοοικονομική εκπαίδευση	-0,16297	0,00005

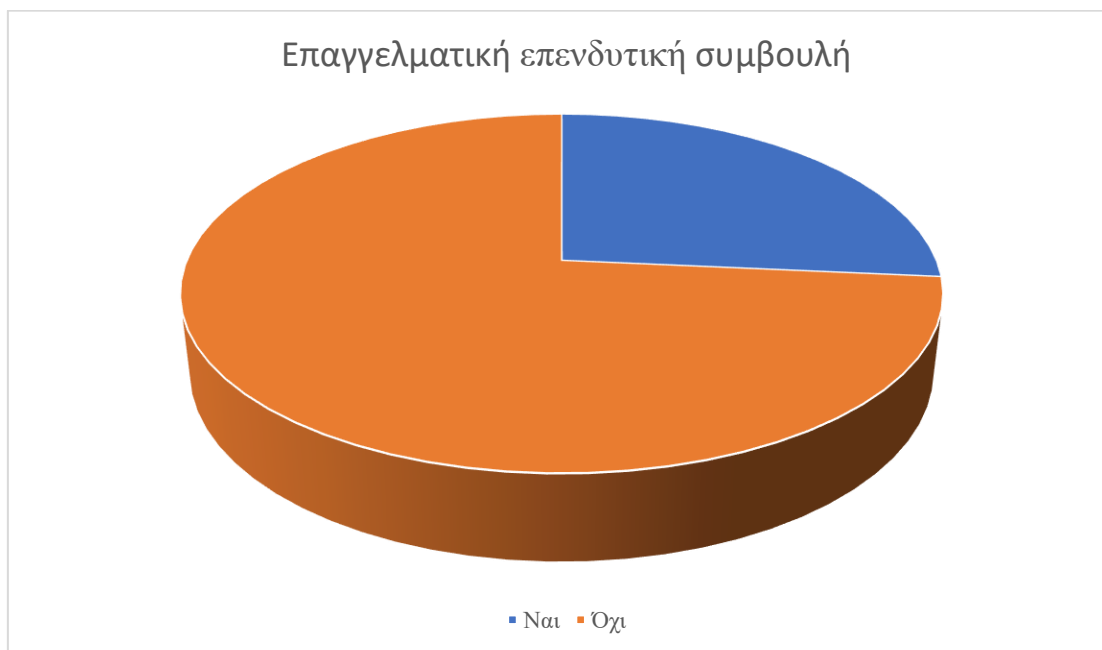
Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.15β
Συσχέτιση με Δημογραφικά στοιχεία

Στην ερώτηση σχετικά με αν έχουν λάβει κάποια επαγγελματική επενδυτική συμβουλή ή καθοδήγηση, προέκυψε ότι το 74% των τριάντα τεσσάρων (34) συμμετεχόντων που επενδύουν, δεν έχει λάβει κάποια καθοδήγηση ή συμβουλή, ενώ το 26% απάντησε θετικά.

Από τα αποτελέσματα αυτά, όπως φαίνονται στο Διάγραμμα 4.16 και τον Πίνακα 4.16α, αναδεικνύεται ότι υπάρχει μια σημαντική πλειοψηφία των ερωτηθέντων (74%) που δεν έχουν λάβει καμία επαγγελματική επενδυτική συμβουλή ή καθοδήγηση, υποδεικνύοντας έλλειψη συνεργασίας με επαγγελματίες χρηματοοικονομικούς συμβούλους ή εμπειρογνώμονες επενδύσεων. Αυτό υποδηλώνει ένα πιθανό κενό στην εμπιστοσύνη ή την προθυμία αναζήτησης επαγγελματιών για την ενημέρωση των επενδυτικών αποφάσεων και στρατηγικών.

Το 26% των ερωτηθέντων που έχουν λάβει επαγγελματικές επενδυτικές συμβουλές ή καθοδήγηση αντιπροσωπεύουν μικρότερο ποσοστό των συμμετεχόντων, αλλά δηλώνουν ένα επίπεδο συνεργασίας με επαγγελματίες του χρηματοπιστωτικού τομέα για την αναζήτηση συμβουλών και υποστήριξη στις επενδυτικές τους δραστηριότητες. Το ποσοστό αυτών των ερωτηθέντων ίσως και να έχει επωφεληθεί από τις γνώσεις και τις συστάσεις των εμπειρογνομόνων για την καθοδήγηση των επενδυτικών αποφάσεών τους.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Διάγραμμα 4.16

Πλήθος ερωτηθέντων ως προς τη λήψη επαγγελματικής επενδυτικής συμβουλής.

	Συχνότητα	Ποσοστό
Ναι	9	26%
Όχι	25	74%
ΣΥΝΟΛΟ	34	100%

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.16α

Επαγγελματική συμβουλή ή καθοδήγηση

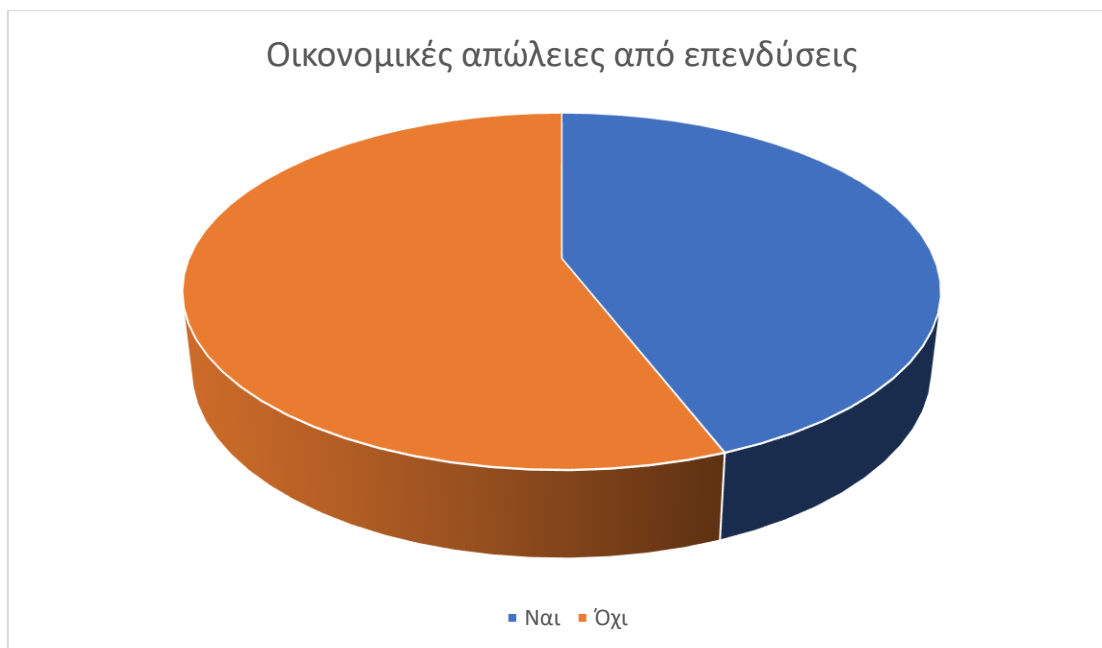
Αναφορικά με το Πίνακα 4.16β φαίνεται πως η επιλογή των ερωτηθέντων να επιλέξουν επαγγελματική συμβουλή σε μια επένδυση συσχετίζεται θετικά με όλα τα δημογραφικά χαρακτηριστικά πλην της επαγγελματικής τους ιδιότητας και του φύλου, όπως επιβεβαιώνουν και οι τιμές p-value. Για την θετική συσχέτιση οι τιμές p-value δείχνουν μια στατιστικά σημαντική σχέση σε αντίθεση με τη μηδενική συσχέτιση και τη μη στατιστικά σημαντική σχέση με την επαγγελματική ιδιότητα και το φύλο.

Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων	Συσχέτιση (συντελεστής Pearson)	p-value
Επαγγελματική ιδιότητα	-0,10287	0,58510
Φύλο	0,03984	0,20118
Ηλικιακή ομάδα	0,09132	0,00001
Εισόδημα	0,05582	0,00008
Εκπαιδευτική μόρφωση	0,00708	0,00000
Χρηματοοικονομική εκπαίδευση	0,00395	0,00252

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.16β
Συσχέτιση με Δημογραφικά στοιχεία

Αναφορικά με τα τριάντα τέσσερα (34) άτομα που απάντησαν πως έχουν επενδύσει, στην ερώτηση σχετικά με το αν έχουν βιώσει οικονομικές απώλειες από επενδύσεις, τα αποτελέσματα (Διάγραμμα 4.17 και Πίνακας 4.17α) έδειξαν ότι πάνω από τους μισούς, το 56% δεν έχει βιώσει ενώ το 44% έχει βιώσει.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Διάγραμμα 4.17
Πλήθος ερωτηθέντων ως προς τις οικονομικές απώλειες από επενδύσεις.

	Συχνότητα	Ποσοστό
Ναι	15	44%
Όχι	19	56%
ΣΥΝΟΛΟ	34	100%

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.17α
Οικονομικές απώλειες από επενδύσεις

Από τα αποτελέσματα αυτά συμπεραίνεται ότι η πλειονότητα των ερωτηθέντων (56%), υποδεικνύει ένα επίπεδο επιτυχίας ή ανθεκτικότητας στη διαχείριση των επενδυτικών χαρτοφυλακίων τους καθώς και αποφυγής σημαντικών απωλειών.

Το 44% των ερωτηθέντων που έχουν υποστεί οικονομικές απώλειες από επενδύσεις αντιπροσωπεύουν σημαντικό μέρος των συμμετεχόντων και υποδηλώνουν έναν αξιοσημείωτο αριθμό επενδυτών που αντιμετωπίζει προκλήσεις ή οπισθοδρομήσεις στις επενδυτικές τους δραστηριότητες, οδηγούμενοι έτσι σε οικονομικές απώλειες.

Σχετικά με το Πίνακα 4.17β προκύπτει πως η απάντηση των ερωτηθέντων σχετικά με το αν έχουν υποστεί οικονομικές συνέπειες από επενδύσεις καθώς και το εισόδημα και η χρηματοοικονομική εκπαίδευση έχουν θετική συσχέτιση, όπως δείχνει και η τιμή p-value. Αντιθέτως όπως επιβεβαιώνουν οι τιμές p-value υπάρχει μια αρνητική συσχέτιση με την ηλικία και την εκπαιδευτική τους μόρφωση. Ωστόσο δεν υπάρχει καμία συσχέτιση με την επαγγελματική ιδιότητα τους και το φύλο τους αφού οι τιμές p-value δείχνουν μια ισχυρά μη στατιστικά σημαντική σχέση.

Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων	Συσχέτιση (συντελεστής Pearson)	p-value
Επαγγελματική ιδιότητα	0,28791	0,52079
Φύλο	-0,26196	0,83099
Ηλικιακή ομάδα	-0,09033	0,00018
Εισόδημα	0,18899	0,00045
Εκπαιδευτική μόρφωση	-0,20353	0,00003
Χρηματοοικονομική εκπαίδευση	0,10526	0,02296

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

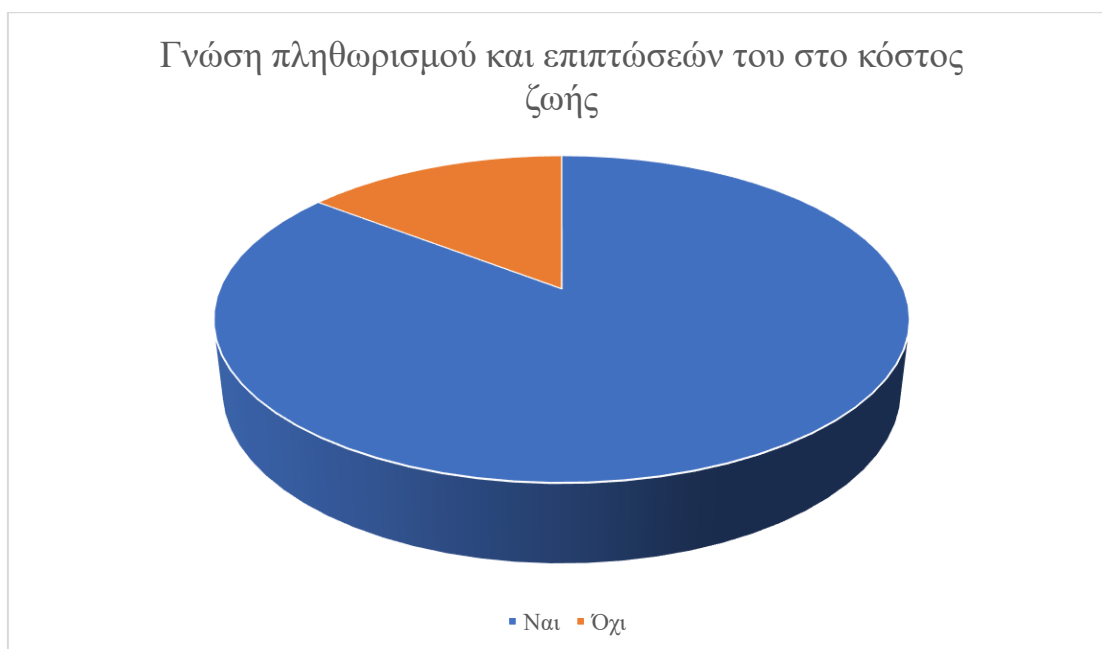
Πίνακας 4.17β
Συσχέτιση με Δημογραφικά στοιχεία

4.2.4. Ως προς τον πληθωρισμό

Αναφορικά με την γνώση χρηματοοικονομικών εννοιών όπως ο πληθωρισμός, στην ερώτηση «Έχετε ακούσει για τον πληθωρισμό και τις επιπτώσεις του στο κόστος ζωής;», η συντριπτική πλειοψηφία του 85%, δηλαδή ογδόντα οκτώ άτομα (88), απάντησαν θετικά, ενώ μόνο το 15% απάντησε αρνητικά.

Όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 4.18 και τον Πίνακα 4.18α, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (85%) υποδεικνύει μια ισχυρή συνειδητοποίηση αυτής της θεμελιώδους οικονομικής έννοιας και των επιπτώσεών της στα καθημερινά έξοδα και τον οικονομικό σχεδιασμό.

Το 15% των ερωτηθέντων αντιπροσωπεύουν ένα μικρότερο μέρος των συμμετεχόντων, γεγονός που υποδηλώνει μια πιθανή έλλειψη στην κατανόηση αυτής της κρίσιμης οικονομικής έννοιας και της συσχέτισής της με την προσωπική διαχείριση και τη λήψη οικονομικών αποφάσεων.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Διάγραμμα 4.18

Πλήθος ερωτηθέντων ως προς τη γνώση της έννοιας του πληθωρισμού και των επιπτώσεών του στο κόστος ζωής.

	Συχνότητα	Ποσοστό
Ναι	88	85%
Όχι	15	15%
ΣΥΝΟΛΟ	103	100%

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.18α

Γνώση πληθωρισμού και επιπτώσεών του στο κόστος ζωής

Αναφορικά με τον Πίνακα 4.18β, η απάντηση των ερωτηθέντων σχετικά με το αν γνωρίζουν το πληθωρισμό και τις επιπτώσεις του σχετίζεται ελάχιστα θετικά με την ηλικιακή ομάδα και την εκπαιδευτική τους μόρφωση, ενώ έχει μικρή αρνητική συσχέτιση με το επάγγελμα τους και το φύλο τους, όπως δείχνουν και οι τιμές p-value. Σχετικά με τη συσχέτιση με το εισόδημα και την χρηματοοικονομική τους εκπαίδευση φαίνεται από τις τιμές p-value μια στατιστικά μη σημαντική σχέση.

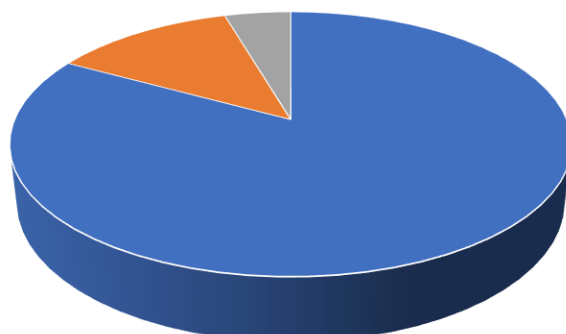
Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων	Συσχέτιση (συντελεστής Pearson)	p-value
Επαγγελματική ιδιότητα	-0,02878	0,00000
Φύλο	-0,15205	0,00039
Ηλικιακή ομάδα	0,01977	0,00066
Εισόδημα	0,15307	0,10737
Εκπαιδευτική μόρφωση	0,12115	0,00000
Χρηματοοικονομική εκπαίδευση	0,09835	0,19182

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.18β
Συσχέτιση με Δημογραφικά στοιχεία

Από τους ογδόντα οκτώ (88) ερωτηθέντες που απάντησαν πως γνωρίζουν την έννοια του πληθωρισμού και τις επιπτώσεις που έχει στο κόστος ζωής, σε ερώτηση σχετικά με το πώς ο πληθωρισμός επηρεάζει την αγοραστική δύναμη του χρήματος, οι εβδομήντα τρεις (73) δηλαδή το 83% απάντησε ορθά, πως «μειώνει την αγοραστική δύναμη του χρήματος με την πάροδο του χρόνου». Από την άλλη, το 13% δηλαδή έντεκα (11) άτομα απάντησαν πως «αυξάνει την αγοραστική δύναμη του χρήματος με την πάροδο του χρόνου». Επιπλέον, το 5%, δηλαδή τέσσερα (4) άτομα απάντησαν πως «δεν έχει καμία επίδραση στην αγοραστική δύναμη του χρήματος».

Πληθωρισμός και επίδραση στην αγοραστική δύναμη του χρήματος

- Μειώνει την αγοραστική δύναμη του χρήματος με την πάροδο του χρόνου
- Αυξάνει την αγοραστική δύναμη του χρήματος με την πάροδο του χρόνου
- Δεν έχει καμία επίδραση στην αγοραστική δύναμη του χρήματος

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Διάγραμμα 4.19

Πλήθος ερωτηθέντων ως προς τη κατανόηση της επίδρασης του πληθωρισμού στην αγοραστική δύναμη του χρήματος.

	Συχνότητα	Ποσοστό
Μειώνει την αγοραστική δύναμη του χρήματος με την πάροδο του χρόνου	73	83%
Αυξάνει την αγοραστική δύναμη του χρήματος με την πάροδο του χρόνου	11	13%
Δεν έχει καμία επίδραση στην αγοραστική δύναμη του χρήματος	4	5%
ΣΥΝΟΛΟ	88	100%

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.19α

Κατανόηση επίδρασης του πληθωρισμού στην αγοραστική δύναμη του χρήματος

Όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 4.19 και Πίνακα 4.19α, όπου παρέχονται πληροφορίες σχετικά με την κατανόηση του αντίκτυπου του πληθωρισμού στην αγοραστική δύναμη του χρήματος, η πλειονότητα των ερωτηθέντων (83%) αντανακλά μια ισχυρή γνώση της έννοιας του πληθωρισμού και των επιπτώσεών της στην αξία του χρήματος.

Το 13% των ερωτηθέντων που απάντησαν λανθασμένα καθώς και το 5% που απάντησαν λανθασμένα, αντιπροσωπεύουν μικρότερο ποσοστό των συμμετεχόντων. Ωστόσο, τα ποσοστά αυτά υποδεικνύουν, πως ενώ στην αμέσως προηγούμενη ερώτηση απάντησαν πως είχαν γνώση της έννοιας του πληθωρισμού και των επιπτώσεων του στο κόστος ζωής, εν τέλει φαίνεται να υπάρχει ένα χάσμα στην κατανόηση της έννοιας και του αντίκτυπου που έχει στην αξία του χρήματος.

Αναφορικά με τη συσχέτιση των απαντήσεων των ερωτηθέντων σε ότι αφορά τη κατανόηση επίδρασης του πληθωρισμού στην αγοραστική δύναμη του χρήματος, όπως φαίνεται στο παρακάτω Πίνακα 4.19β, υπάρχει θετική συσχέτιση των απαντήσεων τους με το φύλο και την χρηματοοικονομική εκπαίδευση, όπως επιβεβαιώνουν οι τιμές p-value. Ενώ υπάρχει αρνητική συσχέτιση με την ηλικία, το εισόδημα και την εκπαιδευτική τους μόρφωση, όπως επιβεβαιώνουν οι αντίστοιχες τιμές p-value. Ωστόσο, δεν υπάρχει συσχέτιση με την επαγγελματική ιδιότητά τους, αφού η τιμή p-value δείχνει μια σημαντικά μη στατιστικά σημαντική σχέση.

Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων	Συσχέτιση (συντελεστής Pearson)	p-value
Επαγγελματική ιδιότητα	-0,00212	0,83066
Φύλο	0,22660	0,00035
Ηλικιακή ομάδα	-0,23828	0,00000
Εισόδημα	-0,12698	0,00000
Εκπαιδευτική μόρφωση	-0,14741	0,00000
Χρηματοοικονομική εκπαίδευση	0,20239	0,00001

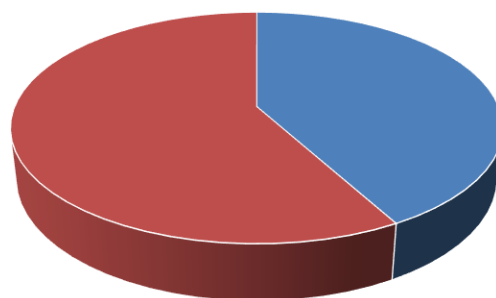
Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.19β
Συσχέτιση με Δημογραφικά στοιχεία

Από τους (88) ογδόντα οκτώ ερωτηθέντες που απάντησαν πως γνωρίζουν την έννοια του πληθωρισμού, σύμφωνα με το Διάγραμμα 4.20 και τον Πίνακα 4.20α φαίνεται πως οι (37) τριάντα επτά συμμετέχοντες, σχεδόν οι μισοί, πιστεύουν λανθασμένα ότι ο πληθωρισμός έχει πάντα αρνητικές συνέπειες, ενώ οι (51) πενήντα ένα πιστεύουν ότι μπορεί να έχει τόσο θετικά όσο και αρνητικά αποτελέσματα.

Αναφορικά με την συσχέτιση της απάντησης τους σχετικά με το αν ο πληθωρισμός είναι κακό πάντα να υπάρχει, όπως παρατηρείται στο Πίνακα 4.20β υπάρχει με όλα τα δημογραφικά στοιχεία εκτός της επαγγελματικής ιδιότητας, μια μικρή αρνητική συσχέτιση, αφού όπως δείχνουν οι τιμές p-value πρόκειται για μια στατιστικά σημαντική σχέση. Αντιθέτως σχετικά με την επαγγελματική ιδιότητα η τιμή p-value δείχνει μια μη στατιστικά σημαντική σχέση, επομένως δεν υφίσταται συσχέτιση.

Αν ναι, πιστεύετε ότι ο πληθωρισμός είναι πάντα κακό να υπάρχει;

- Ναι, έχει πάντα αρνητικές συνέπειες
- Όχι, μπορεί να έχει τόσο θετικά όσο και αρνητικά αποτελέσματα

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Διάγραμμα 4.20

Πλήθος ερωτηθέντων ως προς το αν ο πληθωρισμός είναι πάντα κακό να υπάρχει.

	Συχνότητα	Ποσοστό
Ναι, έχει πάντα αρνητικές συνέπειες	37	42%
Όχι, μπορεί να έχει τόσο θετικά όσο και αρνητικά αποτελέσματα	51	58%
ΣΥΝΟΛΟ	88	100%

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.20α

Κριτική ως προς την ύπαρξη του πληθωρισμού

Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων	Συσχέτιση (συντελεστής Pearson)	p-value
Επαγγελματική ιδιότητα	-0,09900	0,13415
Φύλο	-0,04044	0,02783
Ηλικιακή ομάδα	-0,03455	0,00000
Εισόδημα	-0,08706	0,00001
Εκπαιδευτική μόρφωση	-0,04752	0,00000
Χρηματοοικονομική εκπαίδευση	-0,2126	0,00228

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.20β
Συσχέτιση με Δημογραφικά στοιχεία

4.2.5. Ως προς τις αριθμητικές ικανότητες - ανατοκισμό

Στην ερώτηση «Πώς θα βαθμολογούσατε τις αριθμητικές σας ικανότητες όσον αφορά την κατανόηση των επιτοκίων και των συνεπειών τους;» το 44% του συνόλου των ερωτηθέντων, δηλαδή σαράντα πέντε (45) άτομα απάντησαν πως οι αριθμητικές τους ικανότητες σχετικά με τα επιτόκια είναι μέτριες, το 34% δηλαδή τα τριάντα πέντε (35) άτομα απάντησαν πως είναι καλές, το 16% δηλαδή δεκάξι άτομα (16) απάντησαν πως είναι αδύναμες, ενώ το 7% δηλαδή επτά (7) άτομα απάντησαν πως είναι άριστες.

Όπως φαίνεται και από το Διάγραμμα 4.21 και τον Πίνακα 4.21α, τα αποτελέσματα που προέκυψαν αναδεικνύουν τις ποικίλες αυτοαξιολογούμενες αριθμητικές δεξιότητες των ερωτηθέντων σε σχέση με την κατανόηση των επιτοκίων και των επιπτώσεών τους. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (44%) υποδεικνύει ένα ισορροπημένο επίπεδο εμπιστοσύνης στην ικανότητά τους να κατανοούν τα επιτόκια και τις συνέπειές τους.

Το 34% των ερωτηθέντων αποδεικνύουν ένα σημαντικό ποσοστό των συμμετεχόντων με υψηλό επίπεδο εμπιστοσύνης στην ικανότητά τους να κατανοούν τα επιτόκια και τις επιπτώσεις τους.

Το 16% των ερωτηθέντων αντιπροσωπεύουν ένα μικρότερο αλλά αξιοσημείωτο ποσοστό των συμμετεχόντων, υποδεικνύοντας έλλειψη εμπιστοσύνης στις αριθμητικές τους ικανότητες που σχετίζονται με τα επιτόκια.

Το 7% των ερωτηθέντων που αξιολόγησαν τις αριθμητικές τους δεξιότητες ως εξαιρετικές, υποδεικνύουν ένα μικρότερο αλλά με μεγάλη αυτοπεποίθηση ποσοστό, το οποίο διαθέτει προηγμένες αριθμητικές ικανότητες στην κατανόηση των επιτοκίων και των συνεπειών τους.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Διάγραμμα 4.21
Πλήθος ερωτηθέντων ως προς την αριθμητική ικανότητά τους σχετικά με τα επιτόκια.

	Συχνότητα	Ποσοστό
Άριστες	7	7%
Καλές	35	34%
Μέτριες	45	44%
Αδύναμες	16	16%
ΣΥΝΟΛΟ	103	100%

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.21α
Αριθμητική ικανότητα σχετικά με τα επιτόκια

Αναφορικά με την αριθμητική ικανότητα σχετικά με τα επιτόκια και την συσχέτιση που έχουν με δημογραφικά στοιχεία των ερωτηθέντων, φαίνεται από το Πίνακα 4.21β ότι υπάρχει θετική συσχέτιση με την επαγγελματική ιδιότητα και το φύλο ενώ αρνητική συσχέτιση με τα λοιπά δημογραφικά στοιχεία τους, όπως αυτά επιβεβαιώνουν οι αντίστοιχες τιμές p-value που δείχνουν μια στατιστικά σημαντική σχέση.

Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων	Συσχέτιση (συντελεστής Pearson)	p-value
Επαγγελματική ιδιότητα	0,1008	0,00000
Φύλο	0,28253	0,00000
Ηλικιακή ομάδα	-0,13786	0,00370
Εισόδημα	-0,22052	0,00013
Εκπαιδευτική μόρφωση	-0,29937	0,00406
Χρηματοοικονομική εκπαίδευση	-0,12002	0,00000

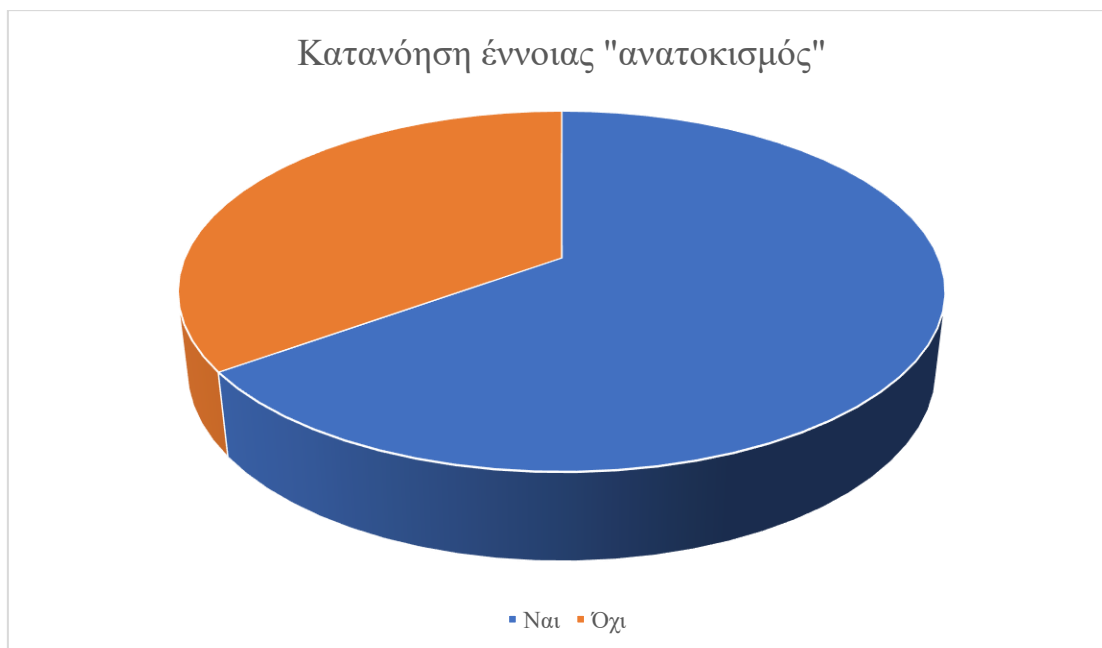
Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.21β Συσχέτιση με Δημογραφικά στοιχεία

Αναφορικά με την κατανόηση της έννοιας «ανατοκισμός», το μεγαλύτερο ποσοστό, δηλαδή το 65% που αντιστοιχεί σε εξήντα επτά (67) άτομα απάντησε πως γνωρίζει την έννοια, ενώ το 35% δηλαδή τριάντα έξι (36) άτομα απάντησαν πως δεν γνωρίζουν.

Από τα αποτελέσματα όπως φαίνονται στο Διάγραμμα 4.22 και Πίνακα 4.22α, συμπεραίνεται ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (65%) επιδεικνύει ισχυρή αντίληψη αυτής της θεμελιώδους χρηματοοικονομικής έννοιας και των επιπτώσεών της.

Ενώ το 35% των ερωτηθέντων που δήλωσαν ότι δεν γνωρίζουν την έννοια του ανατοκισμού, αντιπροσωπεύουν ένα μικρότερο μέρος, γεγονός που υποδηλώνει μια πιθανή έλλειψη κατανόησης αυτής της κρίσιμης οικονομικής έννοιας και της συνάφειάς της με τον οικονομικό σχεδιασμό και τη λήψη αποφάσεων.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Διάγραμμα 4.22

Πλήθος ερωτηθέντων ως προς την κατανόηση της έννοιας του ανατοκισμού.

	Συχνότητα	Ποσοστό
Ναι	67	65%
Όχι	36	35%
ΣΥΝΟΛΟ	103	100%

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.22α

Κατανόηση της έννοιας του ανατοκισμού.

Σχετικά με τη κατανόηση της έννοιας του ανατοκισμού, σύμφωνα με το Πίνακα 4.22β παρατηρείται θετική συσχέτιση με όλα τα δημογραφικά στοιχεία των ερωτηθέντων, πλην του φύλου και της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης, αφού οι τιμές p-value δείχνουν μια στατιστικά σημαντική σχέση. Αντιθέτως όπως δείχνουν οι τιμές p-value δεν υπάρχει συσχέτιση με το φύλο και την χρηματοοικονομική εκπαίδευση, αφού δείχνουν μια αρκετά μη στατιστικά σημαντική σχέση.

Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων	Συσχέτιση (συντελεστής Pearson)	p-value
Επαγγελματική ιδιότητα	0,00373	0,00005
Φύλο	0,05747	0,65692
Ηλικιακή ομάδα	0,2620	0,00000
Εισόδημα	0,1809	0,00132
Εκπαιδευτική μόρφωση	0,2253	0,00000
Χρηματοοικονομική εκπαίδευση	0,1794	0,33139

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.22β
Συσχέτιση με Δημογραφικά στοιχεία

Τέλος, σχετικά με την ερώτηση «Είστε εξοικειωμένοι με την χρήση του τύπου του ανατοκισμού;» η πλειοψηφία (61%) δηλαδή σαράντα ένα (41) άτομα απάντησαν αρνητικά, ενώ τα είκοσι έξι άτομα (26), ποσοστό που αντιστοιχεί στο 39% απάντησαν πως γνωρίζουν τον τύπο του ανατοκισμού που είναι: $A = P(1 + r/n)^{(nt)}$.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Διάγραμμα 4.23
Πλήθος ερωτηθέντων ως προς την χρήση του τύπου του ανατοκισμού.

	Συχνότητα	Ποσοστό
Ναι, είναι $A = P(1 + r/n)^{(nt)}$	26	39%
Όχι, δεν το γνωρίζω	41	61%
ΣΥΝΟΛΟ	67	100%

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.23α
Γνώση χρήσης τύπου ανατοκισμού

Από τα παραπάνω αποτελέσματα, όπως αυτά φαίνονται στο Διάγραμμα 4.23 και τον Πίνακα 4.23α, υπογραμμίζεται ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (61%) υποδηλώνει έλλειψη κατανόησης αυτής της χρηματοοικονομικής έννοιας και της εφαρμογής της στους οικονομικούς υπολογισμούς.

Ωστόσο, αν και το 39% των ερωτηθέντων που δήλωσαν ότι είναι εξοικειωμένοι με τη χρήση του ανατοκισμού και τον τύπο του, αντιπροσωπεύουν ένα μικρότερο μέρος των συμμετεχόντων, αποδεικνύουν δε την ύπαρξη βαθύτερης χρηματοοικονομικής

γνώσης, γεγονός που υποδηλώνει πιθανώς και ένα σημαντικό επίπεδο χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού.

Σχετικά με την γνώση χρήσης του τύπου του ανατοκισμού και των δημογραφικών στοιχείων των ερωτηθέντων, παρατηρείται στο Πίνακα 4.23β ελάχιστη θετική συσχέτιση με την επαγγελματική ιδιότητά τους, το εισόδημα και τη χρηματοοικονομική τους εκπαίδευση, όπως δείχνουν και οι τιμές p-value. Αντιθέτως, υπάρχει μικρή αρνητική συσχέτιση με την ηλικία και την εκπαιδευτική τους μόρφωση. Ακόμη, δεν υπάρχει συσχέτιση με το φύλο αφού όπως δείχνει και η τιμή p-value πρόκειται για μια στατιστικά μη σημαντική σχέση.

Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων	Συσχέτιση (συντελεστής Pearson)	p-value
Επαγγελματική ιδιότητα	0,05613	0,00316
Φύλο	-0,14778	0,74161
Ηλικιακή ομάδα	-0,02527	0,00000
Εισόδημα	0,01090	0,00042
Εκπαιδευτική μόρφωση	-0,11104	0,00000
Χρηματοοικονομική εκπαίδευση	0,00449	0,04464

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων

Πίνακας 4.23β
Συσχέτιση με Δημογραφικά στοιχεία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση της επίδρασης του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού στην οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία. Το σκεπτικό αυτής της μελέτης προέκυψε από την αυξανόμενη ανάγκη κατανόησης των επιπτώσεων του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού στη λήψη οικονομικών αποφάσεων των ατόμων, την αποταμιευτική συμπεριφορά, τις επενδυτικές επιλογές και τη διαχείριση του χρέους. Αυτή η έρευνα είναι σημαντική καθώς ενημερώνει τη χάραξη πολιτικής στους τομείς της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης, της οικονομικής ανάπτυξης και της κοινωνικής πρόνοιας.

Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε σε αυτή τη μελέτη είναι ποσοτική, χρησιμοποιώντας ένα ερωτηματολόγιο ως κύρια μέθοδο συλλογής δεδομένων. Το δείγμα αποτελείται από 103 άτομα ηλικίας 18 ετών και άνω, που εκπροσωπούν φοιτητές, ενήλικες εργαζόμενους, επιχειρηματίες και ανέργους στο νομό Αττικής. Η έρευνα χρησιμοποιεί μια μέθοδο δειγματοληψίας ευκολίας, επιτρέποντας τη συλλογή χρήσιμων πληροφοριών σχετικά με ερευνητικές υποθέσεις και ερωτήσεις.

Τα ευρήματα της έρευνας παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες σχετικά με τον αντίκτυπο του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού στην οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία. Πιο συγκεκριμένα, τα αποτελέσματα δείχνουν μια ελαφρώς θετική συσχέτιση μεταξύ της οικονομικής διαχείρισης και της επαγγελματικής κατάστασης, ενώ δεν βρέθηκε σημαντική συσχέτιση με το φύλο, το εισόδημα ή τη χρηματοοικονομική εκπαίδευση. Ωστόσο, υπήρξε μια μικρή αρνητική συσχέτιση με το μορφωτικό επίπεδο, η οποία ήταν στατιστικά σημαντική. Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων σχετικά με το αν είχαν αναλάβει χρέος συσχετίστηκαν θετικά με την ηλικία, ελαφρώς θετικά με το εισόδημα και πολύ ελαφρώς θετικά με τη χρηματοοικονομική εκπαίδευση. Οι συσχετίσεις με το φύλο, το μορφωτικό υπόβαθρο και την επαγγελματική κατάσταση ήταν ελάχιστες ή ανύπαρκτες. Σχετικά με την άνεση των συμμετεχόντων στη διαχείριση των χρεών τους αποκαλύπτεται μια θετική συσχέτιση με το φύλο, το εκπαιδευτικό υπόβαθρο και τη χρηματοοικονομική εκπαίδευση. Ωστόσο, υπήρξε ελάχιστη αρνητική συσχέτιση με την επαγγελματική κατάσταση και καμία συσχέτιση με την ηλικιακή ομάδα και το εισόδημα. Οι επιλογές των συμμετεχόντων σχετικά με τους αποταμιευτικούς και επενδυτικούς σκοπούς

δείχνουν μια μικρή θετική συσχέτιση με το εκπαιδευτικό υπόβαθρο και πολύ μικρή θετική συσχέτιση με την επαγγελματική κατάσταση και τη χρηματοοικονομική εκπαίδευση ενώ υπήρχε ελάχιστη αρνητική συσχέτιση με το φύλο, την ηλικιακή ομάδα και το εισόδημα και καμία συσχέτιση με το επάγγελμα. Τέλος, σχετικά με την κατανόηση των χρηματοοικονομικών εννοιών από τους συμμετέχοντες προέκυψαν συσχετισμοί με διάφορους δημογραφικούς παράγοντες, συμπεριλαμβανομένης της ηλικίας, του φύλου, του εισοδήματος και του εκπαιδευτικού υποβάθρου, παρέχοντας πληροφορίες για το πώς αυτοί οι παράγοντες επηρεάζουν τις οικονομικές στάσεις και συμπεριφορές των ατόμων. Από τα αποτελέσματα αυτά αναδεικνύεται επίσης ο αντίκτυπος της οικονομικής κρίσης στη λήψη οικονομικών αποφάσεων των ατόμων και τις προκλήσεις που θέτει ο χρηματοοικονομικός αναλφαβητισμός.

Η έρευνα στοχεύει στον εντοπισμό συγκεκριμένων τομέων χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού όπου τα άτομα παρουσιάζουν χαμηλότερα επίπεδα γνώσεων ή δεξιοτήτων. Αναλύοντας τις απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο, η μελέτη είναι σε θέση να εντοπίσει τα θέματα ή τις έννοιες με τις οποίες τα άτομα δυσκολεύονται περισσότερο. Επιπλέον, η μελέτη έχει ως στόχο να συμβάλει στην υπάρχουσα βιβλιογραφία σχετικά με τον χρηματοοικονομικό αλφαβητισμό και την οικονομική ευημερία, παρέχοντας τεκμηριωμένες συστάσεις για το σχεδιασμό και την υλοποίηση προγραμμάτων χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης.

Η μελέτη τονίζει την ανάγκη για εξατομικευμένες παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού στην Ελλάδα και την Ευρώπη, ιδιαίτερα στο πλαίσιο της οικονομικής κρίσης και των επιπτώσεών της στην οικονομική ευημερία των ατόμων. Συνιστάται λοιπόν η ενσωμάτωση της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης στο εθνικό πρόγραμμα σπουδών, εκστρατείες ευαισθητοποίησης του κοινού και εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες από χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Η μελέτη αναδεικνύει επίσης τη σημασία των εξατομικευμένων στρατηγικών για τη βελτίωση των επιπέδων χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού και την προώθηση της οικονομικής ευημερίας μεταξύ των ευάλωτων ομάδων.

Συμπερασματικά, η έρευνα αυτή ρίχνει φως στη σημασία της αντιμετώπισης του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού και παρέχει πολύτιμες πληροφορίες για τα ενδιαφερόμενα μέρη που εμπλέκονται στη χάραξη πολιτικής. Ενώ η μελέτη παρέχει σημαντικές πληροφορίες σχετικά με τον αντίκτυπο του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού στην οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία, είναι σημαντικό να αναγνωριστούν ορισμένοι περιορισμοί που μπορεί να επηρεάσουν την

ερμηνεία των ευρημάτων. Η έρευνα βασίστηκε σε σχετικά μικρό μέγεθος δείγματος εντός του νομού Αττικής και σε αυτοαναφερόμενα δεδομένα μέσω ερωτηματολογίου. Επιπλέον, η μελέτη ήταν συγχρονική, αφού πραγματοποιήθηκε σε δεδομένο χρονικό διάστημα, παρέχοντας συσχετιστικές και όχι αιτιώδεις σχέσεις μεταξύ των εννοιών χρηματοοικονομικός αναλφαβητισμός, οικονομική ανάπτυξη και κοινωνική ευημερία.

Για μελλοντική έρευνα, προτείνονται διαχρονικές μελέτες, μεγαλύτερα μεγέθη δειγμάτων, ποιοτικές μέθοδοι και εξέταση άλλων σχετικών μεταβλητών. Αυτές οι προσεγγίσεις θα μπορούσαν να παρέχουν μια καλύτερη κατανόηση της δυναμικής και των αιτιωδών σχέσεων μεταξύ του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού, της οικονομικής ανάπτυξης και της κοινωνικής ευημερίας. Εν κατακλείδι, ενώ αυτή η έρευνα ρίχνει φως σε ένα σημαντικό κοινωνικό ζήτημα, είναι σαφές ότι απαιτείται περαιτέρω εργασία για να συνεχιστεί η ανάπτυξη της κατανόησης της πολύπλοκης σχέσης μεταξύ χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού, οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής ευημερίας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ερωτηματολόγιο

«Χρηματοοικονομικός αναλφαβητισμός, οικονομική ανάπτυξη και κοινωνική ευημερία»

Ερωτηματολόγιο στα πλαίσια εκπόνησης διπλωματικής εργασίας στο

ΠΜΣ Δημόσια Οικονομική και Πολιτική του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής

1. Επιλέξτε τσεκάροντας το πλαίσιο εάν είστε εργαζόμενος, φοιτητής, επιχειρηματίας ή άνεργος.

- Εργαζόμενος
- Φοιτητής
- Επιχειρηματίας
- Άνεργος

2. Ποιο είναι το φύλο σας;

- Άντρας
- Γυναίκα

3. Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε;

- 18-19 ετών
- 20-29 ετών
- 30-39 ετών
- 40-49 ετών
- 50-59 ετών
- 60+ ετών

4. Ποιο είναι το εισόδημά σας;

- Καθόλου εισόδημα
- <15000
- 15000-19999
- 20000-39999
- 40000 και άνω

5. Ποιο είναι το ανώτερο επίπεδο της εκπαίδευσής σας;

- Λύκειο
- Πανεπιστήμιο
- Μεταπτυχιακό
- Διδακτορικό

6. Τι είδους χρηματοοικονομική εκπαίδευση έχετε λάβει;

- Σεμινάρια με χορηγία εργοδοτών
- Καταρτίσεις εκπαίδευσης κρατικά επιχορηγούμενες
- Πτυχίο στα χρηματοοικονομικά/ οικονομικές επιστήμες
- Καμία

7. Πόσο σίγουροι νιώθετε στη διαχείριση των προσωπικών σας οικονομικών;

- Καθόλου σίγουρος/η
- Όχι πολύ σίγουρος/η
- Κάπως σίγουρος/η
- Πολύ σίγουρος/η

8. Έχετε αναλάβει ποτέ χρέη, όπως δάνεια ή χρέη πιστωτικών καρτών;

- Ναι
- Όχι

9. Εάν ναι, πόσο άνετα νιώθετε να διαχειριστείτε το χρέος σας σε κλίμακα από το 1 έως το 5, με το 1 να μην είναι καθόλου άνετα και το 5 να είναι πολύ άνετα.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

10. Επιλέξτε την πιο αντιπροσωπευτική απάντηση για εσάς:

- Αποταμιεύω πάντα
- Αποταμιεύω κατά διαστήματα
- Δεν αποταμιεύω αν και μπορώ
- Δεν αποταμιεύω αφού δεν εργάζομαι

11. Εφόσον αποταμιεύετε, ποιός είναι ο κυριότερος σκοπός αποταμίευσής σας;

- Κάλυψη παροδικών αναγκών
- Κάλυψη μελλοντικών αναγκών
- Συνταξιοδοτικό πλάνο
- Επενδυτικός σκοπός

- 12. Εφόσον αποταμιεύετε, τι ποσοστό του εισοδήματός σας αποταμιεύετε;**
- < 10%
 - 10-20%
 - 20-30%
 - Πάνω από 30%
- 13. Γνωρίζετε τι σημαίνει διαφοροποίηση κινδύνου;**
- Ναι
 - Όχι
- 14. Έχετε επενδύσει ποτέ τα χρήματά σας σε οποιαδήποτε μορφή;**
- Ναι
 - Όχι
- 15. Εάν ναι, τι είδους επένδυση έχετε κάνει; (Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν)**
- Μετοχές
 - Ομόλογα
 - Ακίνητα
 - Κρυπτονομίσματα
 - Άλλο...
- 16. Εάν ναι, έχετε ζητήσει επαγγελματική συμβουλή ή καθοδήγηση για τις επενδύσεις σας;**
- Ναι
 - Όχι
- 17. Εάν ναι, έχετε βιώσει ποτέ οικονομικές απώλειες από τις επενδύσεις σας;**
- Ναι
 - Όχι
- 18. Έχετε ακούσει για τον πληθωρισμό και τις επιπτώσεις του στο κόστος ζωής;**
- Ναι
 - Όχι
- 19. Αν ναι, πώς επηρεάζει ο πληθωρισμός την αγοραστική δύναμη του χρήματος;**
- Μειώνει την αγοραστική δύναμη του χρήματος με την πάροδο του χρόνου
 - Αυξάνει την αγοραστική δύναμη του χρήματος με την πάροδο του χρόνου
 - Δεν έχει καμία επίδραση στην αγοραστική δύναμη του χρήματος

20. Αν ναι, πιστεύετε ότι ο πληθωρισμός είναι πάντα κακό να υπάρχει;

- Ναι, έχει πάντα αρνητικές συνέπειες
- Όχι, μπορεί να έχει τόσο θετικά όσο και αρνητικά αποτελέσματα

21. Πώς θα βαθμολογούσατε τις αριθμητικές σας ικανότητες όσον αφορά την κατανόηση των επιτοκίων και των συνεπειών τους;

- Άριστες
- Καλές
- Μέτριες
- Αδύναμες

22. Γνωρίζετε τι σημαίνει ανατοκισμός;

- Ναι
- Όχι

23. Αν ναι, είστε εξοικειωμένοι με την χρήση του τύπου του ανατοκισμού;

- Ναι, είναι $A = P(1 + r/n)^{nt}$
- Όχι, δεν το γνωρίζω

Ευχαριστούμε για τον χρόνο σας!

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

1. Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών (2017). Με επιτυχία πραγματοποιήθηκε το 2ο θεματικό εργαστήριο του έργου 'Εθνική Στρατηγική για τον Χρηματοοικονομικό Αλφαριθμητισμό' - Δελτία Τύπου - Υπουργείο Οικονομικών. [online] Minfin.gr. Available at: <https://www.minfin.gr/web/guest/-/me-epitychia-pragmatopoietheke-to-2o-thematiko-ergasterio-tou-ergou-ethnike-strategike-gia-ton-chrematooikonomiko-alphabetismo-> [Accessed 2 Dec. 2023].

Ξενόγλωσση

1. Agarwal S, Driscoll J, Gabaix X, Laibson D. Learning in the credit card market. Fed. Reserve Bank Chicago; 2011. Work. Pap.
2. Agarwal, B. 2009a. Gender and forest conservation: The impact of women's participation in community forest governance. *Ecological Economics* 68(11):2785-2799.
3. Amromin, G., Huang, J., & Sialm, C. (2007). The tradeoff between mortgage prepayments and tax-deferred retirement savings. *Journal of Public Economics*, 91(10), 2014–2040. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2007.03.011>
4. Anagol, S., S. Cole, and S. Sarkar, 2012, Understanding the Incentives of Commissions Motivated Agents: Theory and Evidence from the Indian Life Insurance Market, Working Paper, Harvard University
5. Andreou, P. and Anyfantaki, S. (2019). BANK OF GREECE EUROSISTEM Working Paper. [online] Available at: <https://www.bankofgreece.gr/Publications/Paper2019275.pdf>.
6. Andreou, P. C., & Anyfantaki, S. (2020). Financial literacy and its influence on internet banking behavior. *European Management Journal*, 39(5). <https://doi.org/10.1016/j.emj.2020.12.001>
7. Atkinson, A. and Messy, F. (2012) Measuring Financial Literacy: Results of the OECD/International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study. OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No. 15, OECD Publishing.

8. Beckmann, E. and Kiesel-Reiter, S. (2023). Financial literacy and financial wellbeing: Evidence from Eastern Europe in a high inflation environment. *Journal of Financial Literacy and Wellbeing*, pp.1–105. doi:<https://doi.org/10.1017/flw.2023.12>.
9. Bernheim and Douglas (1998) Financial illiteracy, education and retirement saving. In Mitchell, O. S. and Schieber, S. (eds), *Living with Defined Contribution Pensions*. Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press, pp. 38–68.
10. Bernheim B. (2001). Garrett DM, Maki DM. Education and saving: the long-term effect of high school financial curriculum mandates. *J. Public Econ.* ;80:435–465.
11. Brobeck S. *American Consumers Get Mixed Grades on Consumer Literacy Quiz*. Consumer Fed. Am.; Washington D.C: 1998.
12. Brobeck S. *College Student Consumer Knowledge: The Results of a Nationwide Test*. Consumer Fed. Am.; Washington D.C: 1993.
13. Brobeck S. *U.S. Consumer Knowledge: Results of a Nationwide Test*. Consumer Fed. Am.; Washington D.C: 1990
14. Brobeck S. *U.S. High School Student Consumer Knowledge: a Nationwide Test*. Consumer Fed. Am.; Washington D.C: 1991.
15. Brown, Martin & Henchoz, Caroline & Spycher, Thomas. (2018). Culture and financial literacy: Evidence from a within-country language border. *Journal of Economic Behavior & Organization*. 150. 62-85. 10.1016/j.jebo.2018.03.011.
16. Campbell, J. Y. (2006). Household Finance. *The Journal of Finance*, 61(4), 1553–1604. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.2006.00883.x>
17. Campbell, J. Y., Jackson, H. E., Madrian, B. C., & Tufano, P. (2010). The Regulation of Consumer Financial Products: An Introductory Essay with Four Case Studies. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1649647>
18. Choi, J., & Wang, H. (2009). Stakeholder relations and the persistence of corporate financial performance. *Strategic Management Journal*, 30(8), 895–907. <https://doi.org/10.1002/smj.759>
19. Christelis, D., Jappelli, T., & Padula, M. (2010). Cognitive abilities and portfolio choice. *European Economic Review*, 54(1), 18–38. <https://doi.org/10.1016/j.eurocorev.2009.04.001>

20. Creswell, J. (2011). *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research*, Athens: Ellin/Ion.
21. Cull, R., Tilman Ehrbeck, & Holle, N. (2014). *Financial Inclusion and Development*.
22. Duarte, Fabian and Justine S. Hastings, (2010). "Fettered Consumers and Sophisticated Firms: Evidence from Mexico's Privatized Social Security Market." Unpublished Manuscript, Yale University.
23. Duflo, E., & Saez, E. (2002). The Role of Information and Social Interactions in Retirement Plan Decisions: Evidence from a Randomized Experiment. *SSRN Electronic Journal*, 118(pp. 815-842 (28 pages)).
<https://doi.org/10.2139/ssrn.315659>
24. Eugster, B. & Parchet, R., 2013. Culture and taxes: towards identifying tax competition. Working Paper
25. Eurobarometer (2023). Eurobarometer. [online] europa.eu. Available at: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2953>.
26. EUROPEAN BANKING AUTHORITY (EBA). (2020). EBA REPORT ON FINANCIAL EDUCATION 2019/2020. In <https://www.eba.europa.eu>.
27. Fenella Carpena. (2011). Unpacking the Causal Chain of Financial Literacy. ResearchGate.
https://www.researchgate.net/publication/228293163_Unpacking_the_Causal_Chain_of_Financial_Literacy
28. Financial Literacy Around the World: Leora Klapper, World Bank Development Research Group Annamaria Lusardi, The George Washington University School of Business Peter van Oudheusden, World Bank Development Research Group INSIGHTS FROM THE STANDARD & POOR'S RATINGS SERVICES GLOBAL FINANCIAL LITERACY SURVEY. (2014).
<http://www.FinLit.MHFI.com>.
29. Finra Nasd. (2003). investor literacy research: Executive summary. Prepared by applied research & consulting LLC.
30. Friedman, M. (1953). *Essays in positive economics*. University Of Chicago Press.

31. Global Financial Literacy Excellence Center (GFLEC) (2016). Overconfident and Underprepared: The Disconnect Between Millennials and Their Money Insights from the 2015 National Financial Capability Study . [online] www.nefe.org .
32. Global Financial Literacy Excellence Center (GFLEC) (2019). New Evidence on the Financial Knowledge and Characteristics of Investors. <https://gflec.org>.
33. Greek Financial Literacy Institute (GFLI) (n.d.). [online] Ινστιτούτο Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού. Available at: <https://www.gfli.gr/en/about-the-institute/> [Accessed 2 Dec. 2023].
34. Gross, D. B., & Souleles, N. S. (2002). Do Liquidity Constraints and Interest Rates Matter for Consumer Behavior? Evidence from Credit Card Data. *The Quarterly Journal of Economics*, 117(1), 149–185. <https://www.jstor.org/stable/2696485>
35. Gudjonsson, S., Minelgaite, I., Kristinsson, K. and Pálsdóttir, S. (2022). Financial Literacy and Gender Differences: Women Choose People While Men Choose Things? *Administrative Sciences*, 12(4), p.179. doi:<https://doi.org/10.3390/admsci12040179>.
36. Hassan Al-Tamimi, H. A., & Anood Bin Kalli, A. (2009). Financial literacy and investment decisions of UAE investors. *The Journal of Risk Finance*, 10(5), 500–516. <https://doi.org/10.1108/15265940911001402>
37. Hastings JS, Hortaçsu A, Syverson C. 2012. Advertising and competition in privatized social security: the case of Mexico. Unpublished manuscript, Brown Univ.
38. Hilgert MA, Hogarth JM, Beverly SG. (2003). Household financial management: the connection between knowledge and behavior. *Fed. Reserve Bullet.* ;89(7):309–322.
39. Hogarth, J. M. (2006). *Financial Education and Economic Development*. https://www.researchgate.net/publication/265615020_Financial_Education_and_Economic_Development
40. Jacob, K., Hudson, S., & Bush, M. (2000). Tools for Survival: An Analysis of Financial Literacy Programs For Lower-Income Families. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.196.3922&>

41. Joo, S., & Grable, J. E. (2004). An Exploratory Framework of the Determinants of Financial Satisfaction. *Journal of Family and Economic Issues*, 25(1), 25–50. <https://doi.org/10.1023/b:jeei.0000016722.37994.9f>
42. Josiah, J., Gough, O, Haslam, J., & Shah, N. (2014). Corporate reporting implication in migrating from defined benefit to defined contribution pension schemes: A focus on the UK. *Accounting Forum*, 38(1), 18-37. doi: 10.1016/j.accfor.2013.10.003
43. Jump\$tart Coalition for Personal Financial Literacy. (2015). *National Standards in K-12 Personal Finance Education (4th ed.)*. Washington, DC: Author.
44. Kasman, M., Heuberger, B., & Hammond, R. (2018). *A Review of Large-Scale Youth Financial Literacy Education Policies and Programs BROOKINGS INSTITUTION BROOKINGS INSTITUTION*. Retrieved from https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2018/10/ES_20181001_Financial-Literacy-Review.pdf
45. Klapper, L. F., Lusardi, A. and Panos, G. A. (2012). “Financial literacy and the financial crisis”. Working Paper Available at: <http://ssrn.com/abstract=2013864>.
46. Klapper, L., Lusardi, A. and Van Oudheusden, P. (2015). Financial Literacy Around the World: INSIGHTS FROM THE STANDARD & POOR’S RATINGS SERVICES GLOBAL FINANCIAL LITERACY SURVEY. [online] Available at: https://gflec.org/wp-content/uploads/2015/11/3313-Finlit_Report_FINAL-5.11.16.pdf.
47. Klapper, L., Lusardi, A., & Van Oudheusden, P. (2015). Financial Literacy Around the World: INSIGHTS FROM THE STANDARD & POOR’S RATINGS SERVICES GLOBAL FINANCIAL LITERACY SURVEY. https://gflec.org/wp-content/uploads/2015/11/Finlit_paper_16_F2_singles.pdf
48. Lagarde, C. (2014). *The Global Economy in 2014, by Christine Lagarde, Managing Director, International Monetary Fund*. IMF. <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/sp011514>
49. Liu Hong Shan, Cheah, K. and Leong, S. (2023). Leading Generation Z’s Financial Literacy Through Financial Education: Contemporary Bibliometric and Content Analysis in China. *SAGE Open*, 13(3). doi:<https://doi.org/10.1177/21582440231188308>.
50. Lusardi, A. (2008). Financial Literacy: An Essential Tool for Informed Consumer Choice? SSRN Electronic Journal. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1336389>

51. Lusardi, A. (2009). Overcoming the Saving Slump: How to Increase the Effectiveness of Financial Education and Saving Programs. In A. Lusardi (Ed.), University of Chicago Press. Chicago, IL: University of Chicago Press.
52. Lusardi, A. (2022). Numeracy, Financial Literacy, and Financial Decision-Making. *Numeracy*, 5(1). <https://doi.org/10.5038/1936-4660.5.1.2>
53. Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2007). Financial Literacy and Retirement Preparedness: Evidence and Implications for Financial Education. *Business Economics*, 42(1), 35–44. <https://doi.org/10.2145/20070104>
54. Lusardi, A., & Tufano, P. (2009). Debt Literacy, Financial Experiences, and Overindebtedness. <https://doi.org/10.3386/w14808>
55. Lusardi, A., and O. S. Mitchell. 2007a. “Baby boomers retirement security: The role of planning, financial literacy and housing wealth.” *Journal of Monetary Economics*, 54, 205-224.
56. Lusardi, A., Michaud, P.-C., & Mitchell, O. S. (2011). Optimal Financial Literacy and Saving for Retirement. In RAND Corporation eBooks. <https://doi.org/10.7249/wr905>
57. Lusardi, A., Mitchell, O. S., & Curto, V. (2010). Financial Literacy Among the Young. *The Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 358-380.
58. Lusardi, Annamaria, and Olivia S. Mitchell. 2011c. “Financial Literacy around the World: An Overview.” *Journal of Pension Economics and Finance* 10 (4): 497–508.
59. Lyons, A. C., & Hunt, J. L. (2003, January). The credit practices and education needs of community college students. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 14(2), 63- 74. Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2265596
60. Mahdzan , N. S., & Tabiani, S. (2013). (PDF) The Impact of Financial Literacy on Individual Saving: An Exploratory Study in the Malaysian Context. ResearchGate. https://www.researchgate.net/publication/275056695_The_Impact_of_Financial_Literacy_on_Individual_Saving_An_Exploratory_Study_in_the_Malaysian_Context
61. Mandell, L., & Klein, L. S. (2009). (PDF) *The Impact of Financial Literacy Education on Subsequent Financial Behavior*. ResearchGate. https://www.researchgate.net/publication/254513592_The_Impact_of_Financial_Literacy_Education_on_Subsequent_Financial_Behavior

62. Mendes, V. and Abreu, M. (2006).“Cultura financeira dos investidores e diversificação das carteiras”.CMVM Working paper, Lisbon.
63. Moore, Danna. 2003. Survey of financial literacy in Washington State: knowledge, behavior, attitudes and experiences. Washington State University Social and Economic Sciences Research Center Technical Report 03–39.
64. Morris, L (2001), An investigation into the financial knowledge levels of New Zealand senior secondary school students. Wellington: Enterprise New Zealand Trust.
65. Norman, A. S. (2010). Importance of financial education in making informed decision on spending. 2(10), 199–207. <https://doi.org/10.5897/jeif.9000063>
66. OECD (2012), High-level Principles on National Strategies for Financial Education. www.oecd.org/daf/fin/financial-education/OECD-INFE-Principles-National-Strategies-FinancialEducation.pdf
67. OECD. (2005). *Improving Financial Literacy Analysis of Issues and Policies*. OECD Publishing.
68. OECD. (2006). *Financial Education and Economic Development* . <https://www.oecd.org/finance/financial-education/37742200.pdf>
69. OECD. (2012). OECD/INFE HIGH-LEVEL PRINCIPLES ON NATIONAL STRATEGIES FOR FINANCIAL EDUCATION. <https://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/OECD-INFE-Principles-National-Strategies-Financial-Education.pdf>
70. Park, C.-Y., & Mercado, R. J. (2015). Financial Inclusion, Poverty, and Income Inequality in Developing Asia. *SSRN Electronic Journal*, 426. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2558936>
71. Petrakis, P. (2023) 'Determinants of financial illiteracy in Greece', *Journal of Financial Education*, 45(2), pp. 78-92.
72. Philippas, N.D. and Avdoulas, C. (2019). Financial literacy and financial well-being among generation-Z university students: Evidence from Greece. *The European Journal of Finance*, 26(4-5), pp.1–22. doi:<https://doi.org/10.1080/1351847x.2019.1701512>.
73. President’s Advisory Council on Financial Literacy (PACFL) (2008). 2008 Annual Report to the President. Accessed March 11, 2009 at

<http://www.treas.gov/offices/domestic-finance/financial-institution/fineducation/council/index.shtml>.

74. Priyadharshini, S. H. (2017). From financial literacy to financial well-being: A study of the level of financial literacy of women teaching faculty in educational institutions in Coimbatore region. (Doctoral dissertation, Bharathiar University, Coimbatore).
75. Pwc (2020). Gen Z is listening. Are you listening? [online] www.pwc.de. Available at: [hrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.pwc.de/de/handel-und-konsumguter/gen-z-is-talking-are-you-listening.pdf](https://www.pwc.de/de/handel-und-konsumguter/gen-z-is-talking-are-you-listening.pdf) [Accessed 11 Dec. 2023].
76. Ramasawmy, D., Thapermail, S., Dowlut, A. & Ramen, M. (2013). A study of the level of awareness of financial literacy among management undergraduates. Proceedings of 3rd Asia-Pacific Business Research Conference. Retrieved from <http://wbiworldconpro.com/uploads/malaysia-conference-2013/management/461-Ramen.pdf>
77. REMUND, D. L. (2010). Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy. *Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 276–295. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2010.01169.x>
78. Robson, C. (2010). Real world research. Athens, Gutenberg.
79. Shim, S., Xiao, J. J., Barber, B. L., & Lyons, A. C. (2009). Pathways to life success: A conceptual model of financial well-being for young adults. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30(6), 708–723. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2009.02.003>
80. The Standard & Poor's (S&P) Ratings Services Global Financial Literacy Survey, S&P Global FinLit Survey, Global Financial Literacy Excellence Center, The George Washington University, Washington, DC.
81. Tsami, M. and Symeonidis, G. (2021) 'Exploring financial literacy in Greece: Challenges and opportunities', *International Journal of Consumer Studies*, 45(3), pp. 321-335.
82. UNSGSA. (2016, April 20). *Strengthening the Roots of Financial Resilience in Financial Education | United Nations | UNSGSA Queen Máxima*. www.unsgsa.org. <https://www.unsgsa.org/speeches/strengthening-roots-financial-resilience-financial-education>

83. Van Rooij, M., Lusardi, A., & Alessie, R. (2011). Financial literacy and stock market participation. *Journal of Financial Economics*, 101(2), 449–472. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2011.03.006>
84. Welch, C., & Braunstein, S. F. (2002). Financial literacy: an overview of practice, research, and policy. *Federal Reserve Bulletin*, Nov, 445–457. <https://ideas.repec.org/a/fip/fedgrb/y2002inovp445-457nv.88no.11.html>
85. World Economic Forum (WEF) (n.d.) Finance Your Life (Financial Literacy). [Accessed: 3 Dec. 2023].
86. Wuryandani Gantiah, Ramlan Ginting, Iskandar, D., & Zulkarnain Sitompul. (2014). PENGELOLAAN DANA DAN LIKUIDITAS BANK. *Buletin Ekonomi Moneter Dan Perbankan*, 16(3), 247–276. <https://doi.org/10.21098/bemp.v16i3.45>
87. Youth Finance Academy (2021). PRESS RELEASE - PUBLICATION OF SURVEY RESULTS ON YOUTH'S FINANCIAL LITERACY IN 7 EUROPEAN COUNTRIES. [online] Available at: https://ekogreece.com/wp-content/uploads/2019/10/PRESS-RELEASE_YFA_august-2021_EN_Greece.pdf [Accessed 3 Dec. 2023].